

SLOVENSKÁ AKADÉMIA VIED

Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra

Tretie, upravené a doplnené vydanie pripravila pravopisná komisia Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV v tomto zložení: *doc. PhDr. Slavomír Ondrejovič, CSc.* (predseda), *doc. PhDr. Peter Baláž, CSc.*, *doc. PhDr. Ján Bosák, CSc.*, *prof. PhDr. Juraj Dolník, DrSc.*, *PhDr. Ladislav Dvonč, DrSc.*, *prof. PhDr. Ján Findra, DrSc.*, *PhDr. Jozef Genzor, prof. PhDr. Ján Horecký, DrSc.*, *prof. PhDr. Ján Kačala, DrSc.*, člen korešpondent SAV, *PaedDr. Matej Považaj, CSc.*, *doc. PhDr. Ivor Ripka, DrSc.*, *prof. PhDr. Ján Sabol, DrSc.*, *PhDr. Mária Šimková, doc. PhDr. Ján Zambor, CSc.* (členovia), *Mgr. Marta Zamborová* (tajomníčka). Prevažnú časť výkladového textu vypracoval *PhDr. Ladislav Dvonč, DrSc.*, ďalšie časti vypracovali *prof. PhDr. Ján Doruľa, DrSc.*, *PhDr. Jozef Genzor, prof. PhDr. Ján Horecký, DrSc.*, *prof. PhDr. Ján Kačala, DrSc.*, člen korešpondent SAV, *doc. PhDr. František Kočíš, CSc.*, *PhDr. Ivan Masár* a *PaedDr. Matej Považaj, CSc.* Text upravených a doplnených častí vypracoval a definitívnu redakciu celého textu urobil *PaedDr. Matej Považaj, CSc.*

Informáciu o treťom, upravenom a doplnenom vydaní Pravidiel slovenského pravopisu prerokovala a vzala na vedomie Ústredná jazyková rada ako poradný orgán ministra kultúry Slovenskej republiky. Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky 13. 11. 2000 v zmysle § 2 ods. 2 zákona č. 270/1995 Z. z. o štátnom jazyku Slovenskej republiky vyhlásilo toto vydanie Pravidiel slovenského pravopisu za jednu zo základných kodifikačných príručiek zahŕňajúcich opis kodifikovanej podoby štátneho jazyka Slovenskej republiky.

Autorský kolektív bude vďačný za poznámky a pripomienky k textu Pravidiel slovenského pravopisu. Prosíme používateľov, aby svoje pripomienky posielali Jazykovednému ústavu Ľ. Štúra SAV (Panská 26, 813 64 Bratislava).

VEDA
VYDAVATELSTVO
SLOVENSKEJ
AKADÉMIE
VIED

BRATISLAVA 2000

Recenzenti

prof. PhDr. Ján Horecký, DrSc.

PhDr. Viktor Krupa, DrSc.

Správa lexikálnej bázy dát, počítačová redakcia a počítačové spracovanie
Ing. Vladimír Benko

Príprava tlačových podkladov
Mgr. Vladimír Radik

Čítanie korektúr
Mgr. Marta Zamborová

Návrh obálky
Hana Kohútová

Zodpovedná redaktorka
PhDr. Jitka Madarásová

Tretie, upravené a doplnené vydanie. Vyдалa a vytlačila Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, v Bratislave roku 2000 ako svoju 3340. publikáciu zo sadzby Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV. 592 strán.

Prípravu Pravidiel slovenského pravopisu čiastočne financovala Vedecká grantová agentúra Ministerstva školstva SR a Slovenskej akadémie vied (grant číslo 2/6078/99).

© Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV 2000

ISBN 80-224-0655-4

ÚVOD K 3. VYDANIU PRAVIDIEL SLOVENSKEHO PRAVOPISU

Predkladáme verejnosti ďalšie, už tretie vydanie Pravidiel slovenského pravopisu. Vychádzame tak v ústrety nástojčivej požiadavke používateľov spisovnej slovenčiny, aby na knižnom trhu boli vždy k dispozícii základné kodifikačné príručky. Keďže výskum pravopisného systému v súčasnosti stále pokračuje a pokračujú aj diskusie o jednotlivých otázkach slovenského pravopisu, v tomto vydaní Pravidiel slovenského pravopisu sú oproti druhému vydaniu iba minimálne zmeny, opravy a doplnky. Ide o tieto úpravy a doplnenia:

1. V kapitole *IV. Písanie slov osobitne a dovedna* doplnila sa poznámka o písaní čísel číslicami.

2. V kapitole *VI. Písanie veľkých písmen*

a) upravilo sa písanie dvojslovného pomenovania *Svätý otec* v prospech písania s veľkým začiatočným písmenom v druhej časti, teda *Svätý Otec*, a toto pomenovanie sa zaradilo medzi tituly vysokých cirkevných hodnostárov; táto zmena v kodifikácii odráža stav v relevantnej jazykovej praxi;

b) v podkapitole *1. Veľké písmená na začiatku vlastných mien a vnútri viacslovných vlastných mien* v súlade s prevažujúcou jazykovou praxou upravilo sa písanie úplných názvov najvyšších orgánov inštitúcií, názvov prezidií, predstavenstiev a dozorných rád s veľkým začiatočným písmenom, napr. *Prezídium Fondu národného majetku Slovenskej republiky, Dozorná rada Všeobecnej úverovej banky*.

3. V kapitole *VIII. Interpunkcia*

a) v podkapitole *1. Interpunkcia a jej funkcie* doplnila sa poznámka o spôsobe písania niektorých interpunkčných znamienok;

b) v podkapitole *2.8. Pomlčka* doplnil sa bod o písaní pomlčky v prípadoch, ak podnik alebo vydavateľstvo má sídlo v dvoch mestách, napr. *Bratislava – Veľký Šariš*;

c) v podkapitole *2.9. Spojovník* doplnila sa poznámka o písaní spojení typu *TV program*;

d) v podkapitole *2.13. Lomka* doplnil sa bod o písaní lomky pri zaznačovaní školského roka, napr. *2000/2001*.

4. V kapitole *Prehľad uplatňovania pravidiel o rytmickom krátení a výnimiek z neho* pri výnimkách sa doplnili tvary neurčitých zámen s časticami aj o zámená s časticami *bár-, bárs-, bohvie-, čertvie-, ktovie-, neviem-, napr. bárčím, bárským, bohviekým, čertviečím*.

5. V kapitole *Prehľad tvorenia ženských priezvisk* doplnil sa bod o tvorení ženských priezvisk od cudzích mužských priezvisk zakončených na tzv. nemé *e* typu *Wilde* [vajld] – *Wildová* [vajldová].

6. Vo výkladovej časti Pravidiel slovenského pravopisu doplnili sa niektoré ilustračné príklady.

7. V časti *Pravopisný a gramatický slovník* doplnili sa viaceré, najmä nové slová (spolu vyše 400 slov).

8. V časti *Názvy obcí na Slovensku* doplnili sa názvy obcí, ktoré sa administratívne osamostatnili po roku 1997, a niektoré názvy dnes už administratívne nesamostatných obcí, pri ktorých používaní vznikajú v jazykovej praxi isté problémy.

9. V tomto vydaní Pravidiel slovenského pravopisu sa odstránili korektorské a tlačové chyby, ktoré zostali v predchádzajúcom vydaní a ktoré sa zistili pri jeho používaní.

Všetky spomínané úpravy a doplnenia sa vykonali na základe pozorného sledovania písomných jazykových prejavov rozhodujúcej časti jazykovej praxe a dôkladného posúdenia nadobudnutých poznatkov v pravopisnej komisii.

PREDHOVOR K 1. VYDANIU PRAVIDIEL SLOVENSKEHO PRAVOPISU

1. Pravidlá slovenského pravopisu (PSP) majú na Slovensku už vyše polstoročnú tradíciu a vo verejnosti platia ako jazyková príručka s najvyššou spoločenskou váhou. Je to podmienené najmä tým, že za každými PSP stála autorita najvyššej národnej, resp. vedeckej inštitúcie, akou v tridsiatych a štyridsiatych rokoch bola Matica slovenská a teraz je Slovenská akadémia vied, ako aj tým, že PSP od začiatku boli výsledkom kodifikačného úsilia väčšieho kolektívu jazykovedcov a zainteresovaných kultúrnych pracovníkov.

Najvlastnejším zmyslom PSP ako jazykovej príručky s kodifikačnou platnosťou je na základe zásad slovenskej pravopisnej sústavy podať sústavný opis písomných, resp. grafických prostriedkov, ktorými sa zachytáva primárna ústna, resp. hlásková podoba spisovnej slovenčiny a tvorí sa písomný prejav. Pri vydávaní PSP sa však u nás utvorila tradícia, že okrem vlastnej pravopisnej problematiky sa do PSP zahŕňali aj výklady o vybraných jazykových javoch, najmä o tých, pri ktorých sa v dorozumievacej praxi ukazovali isté ťažkosti. Doterajšie PSP zachytávali aj niektoré oblasti slovenského hláskoslovia a výslovnosti, skloňovania, tvorenia slov a skladby.

1.1. Vývin jazyka a ustavične rastúce úlohy spoločnosti, ktorá používa jazyk ako svoj základný dorozumievací nástroj, spôsobujú, že pravopisné pravidlá treba primerane prispôbovať stavu jazyka a novým spoločenským potrebám. Jazykovedci zisťujú, ktoré pravopisné pravidlá alebo poučky už nezodpovedajú dosiahnutej úrovni vývinu jazyka a spoločnosti, a na základe súčasného stavu poznania formulujú nové, primeranejšie pravidlá alebo poučky. Aktuálna je i potreba pravopisnú sústavu zjednodušovať a robiť ju čo najprístupnejšou. Tieto ciele, ako aj nová situácia v príprave a skladbe kodifikačných príručiek spisovnej slovenčiny viedli slovenských jazykovedcov k rozhodnutiu pripraviť a vydať nové PSP.

1.2. PSP doteraz vyšli vo viacerých spracovaniach. Prvé PSP ako výsledok práce pravopisnej komisie Matice slovenskej pod vedením prof. Václava Vážneho vyšli r. 1931 starostlivosťou Matice slovenskej. Boli poznačené vtedajšou teóriou jednotného československého národa a československého jazyka. Kodifikačné zásahy do spisovnej slovenčiny v duchu tejto teórie sa podarilo odstrániť v nových PSP z r. 1940. V novej spoločensko-politickej situácii po r. 1945 boli pripravené nové PSP. Vyšli r. 1953 v Slovenskej akadémii vied ako výsledok čiastkovej reformy slovenskej pravopisnej sústavy a kodifikačnej úpravy niektorých javov spisovnej slovenčiny. Bol to koncepčne premyslený a spoločensky progresívny jazykový čin, ktorý priniesol podstatné zjednodušenie slovenskej pravopisnej sústavy vo viacerých citlivých bodoch a pravopisnú sústavu priblížil kultivovanej spisovnej výslovnosti. Nové PSP tak posilnili stabilitu najmä slovenského hláskoslovia a tvaroslovia, upevnili princíp jednoty zvukovej a pravopisnej stránky v spisovnom vyjadrovaní a v duchu demokratizácie kultúrnych hodnôt slovenský pravopis sprístupnili širokým vrstvám používateľov spisovnej slovenčiny.

Prípravou pravopisnej reformy a vypracovaním PSP z r. 1953 bol poverený vtedajší Ústav slovenského jazyka SAV, vlastný text pravidiel zostavila komisia poverená vypracovaním nového vydania PSP, ktorú vymenoval vtedajší Zbor povereníkov. Nové pravopisné pravidlá schválila osobitná komisia na čele s akademikom Ondrejom Pavlíkom, vtedajším predsedom SAV, vymenovaná Zborom povereníkov.

Pravdaže, názov ani pri týchto PSP celkom nevystihoval skutočnú náplň; aj tieto PSP v skutočnosti boli základnou jazykovou (teda nie iba pravopisnou) príručkou spisovnej slovenčiny, keďže podávali aj kodifikáciu vybraných javov hláskoslovia, tvaroslovia, syntaxe a slovných zásob súčasnej spisovnej slovenčiny.

V nasledujúcich rokoch vyšlo vo Vydavateľstve SAV ďalších 10 vydaní PSP v státisícových nákladoch. Od r. 1971 nevyšli PSP ako oficiálna kodifikačná príručka, za ktorou by bol stál Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV ako pracovisko s kodifikačnou pôsobnosťou v oblasti slovenského spisovného jazyka. Kodifikačné poslanie PSP po r. 1971 nemohla celkom spoľahlivo plniť ani Príručka slovenského pravopisu pre školy od autorov J. Oravca a V. Lacu, ktorej 1. vydanie vyšlo r. 1973 v Slovenskom pedagogickom nakladateľstve. Táto príručka nemohla reagovať ani na zmenenú situáciu v kodifikácii jednotlivých pravopisných javov.

2. Situácia v kodifikovaní niektorých pravopisných javov sa v posledných desaťročiach vyvinula tak, že v odborných kruhoch i vo verejnosti sa začal pociťovať nedostatok oficiálnej kodifikačnej príručky. Preto v polovici 80. rokov Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV do svojich pracovných plánov zaradil prípravu nových PSP. Na ich prípravu pracovala jedenásťčlenná pravopisná komisia. V komisii boli zastúpení pracovníci Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV, ako aj jazykovedci z iných ústavov SAV a z vysokých škôl v Slovenskej republike a predstavitelia spisovateľov a prekladateľov. Prácu komisie viedol člen korešpondent ČSAV a SAV Ján Kačala, riaditeľ Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV.

Aby sa zaručila zodpovedajúca odborná úroveň v chápaní a podávaní pravopisnej problematiky, zostavením najväčšej časti textu nových PSP bol poverený PhDr. Ladislav Dvonč, DrSc., vedúci vedecký pracovník Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV. Okrem neho sa na koncipovaní niektorých častí textu zúčastnili aj ďalší slovenskí jazykovedci.

2.1. Vecná a organizačná príprava nových PSP prebiehala r. 1984. V diskusiách na pôde Jazykovedného ústavu L. Štúra SAV sa sformovala a vytýčila koncepcia novej pravopisnej príručky v tom zmysle, že po prvé má podávať obraz o najsúčasnejšej úrovni poznania slovenskej pravopisnej sústavy a riešenia aktuálnych problémov pravopisu, po druhé majú sa v nej dodržiavať overené princípy slovenskej pravopisnej sústavy, najmä fonematický princíp, podľa ktorého každej fonéme (resp. hláske) zodpovedá osobitná graféma (písmeno), po tretie na rozdiel od doterajších PSP má podávať výlučne pravopisnú problematiku a po štvrté má sa sústrediť na prehĺbený výklad pravopisnej problematiky s osobitným zreteľom na písanie veľkých začiatkových písmen, interpunkčných znamienok, najmä čiarky, a na písanie slov dovedna, osobitne a so spojovníkom.

Problémy slovenskej pravopisnej sústavy sa r. 1984 verejne rozobrali v cykle prednášok prednesených v Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV v Bratislave aj v jej pobočkách v celej SR. Najzávažnejšie prednášky sa publikovali v časopise Slovenská reč, aby o prednesených problémoch bola informovaná i širšia odborná verejnosť. Znova sa ukázalo, že časť verejnosti, najmä zo školských kruhov, je naklonená radikálnej pravopisnej reforme s odstránením písmena *y* zo slovenskej pravopisnej sústavy. Slovenskí jazykovedci na túto požiadavku reagovali tak, že poukazovali na zložitosť a mnohostranný spoločenský dosah radikálnej pravopisnej reformy, ktorá je vecou celej spoločnosti, nie iba jazykovedcov, ďalej na dlhú tradíciu písmena *y* v slovenskej pravopisnej sústave a na to, že na radikálnu pravopisnú reformu nie sú v súčasnosti vhodné spoločenské ani ekonomické podmienky.

2.2. Vecné východiská novej pravopisnej príručky sa sformovali do koncepcie nových PSP, ktorá sa v októbri r. 1984 predložila na oponentské konanie pred ústavnou radou Jazykovedného ústavu L. Štúra SAV. Záver oponentského konania bol kladný. Riaditeľ Jazykovedného ústavu L. Štúra SAV vymenoval pravopisnú komisiu a tá postupne prediskutovala jednotlivé kapitoly tvoriace súčasť nových PSP. Text nových PSP je vyjadrením kolektívneho názoru členov pravopisnej komisie a za ich konečnú podobu zodpovedá celá pravopisná komisia.

3. Nové PSP sa vypracovali na základe platných a všeobecne uznávaných princípov, na ktorých je vybudovaná slovenská pravopisná sústava; predkladajú prehĺbený pohľad najmä na problematiku javy slovenského pravopisu, obsahujú niektoré čiastkové úpravy v pravopisnej sústave slovenčiny a niektoré nové kapitoly s riešením tých pravopisných otázok, ktoré prináša súčasná kultúrno-politická situácia. Nové PSP neprinášajú zásadné zmeny v slovenskom pravopise, ich zmyslom teda nie je pravopisná reforma. Súčasťou PSP je pravopisný a gramatický slovník; v ňom sa uvádzajú najfrekvencovanejšie slová súčasnej spisovnej slovenčiny, výber osobných mien, cudzích zemepisných názvov a súpis domácich zemepisných názvov spolu s obyvateľskými menami a odvodenými prídavnými menami.

Nové PSP svojou koncepciou čiastočne porušujú doterajšiu tradíciu PSP; predchádzajúce PSP neboli len pravopisnou príručkou, boli základnou jazykovou príručkou spisovnej slovenčiny. Tým do istej miery miatli používateľov jazyka, ktorí pomenovanie pravopis často prenášali na celý jazyk. Nové PSP toto nedorozumenie odstraňujú. Koncepcia nových PSP zároveň signalizuje potrebu vypracovať komplexnejšiu kodifikačnú príručku o spisovnej slovenčine.

Nová situácia v kodifikácii vznikla tým, že sú vydané osobitné kodifikačné, resp. syntetické príručky pre jednotlivé oblasti spisovného jazyka, t. j. Pravidlá slovenskej výslovnosti pre oblasť hláskoslovnia a výslovnosti, Morfológia slovenského jazyka v oblasti tvaroslovnia, Krátky slovník slovenského jazyka v okruhu slovnej zásoby, viaceré terminologické slovníky pre odbornú slovnú zásobu a Pravidlá slovenského pravopisu pre oblasť grafického, resp. písomného zachytávania jazykového prejavu. Táto situácia umožňuje, aby PSP prestali byť všeobecnou jazykovou príručkou a aby v plnom rozsahu plnili svoje vlastné poslanie ako pravopisná príručka s prehĺbeným výkladom pravopisných javov. Pravdaže, tento súbor kodifikačných príručiek sa v budúcich rokoch žiada doplniť o spomínanú komplexnú jazykovú príručku, zahŕňajúcu okrem krátkeho výkladu systému slovenského jazyka i riešenie najčastejších jazykových ťažkostí.

3.1. Pravopisná komisia sa pri kodifikovaní pravopisnej sústavy usilovala vyhnúť extrémnym postojom, t. j. z jednej strany pridržiavať sa len tradícií pravopisnej sústavy, ktorá je vo všetkých rozvinutých jazykoch veľmi silná, a z druhej strany pravopisnú tradíciu obchádzať a porušovať jej kontinuitu. Komisia si kladla za cieľ racionalizovať slovenskú pravopisnú sústavu v tých bodoch, kde sa to so zreteľom na vývin jazyka a na nové potreby spoločenského života ukázalo odôvodnené a s ohľadom na súčasné kultúrno-spooločenské potreby a na nevyhnutnosť rešpektovať princíp kontinuity aj možné.

3.2. Ako dozretý problém v slovenskej pravopisnej sústave sa ukázal nový spôsob písania názvov typu *Ulica osloboditeľov*, *Most Slovenského národného povstania*, *Námestie hrdinov*, *Sad slobody* a pod. namiesto doterajšieho spôsobu písania typu *ulica Osloboditeľov*, *most Slovenského národného povstania*, *námestie Hrdinov*, *sad Slobody*, v ktorom sa začiatok vlastného mena nesignalizoval na pravom mieste: vlastným menom je tu totiž celé spojenie *Ulica osloboditeľov*, nie iba jeho druhá časť (t. j. *osloboditeľov*). Nový spôsob písania takto spresňuje i zjednodušuje grafický záznam časti vlastných mien.

3.3. Potreba reagovať na niektoré nové javy v používaní písomnej podoby spisovnej slovenčiny v súčasnosti sa napĺňa tým, že v nových PSP sa formulujú zásady o spôsobe jednotného písania historických osobných mien z obdobia Uhorska ako niekdajšieho štátneho rámca slovenského etnika, resp. národa, ďalej pravidiel prepisu z gréckej abecedy a hlavné zásady prispôsobovania antických mien ako kultúrneho dedičstva zo starogréckeho a latinského jazyka, ako aj pravidiel prepisu najdôležitejších ďalekovýchodných grafických sústav. Očakávame, že nové PSP tým prispejú k zjednoteniu a ustáleniu často nejednotnej spoločenskej praxe.

3.4. Zjednodušenie a racionalizácia slovenskej pravopisnej sústavy sa dosahuje napríklad aj kodifikovaním variantného spôsobu písania príslovkových výrazov, častíc a citosloviec typu *dobiela/do biela*, *nanešťastie/na nešťastie*, *dovidenia/do videnia* a pod. s uprednostňovaním písania týchto výrazov dovedna; doteraz sa niektoré písali iba ako dve

slová a iné zasa iba ako jedno slovo. Spresňujú sa niektoré poučky o písaní interpunkčných znamienok, najmä čiarky, a o písaní veľkých písmen. Pri písaní čiarky sa zjednodušenie a spresnenie dosahuje napríklad tým, že v prípadoch, keď sa medzivetný vzťah signalizuje jednoznačne priradovacími spojkami *a, i, aj, ani, alebo, či*, nepožaduje sa už písať pred týmito spojkami čiarku (aj keď ide o iný ako zlučovací vzťah), lebo nie je na signalizovanie priradovacieho vzťahu potrebná.

S cieľom podporiť uplatňovanie pravidiel o rytmickom krátení a vyhnúť sa nepotrebným výnimkám ruší sa výnimka z uplatňovania pravidiel o rytmickom krátení v tvare činného prídavia typu *píšući, vládnuci*. V súhlase s hláskovým systémom súčasnej spisovnej slovenčiny, ako aj so skutočným spisovným úzom sa v nových PSP kodifikujú tvary typu *píšući, vládnuci*. Platnosť pravidiel o rytmickom krátení sa rozširuje aj pri podstatných menách s príponami *-ár, -áreň*: kodifikujú sa podoby *dráhar, prevádzkareň* a pod.

3.5. Z jednotlivostí sa žiada osobitne spomenúť písanie slova *smena* vo význame „vymedzený pracovný čas“. Bola to jediná výnimka z pravidiel o písaní predpony *s-/z-* podľa výslovnosti, ktorá zostala po pravopisnej reforme r. 1953 a jej dovŕšení v r. 1968 a pri ktorej sa zachovával rozdiel medzi písanou a výslovnostnou podobou slov s predponou *s-/z-*. Je všeobecne známe, že najmä výnimky z pravopisných pravidiel sú u používateľov spisovného jazyka nepopulárne a vyvolávajú nevôľu, lebo pri osvojovaní a uplatňovaní pravopisných zásad zatažujú pamäť. Okrem toho doterajší pravopis slova *smena* u menej informovaných používateľov spisovnej slovenčiny vyvolával nesprávnu písmenkovú výslovnosť zhodnú s písanou podobou (t. j. so začiatočným *s-*). Nové PSP namiesto doterajšej podoby *smena* kodifikujú podobu *z m e n a*. Podoba *z m e n a* zodpovedá princípom hláskového systému slovenčiny, výslovnosť so začiatočným *z-* je kodifikovaná v platných Pravidlách slovenskej výslovnosti z r. 1984 a v tejto podobe sa odporúča v iných kodifikačných a popularizačných príručkách, ako aj v poradenskej praxi Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV. Odstraňuje sa tak nepotrebná výnimka.

4. Nové PSP nadobúdajú platnosť od 1. 9. 1991. Podľa dohody predstaviteľov SAV a Ministerstva školstva, mládeže a športu SR nové PSP zároveň platia ako školská príručka pre žiakov a študentov. Tým sa odstráni istá dvojkofajnosť pri vyučovaní pravopisu v škole, lebo medzi oficiálnymi PSP a spomínanou Príručkou slovenského pravopisu pre školy v riešení istých pravopisných javov nebola úplná zhoda.

5. Keďže zmyslom prijatých úprav slovenskej pravopisnej sústavy a vydania nových PSP je zjednodušenie a racionalizácia pravopisnej sústavy slovenčiny a jej demokratizácia, možno predpokladať, že sa tieto úpravy a nové PSP v slovenskej verejnosti stretnú s porozumením. Cieľom zostavovateľov nových PSP bolo pripraviť novo koncipovanú pravopisnú príručku, ktorú budú s úžitkom brať do ruky široké vrstvy príslušníkov nášho národa a ktorá prispeje k zvýšeniu jazykovej kultúry u nás.

Prvé vydanie Pravidiel slovenského pravopisu pripravila pravopisná komisia Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV v tomto zložení: *prof. PhDr. Ján Kačala, DrSc., člen korešpondent SAV (predseda), zaslúžilý umelec Ladislav Ballek, doc. PhDr. Ján Bosák, CSc., PhDr. Ladislav Dvonč, DrSc., † PhDr. Ján Ferenčík, prof. PhDr. Ján Horecký, DrSc., doc. PhDr. František Kočiš, CSc., PhDr. Viktor Krupa, DrSc., prof. PhDr. Jozef Mistrík, DrSc., PaedDr. Matej Považaj, CSc., prof. PhDr. Ján Sabol, DrSc. (členovia), PhDr. Emil Pícha, CSc. (tajomník)*. Prevažnú časť výkladového textu vypracoval *PhDr. Ladislav Dvonč, DrSc.*, ďalšie časti vypracovali *prof. PhDr. Ján Doruľa, DrSc., PhDr. Jozef Genzor, prof. PhDr. Ján Horecký, DrSc., prof. PhDr. Ján Kačala, DrSc., člen korešpondent SAV, doc. PhDr. František Kočiš, CSc., PhDr. Ivan Masár a PaedDr. Matej Považaj, CSc.* Definitívnu redakciu celého textu urobil *PaedDr. Matej Považaj, CSc.* Recenzentmi prvého vydania boli *prof. PhDr. Ján Horecký, DrSc., a prof. PhDr. Ábel Král, DrSc.*

Informáciu o príprave prvého vydania Pravidiel slovenského pravopisu 26. 1. 1989 prerokovalo a vzalo na vedomie Predsedníctvo Slovenskej akadémie vied a 28. 3. 1989 Predsedníctvo Slovenskej národnej rady.

ZMENY, OPRAVY A DOPLNKY V 2. VYDANÍ PRAVIDIEL SLOVENSKEHO PRAVOPISU

Zmeny, opravy a doplnky v 2. vydaní Pravidiel slovenského pravopisu (PSP) vyplývajú z výsledkov dosiahnutých pri výskume slovenského jazyka, z posúdenia niektorých kritických hlasov časti odbornej i laickej verejnosti, najmä však jazykovedcov, učiteľov, redaktorov a novinárov, po vyjení Pravidiel slovenského pravopisu r. 1991 i zo skúseností so šesťročným používaním tejto základnej kodifikačnej príručky v oblasti pravopisu. Ide o tieto úpravy:

1. Pri tvorení slov príponami *-ár, -áreň* sa rozšírilo uplatňovanie pravidla o rytmickom krátení aj na prípady s predchádzajúcou dvojhĺaskou. Podľa tohto pravidla krátke prípony *-ar, -areň* nastupujú nielen po predchádzajúcej slabike s dlhou samohláskou (typ *rozprávka – rozprávkar, fréza – frézareň*), ale aj po predchádzajúcej slabike s dvojhĺaskou, napr. *dialka – dialkar, mlieko – mliekar – mliekareň, lahôdka – lahôdkar – lahôdkareň, škôlka – škôlkar, viazať – viazareň, zlievať – zlievareň, prezliekať sa – prezliekareň*.

2. Upravilo sa písanie názvov výborov Národnej rady Slovenskej republiky a katedrií vysokých škôl s veľkým začiatočným písmenom, napr. *Ústavnoprávny výbor Národnej rady Slovenskej republiky, Katedra jazykov Právnickej fakulty Univerzity Komenského*.

3. V textovej časti PSP

- a) spresnili sa viaceré formulácie,
- b) doplnili sa, prípadne sa aktualizovali niektoré ilustračné príklady,
- c) doplnilo sa hláskovanie slovenskej abecedy.

4. V slovníkovej časti PSP

a) pri cudzích a prevzatých slovách sa zachytil terajší (vyšší) stupeň ich výslovnostného a pravopisného zdomácnenia; to sa odzrkadľuje aj v tom, že pôvodné pravopisné znenie sa často uvádza obyčajným typom písma, napr. **díler**, pôv. pís. dealer; **dizajn**, pôv. pís. design; **hetrik**, pôv. pís. hatrick,

b) doplnili sa mnohé, najmä nové slová, názvy štátov a hlavných miest sveta a niektoré vžitú zemepisné názvy,

c) doplnili sa niektoré gramatické tvary (v podobe prípon, resp. zakončenia sa uviedli niektoré problémové tvary pri skloňovaní podstatných mien mužského, ženského aj stredného rodu a pri časovaní slovií, prípona *-í* v genitíve množného čísla podstatných mien ženského a stredného rodu, prípona genitívu množného čísla pri ženských krstných menách, prípona genitívu pri spodstatných prídavných menách, prípony 3. osoby jednotného a množného čísla aj pri slovesách vzorov *robiť, pracovať, chytat*), doplnilo sa slovnodruhové zaradenie zámen, číslovií, príslovií a ostatných neohybných slovných druhov, dôsledne sa doplnila väzba pri predložkách (napr. **do** predl. s G, **na** predl. s A i L),

d) variantné podoby typu *kvasiť (sa), pošomrať (si)* rozpísali sa do svojich reálnych slovných podôb *kvasiť, kvasiť sa; pošomrať, pošomrať si*,

e) v rámci spoločnej heslovej jednotky sa upustilo od uvádzania skrátených podôb odvodených slov, aj v spoločnej heslovej jednotke sa uvádzajú iba celé tvary odvodených slov (napr. **karanténa** -y -tén ž.; **karanténny**),

f) skratky gramatického rodu m, ž, s sa pre väčšiu zreteľnosť použili s bodkou (m., ž., s.).

5. Doplnil sa prehľad skloňovania podstatných mien, prídavných mien, prívlastňovacích zámen a časovania slovií.

6. Doplnil sa prehľad uplatňovania pravidla o rytmickom krátení a výnimiek z neho.

7. Doplnil sa prehľad tvorenia ženských priezvisk.

8. V novom vydaní PSP sa odstránili korektorské chyby zistené pri viacročnom používaní pravopisnej príručky.

Druhé, doplnené a prepracované vydanie pripravila pravopisná komisia Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV v tomto zložení: *doc. PhDr. Ivor Ripka, DrSc.* (predseda), *doc. PhDr. Peter Baláž, CSc., PhDr. Ladislav Dvonč, DrSc., PhDr. Jozef Genzor, prof. PhDr. Ján Horecký, DrSc., prof. PhDr. Ján Kačala, DrSc., člen korešpondent SAV, PaedDr. Matej Považaj, CSc., prof. PhDr. Ján Sabol, DrSc., doc. PhDr. Ján Zambor, CSc.* (členovia), *PhDr. Sibyla Mislovičová* (tajomníčka). Text doplnených a prepracovaných častí vypracoval a definitívnu redakciu celého textu urobil *PaedDr. Matej Považaj, CSc.*

Informáciu o druhom, doplnenom a prepracovanom vydaní Pravidiel slovenského pravopisu 30. októbra 1997 prerokovala a vzala na vedomie Ústredná jazyková rada ako poradný orgán ministra kultúry Slovenskej republiky. Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky 12. novembra 1997 v zmysle § 2 ods. 2 zákona č. 270/1995 o štátnom jazyku Slovenskej republiky vyhlásilo toto vydanie Pravidiel slovenského pravopisu za jednu zo základných kodifikačných príručiek zahŕňajúcich opis kodifikovanej podoby štátneho jazyka Slovenskej republiky.

ZOZNAM POUŽITÝCH SKRATIEK A ZNAČIEK

a i.	– a iné
akuz., A	– akuzatív
angl.	– anglicky
ap., a pod.	– a podobne
arch.	– archaizmus; archaický tvar
astron.	– v astronómii
atď.	– a tak ďalej
bezpredm.	– bezpredmetové sloveso
bud.	– budúci čas
cit.	– citoslovce
č.	– číslo
časť.	– časť
čísl.	– číslovka
čísl. slov.	– číslovkový
dat., D	– datív
dok.	– sloveso dokonavého vidu
druh.	– druhový
elektr.	– elektrický
filozof.	– filozofický
franc.	– francúzsky
gen., G	– genitív
hist.	– historický
hl.	– hlavný
hovor.	– hovorový výraz; hovorovo
hromad.	– hromadné podstatné meno
chem.	– chemický
inštr., I	– inštrumentál
jedn.	– jednotné číslo; jednotný
lat.	– latinsky
lok., L	– lokál
m.	– podstatné meno mužského rodu
maď.	– maďarsky
min.	– minulý čas; minulý
mn.	– množné číslo; množný
muž.	– mužský
napr.	– napríklad
nedok.	– sloveso nedokonavého vidu
nem.	– nemecky
neos.	– neosobné sloveso
neskl.	– nesklonný výraz
neurč.	– neurčitý
neživ.	– neživotný; neživotný tvar; neživotné podstatné meno
n. l.	– nášho letopočtu
nom., N	– nominatív
obyč.	– obyčajne
os.	– osoba
osob.	– osobný
oznam.	– oznamovací spôsob
pís.	– písaný, písané; písanie
pl.	– plurál (množné číslo)
podm.	– podmieňovací spôsob
podrad.	– podradňovací
podst.	– podstatný
pomn.	– pomnožené podstatné meno

porov.	– porovnaj
pôv.	– pôvodný; pôvodne
predl.	– predložka
príd.	– prídavné meno; prídavný
príp.	– prípadne
prirad.	– priradovací
prísl.	– príslovka
príslov.	– príslovkový
prít.	– prítomný čas
r.	– rok
rad.	– radový
resp.	– respektíve
rozk.	– rozkazovací spôsob
s.	– 1. podstatné meno stredného rodu, 2. strana
sg., sing.	– singulár (jednotné číslo)
skr.	– skratka
spoj.	– spojka
spôs.	– spôsob
spr.	– správne
st.	– stupeň
star.	– staršie; starší
str.	– stredný
sv.	– svätý
t. j.	– to jest
tzv.	– takzvaný
ukaz.	– ukazovací
urč.	– určitý
vok., V	– vokatív
v spoj.	– v spojení
výsl.	– výslovnosť
zám.	– zámeno
záp.	– západný
zn.	– značka
zried.	– zriedkavo
zv.	– zväzok
zvrat.	– zvratný
ž.	– podstatné meno ženského rodu
žen.	– ženský
živ.	– životný; životný tvar; životné podstatné meno

I. PÍSMO, ABECEDA A PRAVOPIS

1. PÍSMO V SLOVENČINE

Hovorené (ústne) jazykové prejavy sa zaznačujú písmom, súborom grafických znakov, čiže písmen (grafém, litier). V slovenčine sa používa h l á s k o v é p í s m o l a t i n s k é h o p ô v o d u (latinské písmo, latinka).

P í s m e n a m í sa označujú hlásky schopné rozlišovať význam slov (fonémy). Na označenie jednej a tej istej hlásky sa zvyčajne používa jedno písmeno.

Na označenie niektorých hlások sa používajú písmená s diakritickými (rozlišovacími) znamienkami. Používajú sa:

dĺžeň: *á, é, í, ó, ú, ý, ľ, ŕ,*

mäkčeň: *č, dž, š, ž, ĺ, ď, ň, ľ,*

dve bodky: *ä,*

vokáň: *ô.*

Niektoré hlásky sa zaznačujú spojením dvoch písmen (zložkami): *dz* (spojenie písmena *d* a písmena *z*), *dž* (*d* a *ž*), *ch* (*c* a *h*). Keďže ide o označenie nedeliteľných zvukových celkov, aj zložky sa pokladajú za samostatné písmená.

V písme sa popri písmenách používajú i n t e r p u n k č n é z n a m i e n k a. V slovenčine sa používajú tieto interpunkčné znamienka: bodka, výkričník, otáznik, čiarka, bodkočiarka, dvojbodka, úvodzovky, pomlčka, spojovník, tri bodky, apostrof, zátvorky, lomka.

2. SLOVENSKÁ ABECEDA

Súbor všetkých písmen, ktoré sa používajú v istej grafickej sústave, nazýva sa abeceda. P o r a d i e p í s m e n v slovenskej abecede je takáto:

a, á, ä, b, c, č, d, ď, dz, dž, e, é, f, g, h, ch, i, í, j, k, ľ, l, m, n, ň, o, ó, ô, p, q, r, ř, s, š, t, ĺ, u, ú, v, w, x, y, ý, z, ž.

Popri malých písmenách sa používajú paralelné veľké písmená:

A, Á, Ä, B, C, Č, D, Ď, DZ, DŽ, E, É, F, G, H, CH, I, Í, J, K, L, Ľ, L, M, N, Ň, O, Ó, Ô, P, Q, R, Ř, S, Š, T, Ť, U, Ú, V, W, X, Y, Ý, Z, Ž.

P o z n á m k a. – Písmená slovenskej abecedy sa hlásujú takto: *a* = [a], *á* = [á], *ä* = [široké e], *b* = [bé], *c* = [cé], *č* = [čé], *d* = [dé], *ď* = [ďé], *dz* = [dzé], *dž* = [džé], *e* = [e], *é* = [é], *f* = [f], *g* = [gé], *h* = [há], *ch* = [chá], *i* = [i], *í* = [í], *j* = [jé], *k* = [ká], *l* = [el], *ľ* = [dlhé el], *l* = [el], *m* = [em], *n* = [en], *ň* = [eň], *o* = [o], *ó* = [ó], *ô* = [uo], *p* = [pé], *q* = [kvé], *r* = [er], *ř* = [dlhé er], *s* = [es], *š* = [eš], *t* = [té], *ť* = [ťé], *u* = [u], *ú* = [ú], *v* = [vé], *w* = [dvojité vé], *x* = [iks], *y* = [ypsilon], *ý* = [dlhý ypsilon], *z* = [zé], *ž* = [žé].

V slovách cudzieho pôvodu, najmä vo vlastných menách, používajú sa aj iné písmená, napr. *ö, ü, Ō, Ū*. V istých situáciách zachovávame v slovenčine aj písanie písmen vyznačujúcich sa najmä inými diakritickými znamienkami, napr. *ā, Ă; ē, Ę; ê, Ê; é, Ć; ś, Ś; ç, Ç; š, Š; ț, Ț* atď. V slovách cudzieho pôvodu sa zachovávajú aj zložky, napr. *sz* (v poľštine označuje hlásku *š*, v maďarčine hlásku *s*), *sch* (v nemčine hlásku *š*), *sh* (v angličtine hlásku *š*), *nh* (v portugalcine hlásku *ň*), *lj* (v chorvátčine hlásku *ľ*), *nj* (v chorvátčine hlásku *ň*). Niektoré zložky v slovách cudzieho pôvodu sú rovnaké ako v slovenčine, ale označujú iné hlásky, napr. *ch* (v angličtine *č*, vo francúzštine *š*) a pod. (Podrobnejšie porov. v kapitole o písaní slov cudzieho pôvodu na s. 38 – 42.)

3. PRAVOPIS A JEHO PRINCÍPY

Pravopis je súbor znakov a pravidiel na zapisovanie jazykových prejavov písmenami (malými a veľkými) a interpunkčnými (rozdeľovacími) znamienkami.

Pravopis súčasnej spisovnej slovenčiny je vybudovaný na viacerých pravopisných princípoch s dominantným postavením fonematického princípu.

1. F o n e m a t i c k ý p r i n c í p. – Jedna a tá istá hlásky schopná rozlišovať význam slov alebo tvarov (fonéma) píše sa jedným a tým istým grafickým znakom (písmenom). Tento princíp sa dôsledne zachováva pri hláskach *a, á, ä, b, c, č, d, e, é, f, g, h, j, k, ľ, l, m, n, o, ó, p, r, ř, s, š, t, u, ú, v, z, ž.*

Písmená *dz, dž, ch* (t. j. zložky) označujú osobitné hlásky v rámci morfém (významových častí slov), napr. *medzi, džavot, pichať*. Pri stretnutí *d* a *z*, *d* a *ž*, *c* a *h* na hraniciach morfém nejde o osobitné písmená (zložky) na označenie osobitných hlások, ale o stretnutie dvoch hlások a dvoch písmen *d + z*, *d + ž*, *c + h*, napr. *odzemok, odžať, viachlasný*.

Fonémy *d', t', ň, l'* sa označujú osobitnými písmenami s mäčkčom pred samohláskami *a, o, u*, pred spoluhláskami a na konci slova, napr. *dobať, ťahať, ráňať, ľuď, Peľko*. Pred *e, i, í, ia, ie, iu* sa označujú písmenami *d, t, n, l* (bez mäčkča), napr. *deti, telo, leto, nízky, listie, liať, lietať, havraníu*.

Tzv. *i*-ové dvojhĺasky sa zapisujú znakmi *ia, ie, iu*. V slovách cudzieho pôvodu a v zložených alebo odvodených slovách na hraniciach morfém spojenia *ia, ie, iu* obyčajne označujú rôznoslabičné spojenia samohlásky *i* so samohláskami *a, e, u*, napr. *fialka, protialkoholický, diecéza, protiepidemický, diuretikum, protiumelecký, priučiť*. Tzv. *u*-ová dvojhĺaska sa označuje jedným písmenom *ô* (*o* s vokáňom), nie spojením písmen, zložkou (*uo*).

Na označenie fonémy *i* sa používajú dve písmená – *i* a *y*. Píšu sa podľa morfeomatického, gramatického a etymologického princípu, ktoré sa v slovenskom pravopise uplatňujú popri fonematickom princípe.

V slovách gréckeho a latinského pôvodu sa na označenie spojení hlások *ks* alebo *gz* používa písmeno *x*, napr. *xylofón, exemplár*.

V niektorých slovách cudzieho pôvodu sa na označenie fonémy *v* používa písmeno *w*, napr. *watt*.

Písmeno *q* alebo spojenie *qu* sa v slovách cudzieho pôvodu používa na označenie hlásky *k* alebo spojenia hlások *kv*, napr. *Quito* [kito], *Quebec* [kvibek].

2. **M o r f e m a t i c k ý p r i n c í p.** – V spisovnej slovenčine sa zachováva jednotná podoba slov a morfém so znelými alebo neznelými spoluhláskami na rozdiel od výslovnosti, kde sa na morfeomatickej hranici nevyskytujú kombinácie znelostne nerovnakých hlások (prestávka sa prejavuje ako neznelá hláska): napr. slovo *dub* sa vyslovuje ako [dup] so spoluhláskou *p* na konci slova, ak sa vyskytuje pred prestávkou alebo pred slovom začínajúcim sa neznelou spoluhláskou, napr. *dub spadol* [dup spadol], tvar *duba* a ďalšie tvary sa vyslovujú so spoluhláskou *b*. Slovo *chlap* sa vyslovuje so spoluhláskou *p* na konci slova, ak sa vyskytuje pred prestávkou alebo pred nasledujúcou neznelou spoluhláskou, napr. *chlap sedí*. Ak nasleduje slovo so znelou spoluhláskou alebo samohláskou na začiatku a medzi slovami nie je prestávka, vyslovuje sa *b*, napr. *chlap zastal, chlap ostal* [chlab zastal, chlab ostal]. V písme sa používa grafický znak pre znelú alebo neznelú spoluhlásku podľa výslovnosti pred samohláskou v iných tvaroch toho istého slova alebo v jeho odvodeninách: *dub* (podľa tvarov *duba, dubu* atď. a podľa odvodených slov *dubisko, dubový, dubina*), *chlap* (podľa tvarov *chlapa, chlapovi* atď. a podľa odvodených slov *chlapík, chlapisko, chlapina* atď.), predpona *roz-* v slove *rozbiť* i *rozrhať* (podľa výslovnosti v slove *rozorať*) a pod. V týchto prípadoch sa v písme nerešpektuje znelostné spodobovanie, zachováva sa jednotné písanie spoluhlásky (spoluhlások) vo všetkých tvaroch slova a jeho odvodeninách. V tom sa prejavuje morfeomatický princípu nášho pravopisu.

Morfeomatický princípu sa neuplatňuje pri písaní slov s predponou *s-/z-/zo-* (píšu sa podľa fonematického princípu), napr. *spísať, zbiť, zobrať*.

V spisovnej slovenčine sa jednotne píšu slovotvorné, kmeňotvorné alebo pádové prípony, napr. slovotvorná prípona *-ík/-ik* v slovách ako *študentík* (od *študent*), *chlapík* (od *chlap*), *učiteľík* (od *učiteľ*), *fúzik* (od *fúz*), prípona *-in* v slovách ako *susedin* (od *suseda*), *robotníčkin* (od *robotníčka*), *mamin* (od *mama*), *Lein* (od *Lea*), *Küttin* (od *Kitty*), prípona *-yňa* v slovách ako *bohyňa* (od *boh*), *otrokyňa* (od *otrok*), *obryňa* (od *obor*), *svätyňa* (od *svätý*); pádová prípona *-i* v nom. pl. životných podst. mien muž. rodu a v gen., dat. a lok. sg. a v nom. pl. podst. mien žen. rodu zakončených na spoluhlásku, napr. *študent – študenti* (vyslovuje sa [študentí]), *chlap – chlapi, astronóm – astronómi, kost' – kosti, zmes – zmesi*; kmeňotvorná prípona *-i*, resp. *-í* v slovesných tvaroch *hodiť, kŕmiť, variť, hodí, kŕmi, varí*; pádová prípona *-y* v nom. a akuz. pl. neživotných podst. mien muž. rodu a v gen. sg. a nom. a akuz. pl. podst. mien žen. rodu v slovách ako *hrad – hrady, dub – duby, strom – stromy, žena – ženy, matka – matky, fujara – fujary, idea – idey*.

3. **G r a m a t i c k ý p r i n c í p.** – Písmená *y, ý* a *i, í* sa používajú na rozlíšenie tvarov nom. sg. a nom. pl. prídavných mien vzoru *pek n ý* a tvarov nom. sg. a nom. pl. iných slov, ktoré sa skloňujú rovnako ako prídavné mená vzoru *pek n ý*, napr. *pek n ý chlapec – pek n í chlapi, krás n ý chlapec – krás n í chlapi, jeden počest n ý – dva ja počest n í, ak ý si chlapec – ak í si chlapi, prv ý pretekár – prv í pretekári, volan ý účastník – volan í účastníci*. Tento princípu sa neuplatňuje pri písaní prídavných mien vzoru *c u d z í* (tvary nom. sg. a nom. pl. sa píšu rovnako), napr. *cudz í chlapec – cudz í chlapi*.

4. **E t y m o l o g i c k ý p r i n c í p.** – V predponách a základoch *domácich* slov sa na označenie foném *i, í* používajú písmená *i, í* a *y, ý* podľa pôvodu. Písanie týchto písmen sa v nich zachováva podľa stavu v staršom jazyku, keď jestvovali osobitné fonémy *i, í* a *y, ý* (porov. kapitolu o písaní samohlások *i, í*, s. 29 – 31).

Etymologický princípu sa uplatňuje aj pri písaní slov cudzieho pôvodu, ktoré v pravopise zachovávajú pôvodnú podobu, a zachováva sa (najmä vo vlastných menách) aj písanie cudzích písmen, ktoré sa v slovenčine bežne nepoužívajú, napr. *cylinder, gymnázium, rytmus, hystéria, história, polygrafia, poliklinika, filozofia, idea, Röntgen* (meno osoby), *röntgen* (pomenovanie prístroja), *Stowacki, Magalhães, Ibañez, Keserű, Győr*. Pravopisne zdomácnené slová sa píšu v zhode s ustálenou slovenskou výslovnosťou, spravidla sa však zachováva pôvodné písanie *i, í* a *y, ý*, napr. *futbal, menčester, žurnál, adresa, brigáda, lýra*.

V slovenskom pravopise má *dominantné* postavenie fonematický princípu s korešpondenciou fonémy a grafémy. Dopĺňa ho morfeomatický princípu, ktorého uplatňovanie prispieva k jednotnému písaniu morfém (na rozdiel od zmien vo výslovnosti paralelných znelých a neznelých spoluhlások) a k jednotnému písaniu niektorých morfém s *i, í* a *y, ý*. V malej miere je zastúpený gramatický princípu. Značné zastúpenie má etymologický princípu, ktorý sa týka písania slov domáceho aj cudzieho pôvodu. Keďže ide o písanie podľa stavu v staršom jazyku alebo podľa stavu v cudzích jazykoch, nemá tento princípu oporu v súčasnom jazyku, a preto uplatňovaniu a osvojovaniu tohto princípu treba venovať osobitnú pozornosť.

II. PÍSANIE SAMOHLÁSOK A SPOLUHLÁSOK

1. PÍSANIE SAMOHLÁSOK *i, í*

Samohlásky *i, í* (krátke *i* a dlhé *í*) sa označujú písmenami *i, í* alebo *y, ý*. Samohlásky *i, í* sa teda v písme označujú dvojako.

Písmená *i, í* sa píšu častejšie, písmená *y, ý* sú zriedkavejšie.

Písmená *y, ý* sa píšu v domácich morfédoch aj v morfédoch cudzieho pôvodu.

1. V d o m á c i h morfédoch sa *y, ý* píše v týchto prípadoch:

a) v predpone **vy-**, **vý-**: *vyberať, vyčítať, vyhlásenie, výber, východ, výčitka, výnimka, výraz* a i.;

b) v základoch domácich slov a od nich odvodených slov:

po spoluhláskach **d, t, n, l**: *dych, dychtiť, dýchať, dym, dymiť (sa), dyňa, dýka, kedy, dokedy, odkedy, vtedy, vždy, nikdy, vladyka; ty, tykať, týkať sa, dotyk, tyč, tylo, týždeň, motyka, motýľ, ostýchať sa, styk, stýkať sa, svätyňa, štyri, týrať; Nýrovce; lyko, lysý, lysina, lýtko, lyže, lyžica, blýskať sa, blýskavý, blyšťať sa, mlyn, mlynica, plyn, plynný, plynáreň, plynúť, plyš, vplyv, vplyvný, vplývať, ovplyvniť, oplývať, splývať, plytký, plytčina, slýchať, vzlykať, vzlyk, zlyhať* a i. (netýka sa to slova *pijatička*, onomatopoických výrazov, napr. *tik-tak*, a niektorých vlastných mien, napr. *Dinka, Tiba*);

po spoluhláskach **k, g, ch, h**: *kýchať, kývať, Beskydy, burgyňa, chyba, chystať, chytať, hynúť* a i. (netýka sa to zvukomalebných slov, napr. *kikirikať, hikať, chichotať sa*);

po spoluhláskach **p, b, v, m, r, s, z** v nasledujúcich slovách (a v ďalších slovách odvodených od týchto slov):

po **p**: *pýcha, pýšiť sa, pyšnieť, pyšný, prepych, pykať, pýr, pýriť sa, pysk (papuľa), pyskatý, pyštek, pýtať sa, spytovať sa, opytovať sa, dopyt, pyliak, kopyto*;

po **b**: *by, aby, býk, býčí, byvol, byť, bylina, bystrý, bystrina, Bystrica, Bytča, byť (jestvovať), živobytie, bytosť, bytostný, bývalý, bývať, obývať, obyvateľ, prebývať, bydlisko, byť, bytná, príbytok, dobyť (zmocniť sa), vydobyť, výdobytok, dobývať, dobýjať (zmocňovať sa), dobytok, nábytok, zbytočný, nadbytočný, prebytok, úbytok, odbyť, neodbytný, prvobytný, kobyla, obyčaj, obyčajný*;

po **v**: *vy (tvar zámena), vykať, vydra, vyhňa, výr (druh sovy), výskať, výskot, vysoký, výška, výšina, Vyšehrad, vyše, vyť (vydávať zvuk), zavýjať, vyzla, zvýšiť sa, zvyšovať, zvyšok, zvyk, zykať, zvyknúť, zvyčajný, návyk*;

po **m**: *my (my robíme), mykať, myknúť, zamykať, odmykať, pomykov, mýliť sa, mylný, omyl, myslieť, myšlienka, myseľ, premýšľať, zmysel, úmysel, výmysel, priemysel, mys, myš, umyť, umývať, pomyje, mydlo, Myjava, mýto, mýtnik, čmyriť sa, hmýriť sa, hmyz, smyk, priesmyk, šmykať sa, šmyknúť sa, šmyk, šmykľavka, žmýkať*;

po **r**: *ryba, rybník, rybina, ryčať, ryk, rýdži, rýdzik, ryha, rýchly, zrýchliť, zrýchľovať, rys, rysovať, ryšavý, ryľ (rozrušovať povrch), rozrývať, rýľ, úryvok, poryv, brýzgať, hrýzť, koryto, korytnačka, Korytnica, kryť, skryť, pokryť, pokrývka, prikryť, prikrývka, skrýša, úkryt, kryha, prýštiť, strýko, strýc, stryná, trýzniť, tryzna, trysk, varyto, rým, rýmovať sa, rýpať, rytier, ryža, bryndza, Torysa*;

po **s**: *sychravý, syčať, sykať (vydávať zvuk), sykavý, sykot, sýkorka, syn, sypať, sýpka, osýpky, sypký, syr, syrovník, syseľ, sýty, nasýtiť, nenásytý, vysychať*;

po **z**: *jazyk, jazyčný, jazyčnica, nazývať, pozývať, vyzývať, prezývať, vzývať, ozývať sa, prizývať*;

c) v slovtvornej prípone **-yňa**: *svätyňa, otrokyňa, bohyňa, obryňa*, rovnako aj vo variante **-kyňa**: *správkyňa, sudkyňa, zamestnankyňa* a i.;

d) v príponách **-y, -ky** v príslovkách: *chlapsky, otrocky, poležiaci* a i.;

e) v pádových príponách:

-y v nom. a akuz. pl. neživ. podst. mien muž. rodu vzoru *d u b, v* gen. sg., v nom. a akuz. pl. podst. mien ženského rodu vzoru *ž e n a*: *ploty, sudy, plány, hotely, domy, vlaky, vatry, rudy, ženy, aureoly, matky, idey* a i.;

-ý/-y v nom. sg. príd. mien muž. rodu vzoru *p e k n ý* a v akuz. sg. príd. mien neživ. tvarov muž. rodu vzoru *p e k n ý*, napr. *dutý, mladý, úžasný, skvelý, biely, krásny, skúpy*;

-ým/-ym v inštr. sg. príd. mien muž. a str. rodu vzoru *p e k n ý* a v dat. pl. príd. mien vzoru *p e k n ý*, napr. *dutým, mladým, úžasným, skvelým, bielym, krásnym, skúpym*;

-ých/-ych v gen. a lok. pl. všetkých rodov a v akuz. pl. živ. tvarov muž. rodu príd. mien vzoru *p e k n ý*, napr. *dutých, mladých, úžasných, skvelých, bielych, krásnych, skúpych*;

-ými/-ymi v inštr. pl. príd. mien vzoru *p e k n ý*, napr. *dutými, mladými, úžasnými, skvelými, bielymi, krásnymi, skúpymi*;

P o z n á m k a. – Rovnako sa píšu prípony **-ý/-y, -ým/-ym, -ých/-ych, -ými/-ymi** v podstatných menách, zámenách, číslovkách a trpných prídavných, ktoré sa skloňujú ako prídavné mená vzoru *p e k n ý*, napr. *chorý, oný, štvrtý, dvojnásobný, volaný, chorým, oným, štvrtým, dvojnásobným, volaným* atď.

-ým, -ých, -ým, -ých, -ými v inštr. sg., gen., dat., akuz., lok. a inštr. pl. prídavných mien vzoru *o t c o v* (*m a t k i n*): *otcovým, otcových, otcovými* (napr. *s otcovým priateľom, od otcových priateľov, dar otcovým priateľom, o otcových*

priateľoch, s otcovými priateľmi); *matkiným, matkiných, matkinými* (pozdrav *matkiným rodičom, od matkiných rodičov, s matkinými rodičmi*);

-y v nom. pl. neživ. tvarov muž. rodu, v nom. pl. žen. a str. rodu prídavného mena r á d: *rady* (napr. *ženy sú rady, dievčatá sú rady*);

-y v nom. pl. muž. neživ., žen. a str. rodu osobného zámena o n: *ony*;

pri číslovke j e d e n, a to -ým v inštr. sg. muž. a str. rodu a dat. pl. všetkých rodov (*s jedným priateľom, jedným žiakom*),

-y v nom. a akuz. pl. neživ. tvarov muž. rodu, v nom. a akuz. pl. žen. a str. rodu (*jedny stromy, jedny nohavice, jedny dvere*),

-ých v gen. a lok. pl. všetkých rodov a akuz. pl. muž. živ. (*od jedných žien, od jedných chlapov, stretnúť jedných chlapov, o jedných domoch*) a -ými v inštr. pl. (*s jednými husľami*).

P o z n á m k a. – V imperatívne sloviach *umyť, vymyť, zmyť, premyť, ryť, vyryť, preryť, prikryť, odkryť, pokryť, skryť, zakryť* sa y píše tak ako v základe neurčitku (nie je to prípona, ale súčasť základu): *umy, vymy, zmy, premy, ry, vyry, prery, prikry, odkry, pokry, skry, zakry, umyme, umyte* atď.

2. V morfédoch cudzieho pôvodu (predponách, základoch slov a slovotvorných príponách) sa píše y, ý vtedy, keď sa toto písmeno používa v jazyku, z ktorého sme slová s takýmito predponami, základmi alebo slovotvornými príponami prevzali do slovenčiny (niekedy za pôvodné y je v slovenčine dlhé ý). V morfédoch cudzieho pôvodu je y, ý v týchto prípadoch:

a) v predponách **dys-/dyz-, hyper-, hypo-, poly-, syn-**: *dyslexia, dysgrafia, dysfázia, dyzartria, hyperaktivita, hypermoderný, hypocentrum, hypománia, polyamid, polycentrický, polyekran, polychrómia, polylexia, polygrafia, polyhistor, polymerizácia, polypropylén, synchronia, synonymum, syntéza* a i.;

b) v základoch slov: *týfus, dynamo, nymfa, lýra, kybernetika, kýl, gymnázium, gýč, pyramída, hystéria, pýtický, Babylon, fyzika, myrta, mýtus, rytmus, rým, Asýria, cyklus, xylofón, oxymoron, xylén, xylóza, yperit, ypsilon* a i.; okrem toho sa v niektorých slovách francúzskeho pôvodu písmenom y označuje samohláska *i*, ktorou sa nahrádza pôvodná hláska *ü* (vo francúzštine písaná ako *u*): v slovenčine píšeme *byro, pyrč*;

c) v prípone **-yl**: *fenyl, uranyl* a i.

P o z n á m k a. – 1. Popri predpone gréckeho pôvodu **dys-/dyz-** s významom „nesprávny, porušený, chybný, sťažený, zlý“ je aj predpona **dis-**, ktorá je latinského pôvodu a vyjadruje zápor, opak, protiklad, rozpor, nesúlad, nezhodu, napr.: *disharmónia, disfunkcia, disjunkcia, diskontinuita, diskvalifikácia, dislokácia, disonancia, dispozícia, disproporcía* a i. V slove *poliklinika* prvá časť *poli-* súvisí s gréckym slovom *polis* s významom „mesto“, nejde teda o predponu, ale o prvú časť cudzieho zloženého slova.

2. Písmenami *i* a *y* sa rozlišujú pravopisné podoby slov *bit'* (udierať) – *byť* (existovať), *bidlo* (tyč) – *bydlo* (bývanie), *dobíť* (doraziť) – *dobyť* (zmocniť sa), *vír* (krútnava) – *výr* (druh sovy), *viť* (spletaním zhotovovať) – *vyť* (vydávať zvuk), *mi* (dat. osob. zám. ja, napr. *daj mi to*) – *my* (nom. osob. zám., napr. *my robíme*), *bit'* (1. jednotka elementárnej informácie, 2. číslica dvojkovej sústavy) – *byt* (miestnosť na bývanie, príbytok), *tím* (1. športové mužstvo, 2. pracovná skupina) – *tým* (tvar zámena *ten*).

3. Písmenami *y* a *í* sa rozlišujú rovnako znejúce tvary nom. sg. muž. rodu a nom. pl. živ. tvarov príd. mien muž. rodu vzoru *pekný*: *pekný – pekní* (napr. *dobrý chlap – dobrí chlapi*).

2. PÍSANIE SAMOHLÁSKY ä

Samohláska *ä* je stredná, nízka a krátka samohláska (podľa polohy jazyka v horizontálnom smere, podľa polohy jazyka vo vertikálnom smere a podľa trvania). K samohláske *ä* na rozdiel od iných samohlások niet dlhšej samohlásky, je iba dvojhláska *ia*. Vyskytuje sa iba po spoluhláskach *p, b, m, v*, a to zväčša v základoch slov, zriedkavejšie v príponách. V predponách sa nevyskytuje.

V bežnej slovenskej spisovnej výslovnosti (v neutrálnom štýle) sa namiesto samohlásky *ä* vyslovuje samohláska *e*. V pravopise sa bez ohľadu na rozdiel vo výslovnosti zachováva písanie *ä*.

Samohláska *ä* sa vyskytuje:

po spoluhláske **p**:

– v základoch týchto slov: *päsť, päť, päta, opäť, späť, -päť* (*napäť, odopäť, pripäť, rozopäť, upäť, vypäť, zapäť, zopäť*),

– v prípone **-ä** (v podstatných menách vzoru *d i e v č a*), napr. *púpä, chlápä, dúpä*;

po spoluhláske **b**:

– v základe slova *bäkať*,

– v prípone **-ä** (v podstatných menách vzoru *d i e v č a*), napr. *bábä, holúbä, rýbä, žriebä*;

po spoluhláske **m**:

– v základoch týchto slov: *mäkký, mäso, mäť* (šúchať), *mäta, mädlíť, zmätok, pamäť, smäd, najmä, Demänová*,

– v tvaroch slovesa *miasť*: *mätiem, mätieš, mätie, mätieme, mätiete, mäťú*,

– v prípone **-ä** (v podstatných menách vzoru *d i e v č a*), napr. *lámä*,

– v zastaraných, resp. poetických tvaroch *bremä, plemä, semä, temä, vemä* (dnes sú bežné tvary *bremeno, plemeno, semeno, temeno, veneno* s *e*);

po spoluhláske **v**:

– v základoch týchto slov: *väčší, vädnúť, väz, väzieť, väzký, nadväzovať, uväzovať, zaväzovať* (*sa*), *obväz, zväz, hovädo, nevädza, svätý, deväť, rukoväť, odkväcnúť*.

– v prípone **-ä** (v podstatných menách vzoru *d i e v č a*), napr. *sôvä*.

Písanie **ä** sa zachováva aj v slovách odvodených od vymenovaných slov a v zložených slovách, napr. *pästička, pästiar, pästiarsky, pästiarstvo, ostopät, pätný, naspät, spätný, päťdesiat, päťsto, päťminútovka, päťolízac, púpätko, chlápätko, holúbätko, žriebäci, poväčšine, zväčšiť, povädnuť, väzník, väzba, väznica, obväzok, zväzový, zväzok, hovädzina, nevädzový, posvätiť, svätec, svätokrádež, deväťdesiat, devätnástka, deväťročie, sôvätko, mäkčeň, mäkkopodnebný, mätež, zmätkář, pamäť, pamätihodnosť, smädiť, smädny, Demänovčan, demänovský, lámätko* a i.

3. PÍSANIE SAMOHLÁSOK V NIEKTORÝCH PRÍPONÁCH

1. Prípona **-úci (-úca, -úce)**, ktorou sa tvorí prítomné činné prídavné, po predchádzajúcej dlhej slabike sa skraca na podobu **-uci (-uca, -uce)**. Na rozdiel od tvarov typu *volaj-úci, nes-úci, žij-úci*, v ktorých je pred príponou krátká samohláska, píšeme v tvaroch po predchádzajúcej dlhej slabike krátke **u**, napr. *vládn-uci (vládn-uca, vládn-uce), hádž-uci (hádž-uca, hádž-uce), piš-uci (piš-uca, piš-uce), viaž-uci (viaž-uca, viaž-uce)* atď.

2. Pri tvorení slov príponami **-ár, -áreň** sa uplatňuje pravidlo o rytmickej krátení, t. j. po predchádzajúcej dlhej slabike s dlhou samohláskou, dvojhláskou alebo *l, r* sa tieto prípony skrcajú na podoby **-ar, -areň**: na rozdiel od foriem typu *výhybka – výhybk-ár, ochrana – ochran-ár, zásoba – zásob-áreň*, v ktorých sa pred príponou vyskytuje krátká samohláska, píšeme v odvodeninách po predchádzajúcej dlhej slabike krátke **a**, napr. *áčka – áčk-ar, bábka – bábk-ar, bájka – bájk-ar, béčka – béčk-ar, céčka – céčk-ar, dráha – dráh-ar, fréza – fréz-ar – fréz-areň, prekážka – prekážk-ar, prevádzka – prevádzk-ar – prevádzk-areň, rozprávka – rozpráv-k-ar, sánky – sánk-ar, silný prúd – silnoprúd-ar, slabý prúd – slaboprúd-ar, stávka – stávk-ar, výška – výšk-ar; cievka – cievk-ar – cievk-areň, desiata – desiat-ar, diaľka – diaľk-ar, dozrievať – dozriev-areň, lahôdka – lahôdk-ar – lahôdk-areň, mlieko – mliek-ar – mliek-areň, obliekať sa – obliek-areň, odlievať – odliev-areň, ohrievať – ohriev-areň, omietka – omietk-ar, oštiepok – oštiepk-ar, pamiatka – pamiatk-ar, pasienok – pasienk-ar, pochôdzka – pochôdzk-ar, polievka – polievk-ar, poviedka – poviedk-ar, premietat – premiet-areň, prezliekať sa – prezliek-areň, sviečka – sviečk-ar – sviečk-areň, škôlka – škôlk-ar, ulievať sa – uliev-areň, viazať – viaz-areň, voľné myšlienky – voľnomyšlien-k-ar, vyzliekať sa – vyzliek-areň, zlievať – zliev-areň.*

Prípony **-iar, -iareň** sa nikdy neskrcajú, napr. *múka – múč-iar, sieť – siet-iar, rýchly – rýchli-iareň, triediť – tried-iareň*.

P o z n á m k a. – 1. V niektorých slovách s príponami **-ár, -áreň** alebo **-iar, -iareň** pred príponou nastáva striedanie (alternácia) dlhej samohlásky alebo dvojhlásky za krátku samohlásku a prípona zostáva dlhá. Ide o slová s príponami **-ár, -áreň, -iar, -iareň**, ktoré boli utvorené v staršom, ale aj v novšom období spisovnej slovenčiny, ďalej o slová, ktoré sú utvorené od odvodených slov s príponami **-ík, -iček, -ičko**, od prevzatých slov zakončených na **-ón, -én, -ína, -óna, -íva, -óza, -éza, -téka**, napr. *archív – archiv-ár, bieda – bed-ár, blúdiť – blud-ár, bránka – brank-ár, brúsiť – brus-iareň, čítať – čit-áreň, drôt – drot-ár, dusík – dusik-áreň, džbánok – džbank-ár, hviezda – hvezd-ár – hvezd-áreň, kľúč – kľuč-iar, komín – komin-ár, liečiť – lek-ár, liek – lek-áreň, múr – mur-ár, ohýbať – ohyb-áreň, písať – pis-ár, účet – uč-áreň, údiť – ud-iareň, umývať – umyv-áreň, víno – vin-ár – vin-áreň, žrdka – žrdk-ár; hliník – hlinik-áreň, kočík – kočik-áreň, košík – košík-ár, medovník – medovník-ár, praclík – prack-ár, rybník – rybnik-ár, slovník – slovník-ár, taxík – taxik-ár; gombiček – gombičk-ár, koniček – koničk-ár, autičko – autičk-ár, slovičko – slovičk-ár; betón – beton-ár – beton-áreň, milión – milion-ár, vagón – vagon-ár, terén – teren-ár, doktrína – doktrin-ár, šablóna – šablon-ár, deskriptíva – deskriptiv-ár, majonéza – majonez-ár, diéta – diet-ár, bibliotéka – bibliotek-ár, diskotéka – diskotek-ár, fonotéka – fonotek-ár.*

2. Jednotlivé slová s príponami **-ár, -áreň, -iar, -iareň, -ar, -areň** sa uvádzajú v pravopisnom a gramatickom slovníku.

4. PÍSANIE SPOLUHLÁSOK *d, t, n, l*

1. Spoluhlásky **d, t, n, l** píšeme ako **d, t, n, l**:

a) pred samohláskami **a, o, u, á, ú**, napr. *ďakovať, ťažký, vyhňa, ľahký, dobať, pociťovať, skloňovať, poľovať, Ďumbier, ťuknúť, ňuchať, ľud, beňár, guľáš, vylad'ovať, štúply, núrať, ľútosť*;

b) vnútri slov pred spoluhláskami, napr. *loďka, sieťka, on – oňho, učiteľka*;

c) na konci slov a tvarov slov, napr. *chod' (tvar slovesa chodiť), písať, plíť, vráť (tvar slovesa vrátiť), skriň (tvar podst. mena skriňa), úl, páľ (tvar slovesa páliť)*.

2. Spoluhlásky **d, t, n, l** píšeme ako **d, t, n, l** (bez mäkčeňa):

a) pred samohláskami **e, i, í** v domácich a zdomácnených slovách, napr. *delo, telo, nejaký, leto, divadlo, ticho, nikto, lípa, dávať sa, tíšina, snívať, listok*;

b) pred dvojhláskami **ia, ie, iu**, napr. *diabol, vytiahnuť, peniaz, voliar, diera, tieseň, niekto, liek, halier, raždiu, predmostiu, vysvedčeniu, okoliu*.

P o z n á m k a. – Pred samohláskami **e, i, í** nestoja spoluhlásky **d, t, n, l**, ale spoluhlásky **d, t, n, l** (ktoré sa aj zapisujú písmenami **d, t, n, l**) v týchto prípadoch:

1. pred príponami prídavných mien vzoru *pekný a otcov (matkini)*, napr. *chudej, chudí, žltej, žltí, ľúteho, ľútemu, krásneho, krásnemu, krásni, krásne, malej, stále, stáli, matkine, matkini, matkinej*; rovnako aj v knižných tvaroch prídavných mien *hoden, nehoden, vinen, nevinen*;

2. pred príponami v podstatných menách, zámenách, číslovkách a trpných prídavných menách vzoru *p e k n ý*, napr. *desiatej, Končistej, Trstenej, slúžneho, slúžnemu, pocestní, slúžni, Pohorelej, oní* (tvar zámena *oný*), *onej, štvrtej, štvrtí, milióntej, miliónti, koľkonásobnej, koľkonásobní, prezíabnutej, prezíabnutí, volanej, volaní*;
3. pred pádovými príponami v podstatných menách vzoru *g a z d i n á*, napr. *gazdinej, princeznej*;
4. v zámenách *ten, tento, onen, žiaden* a pred príponami v tvaroch *tí, tie, tej, títo, tieto, tejto, oní, onej, žiadni, žiadne, žiadnej*;
5. v číslovke *jeden* a pred príponami v tvaroch *jedni, jednej*;
6. v slovách s predponami *nad-, od-, pod-, popod-, pred-*, napr. *nadišť, odišť, podišť, popodíšť, predíšť*; rovnako aj v zámenných tvaroch *nadeň, podeň, popodeň, predeň, ponadeň*;
7. v slovách *derež, dekan, teda, teraz, vtedy, pijatika, terč*, vo zvukomalebných slovách *dínom-dánom, tik-tak, tikať, tikot* a v niektorých vlastných menách, napr. *Dezider, Debrecín, Temešvár, Helena, Martin, Tibor, Segedín, Litva, Livia*;
8. v slovách cudzieho pôvodu, ktorých nedomáci pôvod si zreteľne uvedomujeme, napr. *technika, detektív, negácia, lektor, titul, dikťát, unikát, politika, prestíž, tím, brigadír, chinín, vazelína, humanizmus*.

5. PÍSANIE PÁROVÝCH SPOLUHLÁSOK

Spoluhlásky sa podľa znelosti (účasti hlasiviek pri artikulácii) rozdeľujú na párové:

neznelé: *p t ľ c ě s š k ch f*

znelé: *b d ě dz dž z ž g h v*

nepárové znelé (zvučné): *m, n, ň, l (ĺ), ľ, r (ř), j, (v)*.

Na to, či sa v slove píše párová neznelá alebo znelá spoluhláska, ukazuje postavenie párovej spoluhlásky pred samohláskami a zvučnými spoluhláskami v iných tvaroch toho istého slova: *chlap – chlapa, chlapovi, chlapa, chlapovi, chlapom, chlapi, chlapov, chlapom, chlapov, chlapoch, chlapmi* (píše sa so spoluhláskou *p*), *dub – duba, dubu, dub, dube, dubom, duby, dubov, dubom, duby, duboch, dubmi* (píše sa so spoluhláskou *b*).

V niektorých postaveniach sa namiesto párových neznelých spoluhlások vyslovujú párové znelé alebo namiesto párových znelých párové neznelé spoluhlásky (asimilácia párových neznelých spoluhlások na párové znelé a párových znelých spoluhlások na párové neznelé spoluhlásky). V pravopise sa neberie ohľad na asimiláciu (spodobovanie) spoluhlások. Párová neznelá alebo párová znelá spoluhláska sa píše podľa jej výskytu pred samohláskami alebo zvučnými spoluhláskami v tvaroch toho istého slova alebo v odvodených slovách. Takto sa v pravopise zachováva jednotná podoba morfémy (uplatnenie morfematického princípu). Napr. vo vete *Chlap odišiel* sa slovo *chlap* vyslovuje so spoluhláskou *b* [chlab odišiel]. V pravopise sa zachováva písanie *s p* bez ohľadu na túto zmenu vo výslovnosti.

Jednotná podoba morfémy sa zachováva aj v odvodených slovách. Napr. slovo *hrob* sa vždy píše so spoluhláskou *b*: *hrob, hrobu, hrobe, hrobom, hroby, hrobov, hrobch, hrobmi*. Písanie *s b* sa zachováva aj v odvodenom slove *hrobka*, ktoré sa vyslovuje so spoluhláskou *p* [hropka].

Jednotné písanie morfémy sa nezachováva pri predpone *s-/z-/zo-* (pozri v kapitole o písaní spoluhlások v predponách, s. 35 – 37).

6. PÍSANIE SPOLUHLÁSOK V PREDPONÁCH

1. Predpony *nad-/nado-, pod-/podo-, od-/odo-, pred-/predo-, ob-/obo-, bez-/bezo-, cez-/cezo-, roz-/rozo-, v-/vo-, vz-/vzo-* píšeme jednotne podľa morfematického princípu s párovými znelými spoluhláskami. Tento spôsob písania sa ustálil podľa podôb, v ktorých sú párové znelé spoluhlásky pred samohláskami:

nad-/nado-: *nadpísať, nadceniť, nadčas, nadchádzka, nadchýliť, nadkľúčny, nadbytočný, naddĺžiť, nadzmyslový, nadvláda, nadmorský, nadnárodný, nadniesť, nadlomiť, nadradiť, nadjazd, nadovšetko* a i.;

pod-/podo-: *podpísať, podľtať, podceniť, podčeľustný, podskočiť, podšití, podkúpiť, podchádzať, podfarbiť, podbiť, poddať sa, podznačiť, podľtať, podvoliť sa, podmorský, podnázov, podňať, podlomiť, podrobiť, podjazd, podišť, podúrovňový, podomlieť* a i.;

od-/odo-: *odpísať, odľtať, odcudzití, odčiniť, odsákatať, odštipnúť, odkúpiť, odchádzať, odfarbiť, odbiť, oddať, odzvučať, odžiť, odvolať, odmraziť, odnárodníť, odňať, odložiť, odrobiť, odjesť, odišť, odúradovať, odomlieť* a i.;

pred-/predo-: *predpísať, predriedny, predcítiť, predčasný, predpisovný, predškolský, predkloniť sa, predchádzať, predfeudálny, predbernolákovský, preddomie, predznačiť, predzvesť, predžalúdok, predglaciálny, predhistória, predvojnový, predmanželský, prednášať, predniesť, predložka, predrevolučný, predjedlo, predišť, predoktóbrový, predovšetkým* a i.;

ob-/obo-: *obpliešť, obtočiť, občiahnuť, obsákatať, obšíť, obchvat, obdariť, obďaleč, obtierať, obžalovať, obveseliť, obmedziť, obnoviť, obľuba, objav, obísť, oboplávať* a i.;

bez-/bezo-: *bezpredmetný, beztretný, bezcieľny, bezdetný, bezcolný, bezstarostný, bezkrídly, bezfarebný, bezhraničný, bezvýznamný, bezmotorový, beznádejny, bezoblačný, bezradný, bezjadrový, bezalkoholický, bezúčelový, bezodný* a i.;

cez-: *cezpoľný, cezhraničný* a i.;

roz-/rozo-: *rozpísať, roztočiť, rozťať, rozcvičiť, rozčertiť sa, rozseknúť, rozšíriť, rozkradnúť, rozchýriť, rozfakliť, rozbiť, rozdať, rozdeliť, rozvinúť, rozžeraviť, rozhlásiť, rozveseliť sa, rozmyšľať, roznášať, roznieť, rozlomiť, rozľútosť sa, rozraziť, rozjasniť sa, rozísť sa, rozopnúť, rozosmiať sa, rozožrať* a i.;

v-/vo-: *vpísať, vtlačiť, vcapiť, včleniť, vsadiť (vsunúť), všiť, vkročiť, vchádzať, vkradnúť sa, vzývať, vgúľať, vhodiť, vmestiť sa, vnášať, vnímať, vlámať sa, vlietnuť, vraziť, vjazd, voperovať, vohnať, vopchať sa* a i.;

vz-/vzo-: *vzplínať sa, vzhádzať, vzbúriť sa, vznášať sa, vzňať sa, vzísť, vzoprieť sa, vzostup* a i.

2. Predponu *s-/z-/zo-* píšeme podľa výslovnosti, nie podľa morfológického princípu:

a) Pred neznelou spoluhláskou píšeme predponu *s-*, napr. *spískať, stratiť, stísnuť, scitlivieť, sčítať, skamenieť, schudnúť, sfilmovať, sčasti, skade, spredu*.

b) Pred znelou spoluhláskou (párovou i nepárovou) a pred samohláskou píšeme predponu *z-*, napr. *zbúrať, zdrevenieť, zďaleka, zžiť sa, zgumovať, zhorieť, zväz, zmiešať, znovu, zničiť, zlepiť, zľutovať sa, zrovnoprávniť, zjednotiť, zabsolutizovať, zefektívniť, zísť sa, zorganizovať, zužitkovať, zúradovať, zblízka, zdola, zďaleka, zvysoka*.

c) Slabičná podoba predpony sa vždy píše s písmenom *z*, teda *zo-*, napr. *zopnúť, zotrieť, zotáť, zoceliť, zosypať, zožiť, zoznam, zomknúť, zoradiť, zovšednieť*.

P o z n á m k a. – 1. Namiesto staršej pravopisnej podoby *smena* (vo význame „vymedzený pracovný čas“) používame v zhode s kodifikovanou výslovnosťou pravopisnú podobu *z m e n a*.

2. Podľa výslovnosti píšeme aj zložené predložky, napr. *spod, spoza, spodod, spomedzi, sponad*.

3. Predložka *z*, ktorá sa používa v spojení s genitívom, zachováva si rovnakú podobu bez ohľadu na zmeny v asimilácii, napr. *z potoka, z tuku, z filmu, z budovy, z divadla, z hory*. Slabičná podoba predložky *z* je *zo*: *zo strediska, zo steny, zo stavby*.

4. V spojení s inštrumentálom sa používa predložka *s*, a to bez ohľadu na zmeny v asimilácii, napr. *s bábikou, s krikom, s otcom*. Slabičná podoba predložky *s* je *so*. Slabičná podoba sa vyslovuje so spoluhláskou *s* iba v spojení s tvarom zámena *ja*: *so mnou* [so mnou], v ostatných prípadoch sa vyslovuje so spoluhláskou *z*: *so sestrou* [zo sestrou].

7. PÍSANIE SPOLUHLÁSKY *v*

1. Pernozubná znelá spoluhláska (*v*) sa označuje písmenom *v*, napr. *vata, veda, voda, vlasť, vraj, sláva, povaha, zvíťaziť, kladivo, víťaf*.

2. S písmenom *v* podľa morfológického princípu sa píše predpona *v-/vo-* a predložka *v/vo* (hoci sa pred neznelými spoluhláskami vyslovuje ako *f*), napr. *vbiť, vpísať, vopchať, v Amerike, v budove, v dome, v jarníku, v tlači, vo svete, vo vode*. V slovách, ktoré vznikli zo spojení s predložkou *v*, sa takisto zachováva písanie s písmenom *v*, napr. *vcelku* (zo spojenia *v celku*).

3. S písmenom *v* sa píše aj predpona *vz-/vzo-*, napr. *vzísť, vzniesť sa, vzplanúť, vzoprieť sa, vzostup*.

4. V jednotlivých tvaroch slov sa zachováva písanie *v* rovnako ako v postavení pred nasledujúcou samohláskou, napr. *slovo* – gen. pl. *slov, konzerva* – gen. pl. *konzerv, rukáv* – dat. sg. *rukávu* atď.

5. S písmenom *v* sa píše pádová prípona gen. pl. podst. mien mužského rodu a akuz. pl. životných podst. mien mužského rodu *-ov*, napr. *chlapov, holubov, dubov, strojov*, a prípona privlastňovacích príd. mien mužského rodu *-ov*, napr. *otcov (kabát), bratov (úspech)*.

6. Písanie *v* sa zachováva aj v odvodených slovách pred slovotvornými príponami, napr. *slovo* – *slovko, sláva* – *slávny, krava* – *kravský, ostrov* – *ostrovček*.

7. Písmeno *v* sa píše aj v niektorých slovách pred nasledujúcimi neznelými spoluhláskami, hoci nejde o slová s predponou *v*, napr. *včera, vták, včela, však, všade, zovšadiaľ, všetko, vtedy, vtáčí, vtákopysk, včelár, včelí, všakhej, návšteva*.

III. PÍSANIE SLOV CUDZIEHO PÔVODU (PREVZATÝCH SLOV A CUDZÍCH VLASTNÝCH MIEN)

1. HLAVNÉ ZÁSADY PÍSANIA SLOV CUDZIEHO PÔVODU

V slovenčine sa všeobecne prejavuje tendencia písať aj slová cudzieho pôvodu po ich zdomácnení podľa zásad, ktoré sa uplatňujú pri písaní slov domáceho pôvodu.

Podľa stupňa zdomácnenia (z hláskoslovného, pravopisného a morfológického hľadiska) slová cudzieho pôvodu sa rozdeľujú do troch skupín:

1. úplne zdomácnené slová – sú to slová, ktoré sa píšu podľa zásad slovenského pravopisu, a to v zhode so svojou dnešnou výslovnosťou v spisovnej slovenčine, napr. *adresa, bača, halier, dáma, gavalier, inžinier, garáž, krakoviak, doktor, brigáda, kríza, žurnál, džíp, džínsy*;

2. čiastočne (neúplne) zdomácnené slová – sú to slová, ktoré sa píšu zväčša podľa zásad slovenského pravopisu a v zhode so svojou vžitou slovenskou výslovnosťou, zachovávajú si však niektoré znaky pôvodného spôsobu písania, napr. *chirurg, rizling, nymfa, syntax, xylofón*;

3. nezdomácnené slová – sú to slová, ktoré sa používajú v pôvodnej podobe a často sa vyznačujú tým, že sú čiastočne alebo úplne neskloňné, napr. *derby, menu, vivace, kanoe, jury, sujet*.

Nezdomácnené slová cudzieho pôvodu bývajú najmä slová z istých oblastí, napr. hudobné termíny ako *capriccio, allegro, arpeggio*, termíny z oblasti populárnej hudby, napr. *country music*, rozličné slová dobového rázu, ktoré sa bežne nepoužívajú, napr. názvy mesiacov z obdobia Veľkej francúzskej revolúcie, ako *brumaire, fructidor, thermidor*, pomenovania cudzích menových jednotiek a peniazov, ako sú napr. *louisdor, öre, pengó*, ako aj najrozličnejšie iné pomenovania, napr. *risorgimento, chargé d'affaires* a pod.

Nezdomácnené sú predovšetkým vlastné mená, a to:

a) o s o b n é m e n á, t. j. rodné (krstné) mená a rodinné mená (priezviská), napr. *Johann Wolfgang Goethe, Friedrich Schiller, Wolfgang Amadeus Mozart, Ludwig van Beethoven, Georg Friedrich Händel, Victor Hugo, Charles Gounod, Charles de Gaulle, George Washington, Thomas Jefferson, William Shakespeare, John Locke, Giovanni Boccaccio, Leonardo da Vinci, Gaetano Donizetti, Giuseppe Verdi, Gaius Iulius Caesar, Ion Luca Caragiale, Liviu Rebreanu, Kálmán Mikszáth, Zsigmond Móricz, Juliusz Słowacki, Jerzy Kuryłowicz, Tadeusz Milewski, Henryk Sienkiewicz, Vatroslav Jagić, Svetozar Miletić, Fernão Magalhães, Luis Camões, Miguel de Cervantes y Saavedra, Jean Sibelius, Paavo Nurmi, Rembrandt Harmensz van Rijn, Anders Jöns Angström*;

b) z e m e p i s n é n á z v y, napr. *Reykjavík, Göteborg, Marseille, Le Havre, New York, Washington, Helsinki, Tübingen, Zürich, Gascogne, Liverpool, Manchester, Glasgow, Bologna, Coimbra, Olsztyn, Tarnów, Cluj-Napoca, Wall Street, Downing Street, Guadalquivir, Tajo, Mont Blanc, Rio Grande*;

c) i n é n á z v y, napr. *Washington Post, New York Herald Tribune, Manchester Guardian, Le Monde, Süddeutsche Zeitung, Dagens Nyheter, Il Messaggero, Il Giorno* (názvy denníkov), *Revue des études slaves, Rocznik Slawistyczny, Stern, Élet és Tudomány* (názvy časopisov), *Standard Oil of California, Akademie-Verlag* (názvy podnikov), *Associated Press, United Press, Polska Agencja Prasowa* (názvy tlačových kancelárií), *Prix Danube, Grand Prix* (názvy cien) a i.

Pri slovách cudzieho pôvodu sa spravidla zachováva pôvodné písanie *i* a *y*, napr. *anilín, ária, bicykel, bilancia, biskup, bit, civilizácia, diftong, diftéria, dinár, direktor, dirigent, disk, diskotéka, emisia, filológ, filozof, firma, fixovať, gigant, güt, gitara, glorifikácia, história, histamin, histológia, hit, chiméra, chinín, chirurg, inventúra, kilogram, kino, kimono, liga, likér, légia, maximum, milión, mikrofón, mikrofilm, minifutbal, mína, nikel, nimbus, niť, pacifista, parafín, pigment, pilier, pilot, pilóta, pilulka, poliklinika, politika, prefix, prezident, ríbezle, riziko, rizling, rizoto, signál, simulant, síra, sirup, titan, titul, tiger, tip, tipovať* (v športke), *univerzita, vikár, víla, víla, vitalita, vitamín, vivárium, vivisekcia, votívny, zinok*;

acylpyrín, byreta, cylinder, cyklón, cyklus, cynik, dyka, dynamit, dynamo, dynastia, dyzentéria, embryo, fenyl, fyloxéra, fylogénéza, fyzika, fyziológia, gymnastika, gymnázium, gynekológia, gyps, harpya, homonymia, hydroplán, hyena, hygiena, hymna, hyperbola, hypnóza, hypochondria, hypotéza, hystéria, chlorofyl, kyanovodík, kybernetika, kymograf, loby, lýceum, lynč, lýra, lyrik, lyzol, myrha, myriada, mystika, mýtus, nylon, nymfa, polygrafia, pyramída, pyrit, pyžama, ragby, rým, rytmus, sylabus, symbol, symetria, symfónia, sympatia, symptóm, synagóga, synoda, synonymum, syntax, syntéza, systém, týfus, typ, typografia, tyran, uranyl, xylofón, yorkshirský, yperit, ypsilon, yzop, yterbium, zygomorfa, zygospóra, zymóza, zystín.

V zdomácnených slovách anglického pôvodu sa namiesto spojenia *ea, ee* píše *í*, napr. *víkend, striptíz, tím, tvíd, líder, spíker* (angl. *week-end, strip-tease, team, tweed, leader, speaker*).

V niektorých slovách francúzskeho pôvodu sa píše *y* aj namiesto písmena *u*, ktorým sa označuje hláska *ü*, napr. *byro, pyr* (franc. *bureau, puré*).

Písmeno *y* sa píše aj v niektorých slovách nemeckého pôvodu, ktoré prevzala slovenčina už dávnejšie, napr. *rytier*, *Rýn* (nem. *Ritter*, *Rhein*).

V slovách gréckeho a latinského pôvodu a v slovách s predponou *ex-* sa ponecháva pôvodné *x*, napr. *text*, *prax*, *taxa*, *index*, *exámen*, *exekútor*, *exemplár*, *Alexander*, *Alexandria*, *xylofón*, *exkavátor*, *exkráľ*, *Exrakúšan* a i.

V iných slovách cudzieho pôvodu píšeme *ks* podľa výslovnosti, napr. *koks*, *keks*, *buksa*, *aksamiet*, *hemendeks*, *komiks*.

V slovách cudzieho pôvodu, najmä v cudzích vlastných menách, niekedy sa používajú aj písmená alebo zložky, ktoré sa pri zapisovaní slovenských slov nepoužívajú, napr. *watt*, *Wall Street*, *Tübingen*, *Göteborg*, *Zürich*, *Guadalquivir*, *Quebec*, *Besançon*, *Słowacki*, *Constanța*, *Krasiński*, *Śliziński*, *Jagić*, *Warszawa*, *Ibañez*, *Paasikivi*, *Dantès*, *Bologna*, *Schumann*, *Schliemann*, *Magalhães*.

Poznámka. – Z typografických dôvodov (na zjednodušenie pri výrobe novín a popularizačných časopisov alebo pre nedostatok niektorých typov v tlačiarňach) namiesto cudzích písmen s odlišnými diakritickými znamienkami môžu sa používať domáce písmená podľa výslovnosti alebo pôvodné písmená bez cudzích diakritických znamienok:

- namiesto poľského *ł* sa môže písať *l*, napr. *Słowacki* – *Slowacki*, *Kuryłowicz* – *Kurylowicz*, *Ślawski* – *Slawski*,
- namiesto poľského *ń* sa môže písať *ň*, napr. *Krasiński* – *Krasiňski*,
- namiesto francúzskeho *ç* sa môže písať *s*, napr. *Besançon* – *Besanson*,
- namiesto španielskeho *ñ* sa môže písať *n* alebo *ň*, napr. *Ibañez* – *Ibanez/Ibañez*,
- namiesto portugalského *ã*, *õ* sa môže písať *a*, *o*, napr. *Magalhães* – *Magalhaes*, *Camões* – *Camoës*,
- namiesto rumunského *ș* sa môže písať *š*, napr. *Brașov* – *Brašov*,
- namiesto nórskeho a dánskeho *ø* sa môže písať *ö*, napr. *Bjørnstjerne Bjørnson* – *Björnstjerne Björnson*.

Podobne sa môžu nahrádzať aj niektoré iné písmená s odlišnými diakritickými znamienkami. Ak by písanie bez diakritického znamienka viedlo k chybné výslovnosti, dáva sa prednosť písaniu podľa výslovnosti, nie písaniu s jednoduchým vynechaním diakritického znamienka, napr. poľ. *Oseka* – *Osenka*, nie *Oseka* (výslovnosť [osenka] s *en* je bližšia pôvodnej poľskej výslovnosti ako výslovnosť [oseka] s *e*).

Niekedy sa uplatňuje prepis podľa výslovnosti aj v takých prípadoch, v ktorých zachovanie pôvodného spôsobu písania by u nás mohlo viesť k nesprávnej výslovnosti, napr. albánske meno *Hoxha* sa prepisuje ako *Hodža* (v albáncine *xh = dž*). Zachovávanie pôvodného písania *Hoxha* s *x* by viedlo k nesprávnej výslovnosti písmena *x* (v slovách cudzieho pôvodu s písmenom *x* sa v slovenčine vyslovuje spojenie *ks* alebo *gz*). Takýto prepis sa uplatňuje iba výnimočne (pri veľmi známych menách).

Namiesto pôvodných podôb starogréckych a latinských vlastných mien sa v ustálených prípadoch používajú vžitá podoba, pri ktorých nejde iba o pravopisné poslovenčenie (porov. Hlavné zásady prispôsobovania starogréckych a latinských mien, s. 43 – 44).

Pri menách veľmi známych osobností sa niekedy namiesto pôvodných podôb rodných (krstných) mien a priezvisk používajú domáce podoby, napr. *Cristoforo Colombo* (lat. *Christophorus Columbus*) – *Krištof Kolumbus*.

Názvy veľkých a známych kultúrnych stredísk, najmä názvy niektorých hlavných miest európskych štátov a názvy kultúrnych stredísk v krajinách susediacich so Slovenskom, ako aj názvy niektorých veľkých riek majú popri pôvodnej cudzej podobe aj vžitú slovenskú podobu, napr. *Wien* – *Viedeň*, *Berlin* – *Berlín*, *München* – *Mníchov*, *Leipzig* – *Lipsko*, *Dresden* – *Drážďany*, *Athénaï* – *Atény*, *Roma* – *Rím*, *Torino* – *Turín*, *Milano* – *Miláno*, *Firenze* – *Florencia*, *Venezia* – *Benátky*, *București* – *Bukurešť*, *Ploiești* – *Ploješť*, *Constanța* – *Konstanca*, *Iași* – *Jasy*, *Brașov* – *Brašov*, *Budapest* – *Budapešť*, *Debrecen* – *Debrecín*, *Esztergom* – *Ostrihom*, *Warszawa* – *Varšava*, *Poznań* – *Poznaň*, *Toruń* – *Toruň*, *Kraków* – *Krakov*, *Łódź* – *Lodž*, *Paris* – *Paríž*, *London* – *Londýn*, *Habana* – *Havana*, *Rhein* – *Rýn*, *Seine* – *Seina*, *Rhône* – *Rhône*, *Loire* – *Loira*, *Wisła* – *Visla*, *Drava* – *Dráva*.

Odvožené slová sa tvoria iba od vžitých podôb, napr. *Paris*, *Paríž* – *Parížan*, *Parížanka*, *parížsky*; *Wien*, *Viedeň* – *Viedenčan*, *Viedenčanka*, *viedenský*; *Rhein*, *Rýn* – *rýnsky*; *Wisła*, *Visla* – *visliansky*; *Drava*, *Dráva* – *drávsky*.

V kartografických dielach (na mapách, v atlasoch a iných príručkách), rovnako v zemepisných dielach (v odborných prácach), encyklopedických dielach a pod. sa na prvom mieste uvádza pôvodný názov, popri ňom (v zátvorkách, menším typom písma a pod.) vžitá slovenská podoba. Pôvodné podoby sa záväzne používajú aj v adresách do cudziny (názov štátu sa pritom píše v pôvodnej i vo vžitej slovenskej podobe), napr. *Zürich* (*Schweiz* alebo *Suisse* – *Švajčiarsko*), *Stockholm* (*Sverige* – *Švédsko*), *Roma* (*Italia* – *Taliansko*), *Wien* (*Österreich* – *Rakúsko*).

Viacere vžitá slovenské podoby cudzích zemepisných názvov sa už v súčasnej spisovnej slovenčine bežne nepoužívajú, napr. *Soľnohrad* – *Salzburg*, *Mohuč* – *Mainz*, *Rezno* – *Regensburg*, *Celovec* – *Klagenfurt*, *Pätkostolie* – *Pécs*, *Zhorelec* – *Görlitz*. Sú to už historické názvy. Historické názvy sa využívajú zväčša iba v textoch, ktoré sa týkajú starších dejín, napr. *Soľnohrad* v prácach z dejín Veľkomoravskej ríše, podobne názvy *Mohuč*, *Rezno* a ďalšie.

V súčasnej spisovnej slovenčine ustupujú ďalšie vžitá podoby, napr. *Pasov* – *Passau*, *Carihrad* – *Istanbul*. Iba zriedkavo sa doterajšie vžitá slovenské podoby nahrádzajú novšími vžitými podobami, ktoré sú z hľadiska výslovnosti bližšie k výslovnosti v pôvodnom jazyku, napr. *Wrocław* – *Vratislav*, novšia štandardizovaná podoba *Vroclav*.

Ako vžitá podoba sa niekedy používajú aj úplné alebo čiastočné preklady cudzích názvov, napr. *Cape Town*, *Kaapstad* (anglický a afrikánsky názov) – *Kapské Mesto*.

P o z n á m k a. – Súpis slovenských vžitých podôb cudzích zemepisných názvov sa uvádza v publikáciách Úradu geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky *Slovenské vžitá názvy štátov a závislých území* (Bratislava 2000) a *Slovenské vžitá názvy geografických objektov ležiacich mimo územia Slovenskej republiky* (Bratislava 1999).

Slová prebraté z jazykov s inými grafickými sústavami (nie s latinou), v ktorých sa jednotlivé hlásky zapisujú písmenami (grafémami), prepisujú sa do slovenčiny dvojako:

1. Oproti písmenu jednej abecedy stojí písmeno alebo aj viacero písmen druhej abecedy podľa výslovnosti na istom mieste. Tento spôsob prepisu sa v našom jazyku používa bežne a volá sa *t r a n s k r i p c i a*. Zásady takéhoto prepisu podľa výslovnosti z cyrilského písma (azbuky) a z gréckeho písma do latinky používanej v slovenčine sa podávajú v osobitných tabuľkách (s. 76 – 84).

2. Oproti písmenu jednej abecedy stojí vždy to isté písmeno alebo to isté spojenie písmen druhej abecedy. Tento spôsob prepisu sa volá *transliterácia* a používa sa v odborných prácach, v knižničnej praxi a bibliografiách.

Napr. podľa zásad transkripcie sa meno Пятаков prepisuje ako *Pjatakov*, podľa zásad transliterácie ako *Pjatakov*, meno Володя ako *Volod'a*, resp. *Volodja*.

2. PÍSANIE HISTORICKÝCH OSOBNÝCH MIEN Z UHORSKÉHO OBDOBIA SLOVENSKÝCH DEJÍN

Mená osôb vystupujúcich v uhorskom období slovenských dejín (do roku 1918), písané dosiaľ nejednotne (zložkovým alebo maďarským pravopisom), píše sa podľa zásad slovenského pravopisu; odstraňujú sa aj zdvojené a ďalšie nefunkčné písmená, najmä *h*, a kvantita v nich podlieha rytmickému zákonu. Napríklad: *Pázmány* sa píše *Pázmáň*, *Rákóczi/Rákóczy* sa píše *Rákoci*, *Forgách/Forgács* sa píše *Forgáč*, *Zichy* sa píše *Ziči*, *Bercsényi* sa píše *Berčéni*, *Nádasdy* sa píše *Nádašdy*, *Pálffy/Pálffi* sa píše *Pálfi*, *Illésházy* sa píše *Ilešházi*, *Károlyi* sa píše *Károli*, *Ghyczy* sa píše *Gici*, *Thurzo* sa píše *Turzo*.

O písaní *i*, *y* v týchto menách platí, že po samohláskach a po všetkých spoluhláskach okrem tvrdých *d*, *t*, *n* sa píše *i* (*Šemsei*, *Šomodi*, *Ebergéni*, *Ňári*, *Kohári*, *Čáki*, *Károli*, *Tököli*). Po tvrdých spoluhláskach *d*, *t*, *n* sa píše *y* (*Erdődy*, *Nádašdy*, *Platy*). Výnimkou je meno *Bočkaj*, ktoré píšeme v zaužívanej podobe *s.j.*

V slovenskej podobe sa píše tie mená, ktoré sú v takejto podobe historicky doložené (*Svätojánsky*, *Kubínsky*, *Palucký* namiesto maďarizovaných *Szentiványi*, *Kubínyi*, *Palugyai*).

P o z n á m k a. – Zásady písania historických osobných mien z uhorského obdobia slovenských dejín boli vypracované v súlade so závermi komisie pre historickú terminológiu pri Historickom ústave SAV, ktoré sa prediskutovali aj za účasti ďalších historikov, literárnych a právnych historikov, jazykovedcov, archivárov a bibliografov (porov. Slovenská archivistika, 15, 1980, č. 2, s. 199 – 211). Náležitá podoba mien uvádza šesťväzkový Slovenský biografický slovník (Martin 1986 – 1994).

3. HLAVNÉ ZÁSADY PRISPÔBOVANIA STAROGRÉCKYCH A LATINSKÝCH MIEN

1. Mnohé antické grécke a latinské mená sa dlhoročným používaním v slovenčine adaptovali, t. j. vyslovujú a píše sa ustáleným spôsobom, ktorý je pri gréckych menách odhodný od prepisu vlastných znakov podľa tabuľky na s. 83 – 84. Napríklad meno slávneho gréckeho rečníka má v gréčtine podobu Δημοσθένης prepísaná podoba je *Démostenés*, ale v platných kodifikačných príručkách sa zaznamenáva podoba *Demostenes*.

K takýmto prípadom patria napr. osobné mená *Homér*, *Táles*, *Euklides*, *Sofokles*, *Euripides*, osamostatnené časti niektorých viacčlenných osobných mien, napr. *Ovídius* (osamostatnilo sa z trojčlenného mena *Publius Ovidius Naso*), *Vergílius* (*Publius Vergilius Maro*), *Horácius* (*Quintus Horatius Flaccus*), ďalej mená *Katilína*, *Spartakus*, *Július*, *Hadrián*, *Vespazián*, *Dioklecián* a i. Zo zemepisných mien sú to mená *Atény*, *Rím*, *Ibéria*, *Trácia*, *Tesália*, *Dalmácia*, *Akvitánia* atď., z mien mytologických bytostí *Herakles/Herkules*, *Bakchus*, *Poseidón*, *Sizyfos*, *Dionýzos*, z ostatných vlastných mien napr. *Iliada*, *Odysea*, *Kvirinál*. Adaptované mená sa uplatňujú najmä v kultúrnej publicistike, v prekladoch umeleckej literatúry, v popularizačnej literatúre. Tieto príklady ukazujú odôvodnenosť modifikácie hlavných zásad prepisu pre potreby bežnej praxe. Modifikáciou sa rozumie najmä nezaznačovanie kvantity a aspirovaných hlások podľa stavu v gréčtine. Je to odôvodnené výslovnosťou (v slovenčine je neaspirovaná výslovnosť a iná kvantita ako v gréčtine), ustálenosťou pravopisu v bežne používaných menách (*Teodor*, *Teofil*), tradíciou pri kodifikovaní značného počtu starogréckych vlastných mien a napokon aj súčasnou praxou prekladateľov antických filozofických, historických a iných prác. S ohľadom na to sa graféma *ϑ* prepisuje ako *t*, používajú sa teda podoby *Demostenes*, *Temistokles*, *Pytagoras*, *Trácia*. Obdobne namiesto grafémy *ρ* sa najmä na začiatku slov nepíše *rh*, ale iba *r*: *Radamantys*, *Rodos*, *Reia*.

2. Začiatková graféma *i* sa aj v pozícii pred samohláskou v gréckych menách ponecháva, napr. *Iokasta*, *Iamidovci*, *Iason*, *Ielysos*, keďže ide o slabičné *i*.

Graféma *i* na začiatku latinského mena, keď po nej nasleduje samohláska, sa prepisuje ako *j*, keďže ide o neslabičné *i*: *Janiculum*, *Janigena*, *Juno*, *Jupíter*. Graféma *i* označujúca samohlásku *i* medzi dvoma samohláskami sa zachováva v gréckych aj latinských menách: *Ptolemaios*, *Plataia*, *Pompeius* (*i* je súčasťou klesavej dvojhlásky).

Latinská graféma *c* vyslovovaná ako *k* sa pri prepise, ale nie pri adaptácii, zachováva: *Marcus, Cornelius, Crispus, Quinctius*.

Graféma *t* (vyslovovaná ako *c*) v intervokalickej postavení, ako aj v pozícii po spoluhláskach *n, r, c* (vyslovovanej ako *k*) sa v latinských menách ponecháva: *Palatium, Martialis, Actium, Terentius*.

Pri prepise sa zachováva intervokalickej *s*, ktoré sa okrem iného aj pod vplyvom gréčtiny a iných jazykov vyslovuje a neraz aj píše ako *z*, t. j. píše sa *Hesiodos, Teseus, Perseus*.

Zdvojené spoluhlásky sa rešpektujú v gréckych aj latinských vlastných menách: *Achilles, Bellos, Pallanteum, Messapus, Hammón*.

Latinská zložka *ph* označujúca grécke *φ* sa prepisuje grafémou *f*: *Paflagónia, Frýgia, Memfis*.

Latinská zložka *ae* vyslovovaná ako *é* sa zachováva: *Scaevola, Laelius, Annaeus, Caecilius*.

Digram (dvojčlenný grafický znak) *qu* sa pri prepisovaní latinských mien zachováva: *Quiris, Quintilis, Tarquinius, Quintus*.

3. Zreteľné rozdiely medzi gréčtinou a slovenčinou, resp. latinčinou a slovenčinou vo fungovaní a rozložení kvantity spôsobili, že v slovenčine sa vo výslovnosti ani v pravopise nevžili dve alebo dokonca tri dĺžky za sebou. Mená *Nike, Antenor, Arete* atď. sa prepisujú v zhode s ustálenou výslovnosťou bez dĺžok (nie *Níké, Anténór, Árété*).

Častý typ gréckych mien s *η* (= *é*) v poslednej slabike sa v zhode s ustálenou výslovnosťou v slovenčine prepisuje s krátkym *e*: *Archimedes, Sokrates, Aristoteles, Perikles, Polydeukes, Polykrates, Pylades* atď.

Bez kvantity sa vo výslovnosti aj v pravopise ustálili mená typu *Minos, Agenor, Nestor, Hektor*. Naproti tomu mená s koncovým *-on, -ion* sa v zhode so živou výslovnosťou prepisujú s dlhým *ó*, napr. *Chilón, Kalydón, Xenofón, Apolón, Platón, Orión*. Pravidelnú dĺžku v slabike pred zakončením majú aj mená na *-ánium, -áneum, -énum, -ínium, -óza, -fília, -mánia*, napr. *Herkuláneum, Palatínium, Germánia* a i.

4. Niektoré typy mien so zreteľom na ich gramatický rod a zaradenie do skloňovacieho vzoru je vhodné nielen prepísať, ale aj adaptovať. Ženské mená *Elis, Tetis, Lokris, Ceres* môžu mať v slovenčine nominatívnu podobu *Elida, Tetida, Lokrida, Cerera* utvorenú z gréckeho, resp. latinského genitívu. Odôvodnenosť takejto adaptácie sa ukáže pri ich porovnaní s viacerými vlastnými menami na *-is, -es*, ktoré sú v slovenčine mužského rodu (*Kalipolis, Memfis, Charkis*). Rovnako je výhodné adaptovať grécke ženské mená s koncovým *η* (= *é*) na podobu s koncovým *-a*: *Arachné – Arachna, Árété – Areta, Aiglé – Aigla, Atalanté – Atalanta* atď.

Grécke ženské mená zakončené na *ω* sa prepisujú s *-o*: *Alekto, Lampito, Loto, Sapfo, Léto*.

Nezvyčajný hláskový sklad na konci ženských mien sa pri prepise zachováva, napr. *Nausikaá*.

P o z n á m k a. – Návrh zásad sa prerokoval na porade slovakistov a klasických filológov na osobitnom zasadnutí pravopisnej komisie pri Jazykovednom ústave Ľudovíta Štúra SAV 24. 11. 1988.

IV. PÍSANIE SLOV OSOBITNE A DOVEDNA

Jednotlivé slová sa v písme oddeľujú medzerami. Dovedna, teda bez medzier, píšú sa jednotlivé časti zložených slov, napr. *mediústavný, štrkopiesok, veľkomesto, vedeckovýskumný, pravdovravný*.

Niekedy (pri vyjadrovaní samostatnosti zložiek, vzájomnosti a pod.) spolupatričnosť pôvodne samostatných slov sa naznačuje spojovníkom, napr. *bielo-červený, slovensko-český, česko-slovenský, bielo-modro-červený, vedecko-technický* (porov. kapitolu o písaní spojovníka, s. 111 – 114).

Dovedna sa píšú zložené predložky, napr. *ponad, sponad, popri*.

Dovedna sa píšú pôvodné predložkové spojenia, ktoré sa zmenili na príslovky. Sú to najmä:

1. príslovky času, napr. *podvečer, nadržanom, predpoludním; predvčerom, podchvíľou, pozajtra, popoludní, dodnes, donedávna*;

2. príslovky spôsobu, napr.: *odoka, nahlas, namieste, dočista, odspodku, pohromade, spravidla*.

V príslovkových výrazoch vyjadrujúcich najmä farbu, ako aj v niektorých časticiach a citoslovciach píšeme predložku spolu alebo oddelene, uprednostňuje sa však písanie dovedna, napr. *načerveno i na červeno, dočervena i do červena, načisto i na čisto, zaslobodna i za slobodna, nanešťastie i na nešťastie, dočerta i do čerta*.

Dovedna sa píšú číslovky v základnom tvare, napr. *pätnásť, dvadsaťsedem, stojeden, sedemstodvadsať, tisícpäť, sedemtisícdesať*.

V zložitých prípadoch možno na zvýšenie prehľadnosti oddeľovať tisícky, stovky a desiatky s jednotkami, napr. *7 283 – sedemtisíc dvesto osemdesiattri, 15 348 848 – pätnásť miliónov tristoštyridsaťosemtisíc osemsto štyridsaťosem*.

P o z n á m k a. – Čísla s viac ako tromi číslicami sa členia do skupín po troch čísliciach od poslednej číslice alebo od desatinnej čiarky doľava, alebo od desatinnej čiarky doprava a jednotlivé skupiny sa oddeľujú medzerou, napr. *5 328, 28 565, 139 824, 2 785 632; 37 582,628; 3,141 592 65*. Letopočty sa píšú bez medzery, napr. *v roku 1848, na začiatku roka 2001*.

V číslovkách od 21 vyššie píšeme oddelene od ostatnej časti jednotky:

a) pri skloňovaní základných čísloviek, napr. *stodvadsiatí štyria muži, stodvadsiatich štyroch mužov, so stodvadsiatimi štyrmi mužmi*;

b) v radových číslovkách, napr. *stodvadsiaty štvrtý účastník, stodvadsiateho štvrtého účastníka, v tisícdeväťstoosemdesiatom piatom roku*.

P o z n á m k a. – Číslovky označujúce stovky a tisícky sa píšú spolu, napr. *dvesto, sedemsto, tritisíc, dvadsaťsedemtisíc, stoosemdesiatdvatisíc*. Spolu sa píšú aj radové číslovky zložené z jednotiek, stovák a tisícok, napr. *stoprvý, dvetisícdrhý*. Číslovky označujúce milióny, miliardy, bilióny sa píšú oddelene, napr. *štyri milióny, päť miliónov, tri miliardy, sedem biliónov*.

Dovedna sa píšú zložené prídavné mená s číslovkou, resp. zlomkovým výrazom v prvej časti, napr. *dvojročný, trojnásobný, štvorramenný, päťdňový, triapolizbový, poldruhakilový, šesťdesiatwattový, dvestodvadsaťvoltový*.

V. ROZDEĽOVANIE SLOV

V písme sa slová rozdeľujú, ak sa celé nezmestia na koniec riadka. Rozdeľujú sa iba viacslabičné slová, jednoslabičné slová, napr. *trest, vlk, prst, Nóř, Fín, ak, tak, však, bez, cez, od, nad, ach, ej, hop, trň, tľk*, sa nerozdeľujú.

Slová r o z d e ľ u j e m e:

1. na rozhraní morféme (najmenších významových častí slov),
2. na rozhraní slabík (najmenších rytmických jednotiek, na ktoré sa delia pri vyslovovaní).

Pri rozdeľovaní slov v prvom prípade sa berie do úvahy významové členenie slov, v druhom prípade zvukové členenie slov.

1. Na rozhraní morféme rozdeľujeme slová takto:

a) Oddeľujeme jednoslabičné alebo viacslabičné predponové morfémy, napr. *vy-brať, odo-brať, predo-strieť, za-mknúť, za-streliť, po-slovenčiť, roz-ísť sa, ne-dbať, pod-plukovník, nad-strážmajster, pra-slovanský, pri-mladý, proti-hráč, sú-hvezdie, vo-pchať, po-drobiť* (rozdrobiť), *po-drobný, pod-robiť* (podmaniť), *zo-stúpiť, vzo-prieť sa, in-štruktör, prostredný, trans-literácia, syn-chronický*.

Neslabičné predpony *v-, s-/z-, vz-* neoddeľujeme, napr. *vpísať, vraziť, voperovať, spísať, zbúrať, vzísť, vzplanúť*.

b) Oddeľujeme odvodzovacie morfémy (slovotvorné prípony) začínajúce sa na spoluhlásku alebo skupinu spoluhlások, napr. *voľ-ba, sud-ca, kamarát-ka, divadiel-ko, masiel-ce, Argentín-čan, Holand-sko, francúz-ština, mera-dlo, tehliar-stvo, stroj-ček, pán-ča, roč-ný, poľ-ský, ohyzd-ný, mäk-ký, nemen-ný*.

c) Oddeľujeme gramatické morfémy (pádové a osobné prípony) začínajúce sa na spoluhlásku, napr. *chlap-mi* (tvar podst. mena *chlap*), *lord-mi* (tvar podst. mena *lord*), *argument-mi* (tvar podst. mena *argument*), *pristúp-me, pristúp-te* (tvary slovesa *pristúpiť*), *neopust-me, neopust-te* (tvary slovesa *neopustiť*), *dvo-ma* (tvar číslovky *dva/dve*), *tro-ma* (tvar číslovky *tri*).

d) Oddeľujeme slová v zložených slovách (časti zložených slov) na hranici zloženia, napr. *Brati-slava, Slov-naft, Slov-osivo, šéf-lekár, šest-uholník, viac-účelový, viac-hlasný, geo-metria, teo-lógia, video-požičovňa*. Spájací vokál neoddeľujeme od prvej časti slova: *vodo-vod, zeme-trasenie, vrťi-chvost*.

P o z n á m k a. – 1. Ak morfeatické členenie slov nie je dostatočne zreteľné alebo si ho neuvedomujeme, dávame prednosť slabičnému deleniu (deleniu na rozhraní slabík), napr. *nav-štvíť, príj-mu* (tvar podst. mena *príjem*), *náj-mu* (tvar podst. mena *nájom*). Slabičnému deleniu môžeme dať prednosť aj vtedy, keď sa základová morféma končí na samohlásku a príponová morféma sa začína na skupinu spoluhlások, napr. *lieta-dlo* i *lietad-lo*, *baní-ctvo* i *baníc-tvo*, *lao-ský* i *laos-ký*. Prídavné mená utvorené príponou *-ný* od prevzatých slov na *-cia*, v ktorých nastalo striedanie spoluhlások *c/č*, môžeme rozdeliť podľa morfeatického princípu, napr. *komerč-ný, funkč-ný*, alebo podľa slabičného princípu, napr. *komer-čný, funk-čný*. V nejasných prípadoch so skupinou spoluhlások môžeme uplatniť dvojaké delenie, napr. *jedno-tlivý* i *jednot-livý*, *fun-kcia* i *funk-cia*.

2. Ak zložené slová písané so spojovníkom rozdeľujeme na mieste tohto rozdeľovacieho znamienka, spojovník píšeme na konci prvého aj na začiatku nasledujúceho riadka (spojovník zopakujeme), napr. názov *Rakúsko-Uhorsko* rozdelíme na časť *Rakúsko-* (na konci prvého riadka) a *-Uhorsko* (na začiatku nasledujúceho riadka), slovo *slovensko-český* na časť *slovensko-* a *-český*, *široko-daleko* na *široko-* a *-daleko*, *vedecko-technický* na *vedecko-* a *-technický*. Ak sa rovnako znejúce slovo píše so spojovníkom, spojovník opakujeme (spojovník píšeme na konci prvého riadka i na začiatku druhého riadka), ak sa píše bez spojovníka, spojovník neopakujeme (spojovník píšeme iba na konci prvého riadka), napr. slovo *kultúrno-politický* (týkajúci sa kultúry a politiky) delíme na časť *kultúrno-* a *-politický*, slovo *kultúrnapolitický* (týkajúci sa kultúrnej politiky) delíme na časť *kultúrno-* a *politický*.

2. Na rozhraní slabík rozdeľujeme slová takto:

a) Ak medzi dvoma samohláskami (dvojháskami, samohláskou a dvojháskou, slabičnými *r, l, ř, í* a samohláskou alebo dvojháskou) je jedna spoluhláska, slovo rozdeľujeme pred spoluhláskou, napr. *že-na, pra-co-vať, bie-ly, vl-na, vr-tieť, vr-ba, Sl-ňa-va, ka-me-nár, pa-ra-bo-la, čia-ra, bie-lia-reň, zna-me-niu* (tvar podst. mena *znamenie*).

b) Ak medzi dvoma samohláskami (dvojháskami, samohláskou a dvojháskou alebo slabičnými *r, l, ř, í* a samohláskou alebo dvojháskou) je skupina dvoch spoluhlások, slovo rozdeľujeme na rozhraní medzi obidvoma spoluhláskami, napr. *všet-ci, všet-ky, žat-va, mas-lo, lás-ka, prch-ký, mlk-vy, maš-lička, ot-cami* (tvar podst. mena *otec*), *chlap-cami* (tvar. podst. mena *chlapec*), *kviet-kami* (tvar podst. mena *kvietok*), *chrb-tami* (tvar podst. mena *chrbát*), *pas-ca, Pop-rad, An-na, mot-to*.

c) Ak medzi dvoma samohláskami (dvojháskami, samohláskou a dvojháskou alebo slabičnými *r, l, ř, í* a samohláskou alebo dvojháskou) je skupina troch alebo viac spoluhlások a vnútri spoluhláskovej skupiny nie je morfeatické rozhranie (alebo si ho neuvedomujeme), prvá spoluhláska patrí do prvej slabiky (na koniec prvého riadka), ostatné spoluhlásky do ďalšej slabiky (na začiatok nasledujúceho riadka), napr. *ses-tra, An-gličan, pas-tva, lin-gvistika, zaj-tra, špen-dlík*.

d) Slová rozdeľujeme aj na mieste stretania sa dvoch samohlások patriacich do rozličných slabík, napr. *ide-ál, ide-álny, lýce-um, gymnázi-um, glori-ola, ide-ový, indivídu-um, indivídu-ami* (tvar slova *indivídium*), *individu-álny, aktu-álny, distribu-ovať, celulo-id, kazu-istika, altru-izmus, galimati-áš, gladi-átor, pi-onier, bedu-ín, ka-olín*.

N e r o z d e ľ u j e m e :

1. zložky (písmená) *ch, dz, dž*, ktorými sa označujú osobitné hlásky (každá zložka ako celok označuje vždy iba jednu hlásku), napr. *rú-cho, me-dza, Me-dzilaborce, há-džem* (tvar slovesa *hádzat*), *gun-dža, Dobru-dža*. Ak nejde o označenie jednej hlásky, ale dvoch osobitných hlások, ktoré patria do rozličných morfém, slová delíme medzi týmito hláskami, napr. *viac-hlasný, od-zemok, od-žať*;

2. zložky *ia, ie, iu*, ktorými sa v domácich a zdomácnených slovách označujú dvojhlásky, napr. *čia-ra, bie-ly, cu-dziu* (tvar príd. mena *cudzí*), *pá-via, pá-vie, pá-viu* (tvary príd. mena *páví*), *vysvedče-niu* (tvar podst. mena *vysvedčenie*);

3. zložku *io*, ktorá sa používa pri prepise z azbuky do latinky, napr. *Fio-dor, Panfio-rov, Bogaty-riov, mat-rioš-ka* ;

4. v slovách cudzieho pôvodu spojenia samohláskových alebo spoluhláskových písmen, ktorými sa označuje jedna samohláska alebo jedna spoluhláska, napr. *Aber-deen* (*ee = í*), *Liver-pool* (*oo = ú*), *Wa-shington* (*sh = š*), *Chur-chill* (*ch = č*), *Szath-máry* (*th = t*), *Pittsbur-ghu* (tvar názvu *Pittsburgh*; *gh = g*), *Bolo-gna* (*gn = ň*), *Rze-szów* (*sz = š*). Nerozdeľujeme ani spojenia samohláskových písmen, ak zodpovedajúce spojenia majú jednoslabičnú výslovnosť, napr. *flau-ta, leu-kémia, medai-la* (*au, eu, ai* sa vyslovujú jednoslabične). Môžeme rozdeliť spojenie dvoch rovnakých písmen, ktorými sa označuje vo výslovnosti jedna spoluhláska, ak nasleduje samohláska, napr. *Mariazell* (s výslovnosťou koncového *-zell* ako *-cel*) – *Mariazel-lu* (tvar názvu *Mariazell*).

Neoddeľujeme koncovú slabiku slova, ak obsahuje iba jednu samohlásku, napr. *Kó-rea, An-dreu* (tvar mena *Andrea*), nie „*Kóre-a, Andre-u*“.

Pri rozdeľovaní slov zvyčajne neoddeľujeme začiatočnú slabiku slova, ak obsahuje iba jednu samohlásku, napr. *i-dea, a-merický, í-ver, é-ra, á-ria, i-hrisko*. V úzkych novinových, časopiseckých a pod. stĺpcoch takúto slabiku môžeme oddeliť.

V zložených slovách podľa možnosti prvú samohlásku z druhej časti nepripájame k prvej časti, ale slová rozdeľujeme na rozhraní medzi obidvoma časťami, napr. *stredo-americký, stredo-ázijský*. Dodržiavanie rozhrania medzi prvou a druhou časťou zložených slov umožňuje lepšie čítať rozdelené slová.

VI. PÍSANIE VEĽKÝCH PÍSMEN

Veľké písmená sa v spisovnej slovenčine píšu:

1. na začiatku vlastných mien, resp. aj vnútri viacslovných vlastných mien ako pomenovaní jedinečných skutočností;
2. na začiatku viet ako základných dorozumievacích jednotiek;
3. v niektorých skratkách, ktoré zastupujú viacslovné pomenovania, v ustálených značkách;
4. niekedy v poézii na začiatku veršov;
5. na vyzdvihnutie niektorých slov a častí slov alebo častí jazykového prejavu;
6. na znak úcty.

Písanie veľkých písmen popri malých prispieva k väčšej prehľadnosti písaného alebo tlačeného jazykového prejavu, k jeho optickej členenosti, čo umožňuje jeho ľahšie čítanie a lepšiu orientáciu v texte.

1. VEĽKÉ PÍSMENÁ NA ZAČIATKU VLASTNÝCH MIEN A VNÚTRI VIACSLOVNÝCH VLASTNÝCH MIEN

1.1. VLASTNÉ MENÁ

Vlastné meno je pomenovanie jedinečnej osoby, zvierafa alebo neživého predmetu. Vlastné mená slúžia na rozlíšenie jednotlivín v rámci toho istého druhu. Popri pomenovaniach, ktoré sú iba vlastnými menami, napr. *Ján, Bernolák, Bratislava, Vianoce*, používajú sa ako vlastné mená aj rozličné všeobecné podstatné mená, napr. *kováč – Kováč, vlk – Vlk, slnko – Slnko*, alebo aj iné slová, napr. *zahraj – Zahraj* (meno psa), *napred – Napred* (názov časopisu), *naši – Naši* (román), *deväťdesiattri – Deväťdesiattri* (román), *ahoj – Ahoj* (pomenovanie druhu salámy alebo aj iného výrobku), *nie – Nie* (názov článku).

Vlastnými menami bývajú aj viacslovné pomenovania (oficiálne názvy), napr. *Čierny princ, Červená čiapočka, Panna Orleánska, Pyrenejský polostrov, Atlantický oceán, Slovenská akadémia vied, Zlievareň farebných kovov* (továreň), *Hájkova žena, Ako išlo vajce na vandrovkú, Okolo Slovenska* (cyklistické preteky), *Trnavská ulica*.

Vlastným menom sa stáva:

1. akékoľvek všeobecné pomenovanie (jednoslovné alebo viacslovné) použité na označenie jedinečného predmetu, napr. *hviezda – Hviezda* (kino, kniha a pod.), *východoslovenské tlačiarne* (tlačiarne na východnom Slovensku) – *Východoslovenské tlačiarne* (jeden z polygrafických podnikov na východnom Slovensku);
2. všeobecné pomenovanie v spojení s presným určením sídla, napr. *okresný úrad – Okresný úrad v Spišskej Novej Vsi, základná škola – Základná škola v Čičmanoch, okresný súd – Okresný súd Bratislava I*;
3. všeobecné pomenovanie v spojení s presným určením miesta alebo rozsahu pôsobnosti, napr. *ministerstvo hospodárstva – Ministerstvo hospodárstva Slovenskej republiky, pozemkový fond – Slovenský pozemkový fond*;
4. všeobecné pomenovanie v spojení s dedikačným prívlastkom (určením na počesť nejakej osoby alebo udalosti), napr. *gymnázium – Gymnázium Jána Hollého, spolok – Spolok svätého Vojtecha, memoriál – Memoriál Michala Vičana, tlačiarne – Tlačiarne Slovenského národného povstania, námestie – Námestie republiky*.

Popri úplných podobách vlastných mien existujú pri niektorých vlastných menách aj ich kratšie podoby. Vznikajú najčastejšie vynechávaním istých slov a osamostatnením ostávajúcich slov alebo spojení slov. Osamostatňuje sa:

1. určujúce prídavné meno stojace vo vlastnom mene pred určeným podstatným menom, napr. *Pekná ulica – Pekná, Štúrova ulica – Štúrova, Hviezdoslavovo námestie – Hviezdoslavovo, Rázusovo nábřežie – Rázusovo, Tehelné pole – Tehelné, Zlaté piesky – Zlaté, Predaná nevesta – Predaná*;
2. spojenie prídavného mena s určeným podstatným menom, napr. *Slovenské národné divadlo* (v Bratislave) – *Národné divadlo* (a ďalej podoba *Národné divadlo* na *Národné* ako v bode 1), *Veľká francúzska revolúcia – Francúzska revolúcia, Spišská Nová Ves – Nová Ves, Spojené štáty americké – Spojené štáty*;
3. určené podstatné meno, ktoré stojí na začiatku celého vlastného mena, napr. *Barbier zo Sevilly – Barbier (Rossiniho Barbier, Paisiellov Barbier), Matica slovenská – Matica*;
4. v istých ustálených a nepočetných prípadoch určené podstatné meno, ktoré je vnútri alebo na konci názvu, napr. *Slovenská akadémia vied – Akadémia, Bratislavský hrad – Hrad, Slovenské pohľady – Pohľady, Slovenské národné povstanie – Povstanie, Bratislavská lýra – Lýra*;
5. nezhodný prívlastok v názvoch ulíc v adresách (na zásielkach), napr. *Ulica Schneidera Trnavského 5, Bratislava – Schneidera Trnavského 5, Bratislava; Ulica odbojárův 10, Košice – Odbojárův 10, Košice*.

Zriedkavejšie vznikajú kratšie podoby iným postupom, napr. *Spojené kráľovstvo Veľkej Británie a Severného Írska – Veľká Británia*, bývalý názov *Zväz sovietskych socialistických republík – Sovietsky zväz*.

Kratšie podoby majú zvyčajne neoficiálny, hovorový charakter, napr. *Slovenské národné divadlo – Národné divadlo, Národné*. Zriedkavejšie majú slávnostný ráz, napr. *Bratislavský hrad – Hrad, Slovenské národné povstanie – Povstanie*. Môžu sa používať vtedy, keď z predchádzajúceho kontextu alebo zo situácie je zrejmé, ktoré úplné viacslovné vlastné mená nahrádzajú.

Vo väčšine prípadov namiesto viacslovných názvov nepoužívame kratšie podoby (ktoré sa takisto chápu ako vlastné mená a podľa toho sa píšú s veľkými začiatočnými písmenami), ale druhové pomenovanie, ktoré je súčasťou takýchto viacslovných názvov. Takéto druhové pomenovania sa píšú s malým začiatočným písmenom, napr. *Slovenské národné múzeum – múzeum, Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky – ministerstvo*, prípadne druhové pomenovanie s bližším určením, napr. *Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky – ministerstvo kultúry*.

Pri niektorých jednoslovných vlastných menách jestvujú aj dvojslovné názvy (s prídavným menom odvodeným od jednoslovného názvu), napr. *Atlantik – Atlantický oceán, Jadran – Jadranské more, Bajkal – Bajkalské jazero, Balchaš – Balchašské jazero, Balt – Baltské more, Baltská úžina, Dardanely – Dardanelský prieliv, Tanganika – Tanganické jazero*. Dvojslovné pomenovania mávajú spravidla oficiálny ráz.

Početné vlastné mená sú také známe, že sa zaobídu bez druhového označenia (uvedenia všeobecného podstatného mena), ktorým sa označuje druhová príslušnosť, napr. *Dunaj, Vltava* (rieky), *Kriváň, Rysy* (vrchy), *Bajkal* (jazero), *Pacifik, Atlantik* (oceány), *Pyreneje, Apeniny* (horstvá), *Veľká Morava* (štát), *Bratislava, Košice* (mestá), *Orava, Zemplín* (kraje). Súčasťou niektorých vlastných mien bývajú druhové pomenovania, ktoré ukazujú, čo sa vlastným menom označuje, napr. *Krabia hmlovina, Medvedí ostrov, Mamutí polostrov, Veľkomoravská ríša, Francúzska republika, Hornádska kotlina, Slovenská akadémia vied, Slovenské národné divadlo, Jazykovedný časopis, Deň vzniku Slovenskej republiky, Preteky mieru*.

V istých situáciách je pri niektorých vlastných menách potrebné osobitne uvádzať aj druhové pomenovanie, a to najmä vtedy, ak druhové pomenovanie bližšie vymedzuje označený predmet alebo ak sa to isté pomenovanie používa na označenie rozličných jedinečných skutočností. Druhové pomenovanie sa kladie pred vlastné meno a píše sa s malým začiatočným písmenom, napr. *hotel Devín, interhotel Slovan, kino Hornád, časopis Orava*. Druhové pomenovanie je často potrebné použiť aj vtedy, ak vlastné meno svojím pôvodom predstavuje všeobecné podstatné meno a samo neukazuje, čo sa ním označuje, napr. *Práca – denník Práca, Obzor – vydavateľstvo Obzor, kino Obzor, časopis Obzor*. Druhové pomenovanie sa často používa pri vlastnom mene aj vtedy, ak vlastným menom je predložkový výraz (predložková väzba), napr. *Na paši – ulica Na paši, Na vyhladke – chodník Na vyhladke, Okolo Slovenska – preteky Okolo Slovenska, U červeného raka – lekárne U červeného raka, Pri obuvníckej bašte – vináreň Pri obuvníckej bašte, Za rampami – divadlo Za rampami*. Druhové pomenovanie býva aj pri názvoch, ktorými sú neohybné slová, napr. *Vpred – časopis Vpred, Napred – časopis Napred, spolok Napred*. Rozvinuté druhové určenie sa môže kľásť aj za vlastné meno a oddeľuje sa čiarkou, napr. *vydavateľstvo SAV Veda – Veda, vydavateľstvo SAV; akciová spoločnosť Slovakoturist – Slovakoturist, akciová spoločnosť*.

Ak sa spojenie vlastného mena s druhovým označením stáva novým vlastným menom, ktoré už patrí do iného druhu vlastných mien, píše sa s veľkým začiatočným písmenom aj toto druhové určenie, napr. *kráľ Svätopluk* (vlastné meno *Svätopluk* s druhovým pomenovaním *kráľ*) – *Kráľ Svätopluk* (názov literárneho diela), *otec Goriot* (osobné meno *Goriot* v spojení s druhovým označením *otec*) – *Otec Goriot* (názov literárneho diela), *krížnik Potemkin* (názvom krížnika je osobné meno *Potemkin*, slovo *krížnik* je druhové označenie) – *Krížnik Potemkin* (celé spojenie nie je už označením dopravného prostriedku, ale názvom umeleckého diela). Takéto vlastné mená dostávajú podľa svojej povahy nové druhové označenie, napr. *Kráľ Svätopluk – román Kráľ Svätopluk, Otec Goriot – román Otec Goriot, Krížnik Potemkin – film Krížnik Potemkin, Kráľ Lear – divadelná hra Kráľ Lear*.

1.2. ZÁSADY PÍSANIA VEĽKÝCH PÍSMEN VO VLASTNÝCH MENÁCH

Jednoslovné vlastné mená sa píšú s veľkým začiatočným písmenom, napr. *Ján, Rastislav, Mária, Benka, Jesenský, Vansová, Dunaj, Spiš, Bratislava, Madrid, Mladosť, Demokrati*.

Vo viacslovných vlastných menách sa veľké písmená píšú podľa týchto zásad:

1. Vo viacslovnom pomenovaní, ktoré sa stáva vlastným menom len ako celok, píšeme s veľkým písmenom iba prvé slovo, napr. *Červená čiapočka, Nový rok, Matica slovenská, Slovenská republika, Výskumný ústav zväračský*.

2. Vlastné meno, ktoré je súčasťou viacslovného vlastného mena, ponecháva si veľké písmeno na ktoromkoľvek mieste názvu, napr. *Amerika – Južná Amerika, Karpaty – Malé Karpaty, Tatry – Vysoké Tatry, Červený kríž – Slovenský Červený kríž, Univerzita Komenského – Filozofická fakulta Univerzity Komenského, Poľská republika – Ministerstvo zahraničných vecí Poľskej republiky, Spojené národy – Charta Spojených národov, Organizácia Spojených národov*.

3. V názvoch miest a obcí píšeme s veľkými začiatočnými písmenami všetky plnovýznamové slová, napr. *Spišská Nová Ves, Nové Mesto nad Váhom, Dedina Mládeže*. Takto sa píšú aj názvy častí miest a obcí ako administratívnych jednotiek (pôvodne zvyčajne názvy samostatných obcí), napr. *Staré Mesto, Karlova Ves, Devínska Nová Ves* (v Bratislave), *Bardejovské Kúpele, Dlhá Lúka* (v Bardejove).

Ak názov obce obsahuje zemepisný názov iného druhu, píše sa takýto zemepisný názov rovnako ako akýkoľvek iný zemepisný názov (ponecháva si svoju pravopisnú podobu), napr. *Závada pod Čiernym vrchom* (v názve *Čierny vrch* ako pomenovaní vrchu, ktorý je súčasťou názvu obce, píše sa veľké písmeno iba na jeho začiatku).

V rozličných obrazných názvoch, ktoré nie sú oficiálnymi názvami miest a obcí, píše sa veľké písmeno iba na ich začiatku, napr. *Večné mesto* (Rím), *Mesto svätých*, *Mesto vetrov* (preklad názvu *Baku*), *Mestečko mládeže*, *Detské mestečko*. Takto sa píše aj obrazné názvy krajín, napr. *Dolná zem*, *Svätá zem* (Palestína) a názvy táborov, napr. *Tábor priateľstva*.

4. S veľkým začiatočným písmenom píšeme všetky plnovýznamové slová aj v názvoch štátov, krajín, hradov a zámkov, v ktorých podstatné meno neoznačuje štát, krajinu, hrad alebo zámok, ale v týchto názvoch sú iné označenia, ktoré stratili pôvodný význam a s iným slovom vytvárajú viacslovné vlastné meno na pomenovanie jedinečného geografického objektu – štátu, krajiny, hradu alebo zámku, napr. *Pobrežie Slonoviny* (názov štátu), *Čierna Hora* (názov štátu), *Krásna Hôrka* (názov hradu), *Červený Kameň* (názov hradu).

5. V cudzích názvoch píšeme podľa zaužívaného pôvodného pravopisu všetky plnovýznamové slová s veľkými začiatočnými písmenami (zachovávame pôvodné písanie), aj keď nejde o názvy miest a obcí, napr. *Alfa Centauri*, *Alfa Proxima*, *Gran Chaco*, *Góry Sowie*, *Rio Grande*, *East River*, *Baker Street*, *Victoria Station*, *Studia Academica Slovaca*, *Slavica Slovaca*, *Studia Slavica Academiae Scientiarum Hungaricae*, *Rocznik Slawistyczny*, *Dziennik Polski*, *New York Herald Tribune*, *Los Angeles Times*, *Süddeutsche Zeitung*, *Berliner Zeitung am Abend*, *Élet és Tudomány*, *Musica Aeterna*, *Societas Linguistica Europaea*. V cudzích pomenovaniach, ktoré uvádzame v pôvodnej podobe (ako lexikálne citáty), zachovávame písanie veľkých písmen, aj keď z hľadiska nášho chápania (chápania v slovenčine) nejde o vlastné mená, napr. *Homo sapiens fossilis*, *Pithecanthropus erectus*, *Sinanthropus pekinensis*, *Homo neanderthalensis* (ale *pítekanthrop*, *neandertálec* ako zdomácnené podoby alebo v slovenčine utvorené podoby sa píše s malým začiatočným písmenom).

6. Vo zdvojených vlastných menách literárnych diel (pozostávajúcich z dvoch častí) sa píše s veľkým písmenom každá časť, napr. *Kocúrko alebo Len aby sme v hanbe nezostali*, *Spor o kultúru alebo Dvojaký výklad sveta*, *Všeobecné dejiny čiže Život Rousseaua*. Veľké písmená sa nepíše, ak časť po spájacom výraze nie je samostatná, napr. *Nárečie slovenské alebo potreba písania v tomto nárečí*.

Uplatňovanie viacerých pravopisných princípov pri písaní veľkých písmen vedie niekedy k pravopisnému rozlišovaniu rovnako znejúcich vlastných mien, ktoré predstavujú rozličné druhy vlastných mien, napr. *Pobrežie slonoviny* (pobrežie) – *Pobrežie Slonoviny* (štát), *Čierna hora* (vrch) – *Čierna Hora* (štát), *Čierna voda* (potok) – *Čierna Voda* (obec), *Štrbské pleso* (jazero) – *Štrbské Pleso* (administratívna časť obce), *Dobšinská ľadová jaskyňa* (jaskyňa) – *Dobšinská Ľadová Jaskyňa* (administratívna časť obce), *Biely potok* (potok) – *Biely Potok* (administratívna časť obce), *Červený kameň* (vrch) – *Červený Kameň* (hrad), *Krásna hôrka* (vrch) – *Krásna Hôrka* (hrad).

1.3. PÍSANIE JEDNOTLIVÝCH DRUHOV VLASTNÝCH MIEN

Vlastné mená píšeme s veľkým začiatočným písmenom. Vlastné mená sú mená ľudí a živých bytostí (antroponymá), názvy objektov vo vesmíre a na ich povrchu (kozmonymá a toponymá), názvy ľudských výtvorov, ktoré nie sú pevne fixované v prírode, pomenovania časových úsekov, dejinných udalostí, organizácií, inštitúcií, výrobkov, podnikov, spolkov, politických strán, hnutí, akcií, vyznamenaní a cien (chrématonymá).

1.3.1. MENÁ EUDÍ A ŽIVÝCH BYTOSTÍ

1. Rodné (krstné) mená, priezviská, jednomenné pomenovania osôb, rodové mená, miestne predikáty (prídomky), pseudonymy (krycie mená), mená po otcovi (otčestvá), prezývky, pomenovania osôb v literárnych dielach, obrazné pomenovania osôb, napr. *Dušan*, *Igor*, *Michal*, *Mária*, *Eva*, *Zuzana*, *Pribina*, *Bernolák*, *Štúr*, *Balzac*, *Vansová*, *Medvecká*, *Lilgeová*, *Aristoteles*, *Marcus Tullius Cicero*, *Gaius Iulius Caesar*, *Pongráč z Mikuláša*, *Vavrínek Benedikt z Nedožier* (*Nedožerský*), *Leonardo da Vinci*, *Charles de Gaulle*, *Ludwig van Beethoven*, *Vincent van Gogh*, *Valéry Giscard d'Estaing*, *Ján Smrek*, *Piotr Iljčič Čajkovskij*, *Anton Pavlovič Čechov*, *Nadežda Pavlovna Jegorovová*, *Hrdzáň*, *Papuľa*, *Neznámy*, *Básnik* (v literárnom diele), *Neznámy vojak* (*hrob Neznámeho vojaka*), *Majster Pavol z Levoče*, *Majster bytčianskeho oltára*, *Otec vlasti*, *Matka Terézia*, *Antíhamlet*, *Lžidimitrij*, *Pseudomauríkios*.

Prívlastky pri rodných menách panovníkov, pápežov alebo iných historických osobností a postáv (skutočných alebo vymyslených) pokladajú sa za vlastné mená a píše sa s veľkým začiatočným písmenom (obdoba priezvisk), napr. *Mojmír Prvý (I.)*, *Jozef Druhý (II.)*, *Ján Pavol Druhý (II.)*, *Peter Veľký*, *Ivan Hrozný*, *Viliam Oranžský*, *Kliment Bulharský*, *Mária Katolícka*, *Lamme Strašný*, *Ladislav Pohrobok*, *Konštantín Filozof*, *Julián Apostata*, *Henrich Moreplavec*, *Richard Levie srdce*. S veľkým začiatočným písmenom sa píše aj spojenia pôvodne všeobecných podstatných mien so zhodným prívlastkom stojacim za podstatným menom, ktorými sa pomenúvajú osoby, napr. *Panna Orleánska*, *Anonym Perzský* (obdoba spojení rodných mien a priezvisk).

V obrazných pomenovaniach osôb so spojením prídavného mena s podstatným menom (prídavné meno je pred určeným podstatným menom) veľké písmeno sa píše iba na začiatku celého pomenovania, napr. *Orlie pierko*, *Sokolie*

oko, **Bleskový nôž** (indiánske mená), **Broskyňový kvet**, **Lotosový kvet** (čínske mená). Tieto mená sa nechápu ako obdoba spojenia rodného mena a priezviska, ide o pomenovania osôb jedným menom.

S veľkým začiatočným písmenom píšeme tvary množného čísla vlastných mien osôb na **-ovci** použité na označenie rodiny, napr. **Svoreň – Svoreňovci**, **Jankovič – Jankovičovci**, **Lilge – Lilgeovci**, **Jesenský – Jesenskovic**, **Mojmír – Mojmirovci**, **Pavlov – Pavlovovci**, **Přemysl – Přemyslovci**, **Piast – Piastovci**, **Bourbon – Bourbonovci**, **Flávius – Fláviovci**.

S veľkým začiatočným písmenom píšeme aj tvary množného čísla na **-ovia** použité na označenie osôb s rovnakým menom, napr. **Svoreň – Svoreňovia** (ľudia s menom **Svoreň**), **Klimko – Klimkovia**, **Škultéty – Škultétyovia**, ako aj mená na **-ovia** použité v štylisticky podfarbenom prenesenom význame, napr. **Shakespeareovia sa rodia len zriedkavo** (ľudia ako Shakespeare), **Ikarovia** (ľudia ako Ikar).

P o z n á m k a. – 1. Zovšeobecnené podstatné mená, ktoré vznikli z rodných mien a priezvisk alebo zo spojení takýchto mien s titulom, píšeme s malým začiatočným písmenom, napr. **judáš** (zradca), **lazár** (ťažko chorý človek, úbožiak), **mecenáš** (dobrodinec), **donchuan** (záletník, sukničkář), **donkichot** (človek ženúci sa za fantastickými dobrodružstvami, naivný rojko), **kubo** (hlupák), **kalvín** (stúpenec náboženského reformátora Jána Kalvána), **kvislíng** (zradca národa), **lynč** (bezprávne usmrcovanie zvyčajne poštvaným davom), **bojkot** (odmietanie, obchádzanie, úmyselné zaznávanie), **sendvič** (obložený chlebiček), **havelok** (mužský plášť s dlhým golierom bez rukávov), **axel**, **rítberger**, **salchov** (skoky v krasokorčuľovaní).

2. Mená prívržencov alebo príslušníkov nejakého hnutia odvodené od vlastných mien pôvodcov, vodcov alebo sídla, mená zamestnancov podniku, príslušníkov politických, masových, cirkevných, športových a iných organizácií a spolkov, náboženských vyznaní a pod. nie sú vlastnými menami a píšú sa s malými začiatočnými písmenami, napr. **štúrovec**, **kantovec**, **hegelovec**, **darvinista**, **hurbanista** (hurbanovský povstalec), **slovanista** (príslušník alebo prívrženec telovýchovnej jednoty Slovan), **matičiar** (člen Matice slovenskej), **lúčničiar** (člen umeleckého folklórneho súboru Lúčnica), **slovnaftár** (zamestnanec Slovnaftu), **odborár**, **skaut**, **pionier**, **mníchovan**, **sokol**, **hlasista** (stúpenec Hlasu), **radošinci** (členovia Radošinského naivného divadla), **warchalovci** (členovia orchestra vedeného B. Warchalom), **klimešovci** (členovia pracovného kolektívu vedeného Klimešom), **jánošíkovci** (členovia bojového oddielu Jánošík), **katolík**, **rímskokatolík**, **gréckokatolík**, **starokatolík**, **evanjelik**, **luterán**, **husita**, **mohamedán**, **moslim**, **budhista**, **dominikán**, **františkán**, **benediktín**, **klariska**, **uršulínka**.

2. Národné a kmeňové mená a mená príslušníkov iných etnických skupín, obyvateľské mená utvorené od vlastných mien, napr. **Slovák**, **Neslovák**, **Francúz**, **Škót**, **Srb**, **Lužický Srb**, **Angličan**, **Bulhar**, **Protobulhar**, **Maďar**, **Nemaďar**, **Nemec**, **Ultranemec**, **Ukrajinec**, **Poloukrajinec**, **Rakúšan**, **Exrakúšan**, **Čičan**, **Japonec**, **Arab**, **Kurd**, **Kelt**, **Trák**, **Etrusk**, **Žid**, **Hind**, **Vandal**, **Ílyr**, **Róm**, **Goral**, **Valach**, **Slovan**, **Praslovan**, **Západoslovan**, **Západoslovák**, **Východoslovák**, **Európan**, **Stredoeurópan**, **Američan**, **Juhoameričan**, **Austráľčan**, **Praaustráľčan**, **Škandinávec**, **Moravan**, **Šarišan**, **Zemplínčan**, **Sicúľčan**, **Bratislavčan**, **Nitran**, **Topoľčanec**, **Parížan**, **Exparížan**, **Newyorčan**, **Martán**, **Mesičan** (domnelý, fiktívny obyvateľ Marsu, Mesiaca; kozmonaut na Mesiaci).

P o z n á m k a. – 1. Všeobecné podstatné mená, ktoré vznikli z vlastných mien príslušníkov národov, kmeňov a iných etnických skupín alebo z obyvateľských mien, píšeme s malým začiatočným písmenom, napr. **hotentot** (nechápvavý človek, veľmi hlúpy, obmedzený človek), **cigán** (klamár), **hind** (vyznávač hindského náboženstva), **žid** (príslušník židovského náboženstva, vyznávač židovskej viery), **flám** (zábava, lumpovačka), **martinčan**, **mladočeč**, **staroslovák** (prívrženci politických strán alebo hnutí), **vandal** (ničiteľ), **škót** (skúpy človek, skupáň), **valach** (pastier oviec), **nitran** (druh salámy).

2. Zložené slová, v ktorých sa pomenovania príslušníkov národov a obyvateľské mená spájajú so slovami **tiež**, **hurá**, **hej**, **kvázi** a pod., majú štylisticky podfarbený (ironický) význam a píšú sa s malým začiatočným písmenom, napr. **tiežslovák**, **tiežbratislavčan**, **huránemec**, **hejslovák**, **kvázifrancúz**.

3. S malým začiatočným písmenom sa píšú pomenovania utvorené od národných a kmeňových mien alebo obyvateľských mien na označenie stúpcov, prívržencov, napr. **pansláv**, **pangermán**, **pročičan**, **profrancúz**, **proameričan**, **slavianofil**, **maďarofil**, **maďarofób**.

4. S malým začiatočným písmenom sa píšú aj pomenovania druhov alebo plemien zvierat, ktoré majú pôvod v národných a kmeňových menách alebo obyvateľských menách, napr. **hucul** (druh koňa), **španiel** (druh psa), **vlaška** (sliepka), **novozélandan**, **angorčan**, **sibírčan**, **kráľovský normandán** (plemená králikov).

3. Mená zosobňujúce (personifikujúce) niektoré zjavy, najmä mená alegorických a rozprávkových bytostí, napr. **Zlatovláska**, **Lomidrevo**, **Miesiželezo**, **Valibuk**, **Snehulienka**, **Šípková Ruženka**, **Červená čiapočka**, **Orlie pierko**, **Popoluška**, **Popolvár**, **Mikuláš**, **Gašparko**, **Pravda**, **Láska**, **Smrť**.

4. Mená bohov, božstiev, rozličných biblických bytostí a pod. a v náboženských textoch na znak úcty každé pomenovanie zastupujúce meno boha v kresťanskom chápaní, Ježiša Krista a Panny Márie, napr. **Ra**, **Oziris**, **Baal**, **Quetzal**, **Alah**, **Perún**, **Vesna**, **Morena**, **Zeus**, **Auróra**, **Diana**, **Merkúr**, **Vulkán**, **Boh**, **Hospodin**, **Otec**, **Stvoriteľ**, **Ježiš**, **Kristus**, **Boží Syn** (**Syn Boží**), **Spasiteľ**, **Vykupiteľ**, **Baránok**, **Pán**, **Svätý Duch** (**Duch Svätý**), **Božia Matka** (**Matka Božia**), **Panna Mária**, **Sedembolestná matka** (**Matka sedembolestná**), **Bohorodička**, **Madona**, **Antikrist**, **Lucifer**, **Belzebub**.

P o z n á m k a. – 1. V pravopise rozlišujeme vlastné mená zosobnených zjavov, mytologických a biblických bytostí a všeobecné podstatné mená, ktorými sa pomenúvajú osoby s istými vlastnosťami, napr. **Zlatovláska – zlatovláska** (dievča alebo žena s vlasmi zlatej farby), **Miesiželezo – miesiželezo** (silák, mocný človek), **Valibuk – valibuk** (silák), **Lomidrevo – lomidrevo** (silák), **Gašparko – gašparko** (komická postava, smiešna figúrka), **Popoluška – popoluška** (skromné dievča alebo žena), **Popolvár – popolvár** (skromný a odstrkovaný človek alebo lenivý a pasívny človek), **Venuša – venuša** (krásna, zvodná žena), **Lucifer – lucifer** (zlý človek), **Belzebub – belzebub** (zlý človek), **Mesiáš – mesiáš** (spasiteľ), **Madona – madona** (cnostná žena). Takéto

pomenovania sa môžu stať aj označeniami vecí, ktoré ako všeobecné podstatné mená sa takisto píšú s malými začiatočnými písmenami, napr. *vulkán* (ničivá sila), *madona* (obraz alebo socha Panny Márie).

2. Slovo *boh* ako pomenovanie nadprirodzenej bytosti píšeme s malým začiatočným písmenom. Všeobecné podstatné meno *boh* sa používa aj ako meno boha v kresťanskom chápaní a v takom prípade sa píše s veľkým začiatočným písmenom: *Boh*. Slovo *pánboh* píšeme s malým začiatočným písmenom. V náboženských textoch sa používa podoba *Pán Boh*, podobne sa tu používajú podoby *Boh Otec*, *Boh Syn*, *Boh Duch Svätý*.

3. Prídavné meno utvorené od vlastného mena *Boh* sa píše s veľkým začiatočným písmenom, teda *Boží*, napr. *Boží súd*, *Božia milosť*, *Božie milosrdenstvo*. Rovnako sa slovo *Boží* píše s veľkým začiatočným písmenom vo viacslovných vlastných menách typu *Božia Matka*, *Boží Syn*. V rozličných ustálených spojeniach a obrazných pomenovaniach sa píše slovo *boží* s malým začiatočným písmenom, napr. *palina božie drievko*, *božia príroda*, *každý boží deň*, *boží dar* (chlieb), *vyjsť na svetlo božie*.

4. Rozličné pomenovania bytostí, ktoré podľa starších predstáv naplňajú celú prírodu, píšeme ako všeobecné podstatné mená s malým začiatočným písmenom, napr. *škriatok*, *troll* (škriatok v severskom germánskom bájosloví), *vodník*, *zmok*, *víla*, *rusalka*. Rovnako s malým začiatočným písmenom píšeme aj niektoré pomenovania bytostí z náboženskej oblasti, napr. *anjel*, *archanjel*, *čert*, *diabol*, *satan*. S veľkým písmenom sa môžu takéto slová písať iba vtedy, ak sa využívajú ako pomenovania postáv v literárnych a iných umeleckých dielach, ako názvy diel a podobne, napr. *Rusalka*, *Satan*, prípadne sa využívajú aj ako vlastné mená iného druhu, napr. pomenovanie *Satan* ako názov vrchu a pod., názov *Rusalka* ako pomenovanie druhu výrobku atď.

5. Mená zvierat, napr. *Sivko*, *Belko*, *Pozor*, *Dunčo*, *Rexo*, *Murko*, *Cézar*, *Micka*, *Rysuľa*, *Jumbo*, *Víchor*.

P o z n á m k a. – Slová *sivko*, *belko* píšeme s malým začiatočným písmenom, ak ide o akékoľvek zviera (najmä koňa) so sivou alebo bielou farbou.

Prídavné mená utvorené od vlastných mien ľudí a živých bytostí (antroponým) sa píšú s veľkým alebo malým začiatočným písmenom:

1. S veľkým začiatočným písmenom sa píšú prívlastňovacie prídavné mená utvorené od vlastných mien príponami *-ov* a *-in*, napr. *Peter – Petrov*, *Eva – Evin*, *Svätopluk – Svätoplukov*, *Jánošík – Jánošíkov*, *Gončarov – Gončarovov*, *Timrava – Timravín*, *Zguriška – Zguriškin*, *Angličan – Angličanov* (*Angličanova chladnokrvnosť*), *Lomidrevo – Lomidrevov*, *Zlatovláska – Zlatovláskin*, *Jupiter – Jupiterov*, *Venuša – Venušin*, *Alah – Alahov*, *Jehova – Jehovov*, *Kristus – Kristov*, *Madona – Madonin*; *Dunčo – Dunčov*, *Jumbo – Jumbov*, *Rysuľa – Rysulin*, *Micka – Mickin*.

2. S malým začiatočným písmenom sa píšú prídavné mená odvodené od vlastných mien osôb alebo zvierat príponami *-ovský*, *-ský* alebo variantom *-ký*, napr. *Štefan – štefanský*, *Mikuláš – mikulášsky*, *Anna – anenský*, *Štúr – štúrovský*, *Verdi – verdivovský*, *Španiel – španielsky*, *Rus – ruský*, *Turek – turecký*, *Jupiter – jupiterový*, *Junóna – junónsky*, *Dunčo – dunčovský*.

1.3.2. NÁZVY OBJEKTOV VO VESMÍRE A NÁZVY ÚTVAROV NA ICH POVRCHU

1. Názvy kozmických objektov a názvy útvarov na povrchu mimozemských objektov (kozmonymá):

názvy hviezd a zoskupení hviezd, napr. *Slnko*, *Algol*, *Diadém*, *Sírius*, *Hyády*, *Jasličky*, *Plejády*, *Tychova hviezda*, *Barnardova šípka*, *Karolovo srdce*, *Gouldov pás hviezd*, *Keplerova supernova*, *Proxima Centauri*, *Krabia hmlovina*, *Galaxia* (*Mliečna cesta*), *Arpove galaxie*, *Coma*, *Pegasus*, *Miestna superkopa galaxií* (*Miestna supergalaxia*), *Miestna skupina galaxií*, *Miestny mrak galaxií*, *Seyfertov sextet*, *Voroncovov-Velaminov kvintet*;

názvy súhvezdí, napr. *Andromeda*, *Baran*, *Drak*, *Južná koruna*, *Južná ryba*, *Malý voz*, *Malý lev*, *Vodný had*;

názvy planét, napr. *Jupiter*, *Mars*, *Urán*, *Venuša*, *Zem*;

názvy mesiacov, napr. *Jánus*, *Európa*, *Mesiac*;

názvy planétok (planetoidov) a skupín planétok, napr. *Eros*, *Adonis*, *Hermes*, *Amor*, *Trójania*, *Flóra*;

názvy komét a skupín komét, napr. *Bielova kométa*, *Halleyho kométa*, *Arendova-Rolandova kométa*, *Jupiterova rodina komét*;

názvy meteoritov, meteoritických rojov, napr. *Glorieta*, *Jiling*, *Lyrídy*, *Perzeidy*, *Júlové Fénicidy*;

názvy útvarov na povrchu mimozemských objektov, napr. *Humboldtovo more*, *More dažďov*, *Močiar spánku*, *Oceán búrok*, *Jarné jazero*, *Jazero snov*, *Záliv astronautov*, *Rovná stena*, *Rumberov vrch*, *Vežové vrchy*, *Baadeho dolina*, *Sneliova dolina*, *Hadleyho brázda*, *Beľajev* (kráter na Mesiaci), *Herkulov mys*, *Planina zostupu*, *Základňa pokoja*.

P o z n á m k a. – 1. S malým písmenom sa píšú pomenovania *zornička*, *večernica* (Venuša), *slnčná sústava*, *galaxia*, *galaktická sústava*, *hmlovina*, *hviezdokopa*, *hviezdna populácia*, *kvazar*, *pulzar*, *planéta*, *planétka* (*planetoid*, *asteroid*), *meteor*, *meteorit*, *meteorický roj*, *nova*, *supernova*, *biely trpaslík* a i. Ide zväčša o pomenovania druhov objektov vo vesmíre.

2. V pravopise rozlišujeme: *zem* (súš, pevnina, pôda) – *Zem* (naša planéta, planéta, ktorú obývame), *slnko* (kozmicke teleso ako zdroj tepla a svetla, hviezda) – *Slnko* (naše slnko, naša hviezda), *mesiac* (kozmicke teleso obiehajúce okolo planéty) – *Mesiac* (mesiac obiehajúci okolo Zeme, náš mesiac), *galaxia* (sústava hviezd) – *Galaxia* (galaxia, do ktorej patrí Slnko a s ním naša Zem, naša galaxia). Názvy *Zem*, *Mesiac*, *Slnko* sa používajú v odbornom jazyku (v astronómii, astrofyzike, kozmológii), názov *Galaxia* sa používa popri názve *Mliečna cesta*.

2. Názvy útvarov zemského povrchu a objektov na zemskom povrchu (toponymá):

a) Názvy útvarov horizontálneho členenia zemského povrchu:

názvy kontinentov a subkontinentov, napr. *Afrika, Amerika, Austrália, Južná Amerika, Severná Amerika*;
názvy ostrovov a súostroví, napr. *Kréta, Korzika, Nový Zéland, Barentsov ostrov, Medvedí ostrov, Britské ostrovy, Ostrov nádeje, Ostrov Alexandra I., Ostrov princa Karola, Zem kráľa Karola, Ostrov svätej Heleny (Svätá Helena), Ostrovy Juana Fernandez*;

názvy púští, napr. *Sahara, Gobi, Kalahari, Núbijská púšť, Veľká piesočná púšť*;

názvy prérií, stepí, tundier a oáz, napr. *Veľká préria, Baraganská step, Murmanská tundra, Baharijské oázy*;

názvy močiarov, napr. *Pinské močiare, Obské močiare*;

názvy polostrovov, napr. *Kola, Malá Ázia, Predná India, Pyrenejský polostrov, Tajmýrsky polostrov, Mamutí polostrov, Thurstonov polostrov, Polostrov Hjalmaru Riisera-Larsena*;

názvy šíjí, napr. *Korintská šíja, Adamov most, Kra*;

názvy mysov, kôš, napr. *Južný mys, Charlesov mys, Annin mys, Mys dobrej nádeje, Mys Morrisa Jesupa, Mys princa Waleského, Mys svätého Lukáša, Vislianska kosa*;

názvy pobreží a fyzickogeografických krajín, napr. *Riviéra, Dolná Guinea, Stredná Amerika, Murmanské pobrežie, Pobrežie slonoviny, Adelino pobrežie, Pobrežie čierneho korenia, Pobrežie Charitona Lapteva, Pobrežie Viliama II., Pobrežie kráľa Fridricha VI., Washingtonova zem, Zem Knuda Rasmussena, Viktóriina zem, Zem Márie Byrdovej, Zem kráľa Viliama, Zem kráľovnej Maud*.

b) Názvy útvarov vertikálneho členenia zemského povrchu (vypuklých, vpadnutých a iných tvarov):

názvy pohorí, napr. *Tatry, Karpaty, Matra, Abruzzi, Alpy, Himaláje, Vysoké Tatry, Adulské Alpy, Stredný Ural, Levočské vrchy, Andalúzske vrchy, Macdonellove vrchy, Vrchy kráľovnej Alexandry, Cornwallská vrchovina, Porýnska bridličnatá vrchovina, Krakovsko-čestochovská vrchovina, Etiópska vysočina, Arkádska hornatina, Zavihorlatská pahorkatina, Jazerné pahorkatiny, Baltská jazerná pahorkatina, Mokrú planinu, Langreská plošina, Bakonský les, Slovenské rudohorie, Centrálny masív, Bajkalský chrbát, Hiadeľské sedlo*;

názvy vrchov, napr. *Kriváň, Elbrus, Olivový vrch, Košciuszkov vrch, Kľučevská sopka, Gunnbjörnov vrch, Kamenný muž, Lomnický štít, Sninský kameň, Jankov vršok, Mont Blanc, Mount Everest*;

názvy priesmykov, napr. *Duklianský priesmyk, Džungárska brána, Veľký svätý Bernard, Priesmyk červenej veže*;

názvy nížin, zníženín, kotlín a dolín, napr. *Andalúzska nížina, Podunajská nížina, Rhônecko-saônska zníženina, Hornádska kotlina, Transylvánska kotlina, Dyjsko-svratecký úval, Mokrú dolina, Mengusovská dolina, Veľká Studená dolina*;

názvy tiesňav, napr. *Zádielska tiesňava, Veľký kaňon, Železné vráta, Kurilská priekopa*;

názvy preliačín, napr. *Kaspická preliačina, Dolina smrti*;

názvy panví, napr. *Parížska panva*.

3. Názvy krajín, krajov, území, štátov, správnych oblastí štátov a iných správnych oblastí:

názvy krajín, napr. *Slovensko, Nemecko, India, Rusko, Ukrajina, Bádensko-Württembersko, Alsasko-Lotrinsko, Galia, Dácia*;

názvy území, krajov, napr. *Balkán, Orient, Západ* (západné štáty), *Východ* (východné štáty), *Spiš, Šariš, Gemer, Záhorie, Novohrad, Haná*;

názvy štátov, spolkových krajín a pod., napr. *Malajzia, Maurícius, Fidži, Slovenská republika, Francúzska republika, Rakúska republika, Dánske kráľovstvo, Izraelský štát, Luxemburské veľkovojevodstvo, Lichtenštajnské kniežatstvo, Ománsky sultanát, Ruská federácia, Brazílska federatívna republika, Vatikánsky mestský štát, Západosamojský nezávislý štát, Nemecká spolková republika, Spojené štáty americké, Spojené kráľovstvo Veľkej Británie a Severného Írska; Alabama, Texas, Tirolsko, Dolné Rakúsko, Bavorský slobodný štát*, rovnako aj staršie názvy štátov, napr. *Zväz sovietskych socialistických republík (Sovietsky zväz)*, alebo názvy štátov ustálené dodatočne historikmi, napr. *Rímska ríša, Veľkomoravská ríša, Osmanská ríša*;

názvy správnych oblastí (aj staršie, historické), napr. *Žilinský okres, Nitriansky kraj, Trenčianska župa, Gemerská stolica, Voronežská gubernia, Poznaňské vojvodstvo, Federálny dištrikt Kolumbia, Budínsky pašalík, Fiľakovský sandžak, Vojvodinský autonómny kraj, Židovská autonómna oblasť, Čukotský autonómny okruh, Nižnonovgorodská oblasť*;

názvy iných správnych oblastí (železníc, armád, cirkví, priemyselných oblastí), napr. *Východná železnica, Východný vojenský okruh, Spišská diecéza, Rybnická uhoľná oblasť, Hornosliezka priemyselná oblasť*.

P o z n á m k a. – 1. Pomenovania štátov rozlíšené číslovkami sa nepokladajú za vlastné mená, a preto sa nepíšu s veľkými začiatočnými písmenami, napr. *prvá republika, druhé cisárstvo, tretia ríša*. Vlastnými menami nie sú ani rozličné názvy motivované istými udalosťami, osobami (panovníkmi) a pod., napr. *predmníchovská republika, habsburská monarchia*. Vlastným menom je však pomenovanie *Samova ríša* (podľa franského kupca Sama), ktoré bolo utvorené historikmi.

2. V oficiálnom názve *Česká a Slovenská Federatívna Republika*, ktorý sa používal do rozdelenia federatívnej republiky na dva samostatné štáty, Slovenskú republiku a Českú republiku, rozhodnutím Federálneho zhromaždenia ČSFR z 20. 4. 1990 sa výnimočne písali všetky plnovýznamové slová s veľkým začiatočným písmenom.

3. Druhovú označenie, ktoré stojí pred vlastným menom správnej oblasti štátu, píše sa s malým začiatočným písmenom, napr. *štát Texas, spolková krajina Dolné Rakúsko, okres Žilina*.

4. Názvy jaskýň a priepastí, napr. *Dvere, Mažarná, Driny, Štefanová, Uhlíšte, Vyvieranie, Burda, Matilda, Važecká jaskyňa, Čertova jaskyňa, Antonova jaskyňa, Dvojité jaskyňa, Dobšinská ľadová jaskyňa* (ale *Dobšinská ľadová jaskyňa* = administratívna časť obce), *Bojnická hradná jaskyňa, Dolná kráľovská jaskyňa, Ochtinská aragonitová jaskyňa, Snežná diera, Mníchovská diera, Tomášova diera, Vlčia diera, Psie diery, Markov kút, Kamenné mlieko, Sovie oči, Čertova pec, Kavčí previs, Bezodná studňa, Blatnícky tunel, Hladová vyvieráčka, Tesná skala, Jaskyňa slobody*.

5. Názvy vodných tokov a vodných plôch sveta:

názvy riek a potokov, napr. *Dunaj, Váh, Visla, Seina, Čierny Váh, Severná Dvina, Biely Dunajec, Žltá rieka, Hadia rieka, Rieka otrokov, Rieka svätého Vavrinca, Biely potok* (ale *Biely Potok* = administratívna časť obce), *Ábelovský potok, Andický jarok, Pravltava*;

názvy prameňov, gejzírov, napr. *Fatra, Laskomer, Gretzemacherov prameň, Kyslá voda, Grófov obed, Herlianský gejzír*;

názvy riečnych prieplovov, napr. *Veľký prieplov, Marnsko-rýnsky prieplov*;

názvy vodopádov, napr. *Skok, Obrovský vodopád, Angelov vodopád, Stanleyho vodopád, Viktóriine vodopády, Niagarské vodopády (Niagara)*;

názvy jazier a vodných plôch, napr. *Izra, Bajkal, Počúvadlianske jazero, Bodamské jazero, Ochridské jazero, Rudolfovo jazero, Veľké medvedie jazero, Plitvické jazerá, Veľké jazero otrokov, Veľké kanadské jazerá, Štefániino jazero, Štrbské pleso* (ale *Štrbské Pleso* = administratívna časť obce), *Päť spišských plies, Morské oko, Karibská priehrada, Asuánska priehrada, Oravská vodná nádrž, Zemplínska šírava, Rožmberský rybník, Búdkovianske rybníky*;

názvy kanálov, napr. *Krátky kanál, Krížny kanál*;

názvy oceánov, napr. *Atlantický oceán (Atlantik), Tichý oceán (Pacifik), Severný ľadový oceán*;

názvy morí, napr. *Stredozemné more, Krétske more, Červené more, Šalamúnovo more, Lincolnovo more, More Laptevovcov, More kozmonautov*;

názvy zálivov, napr. *Pearlharborský záliv (Pearl Harbor), Perzský záliv, Korintský záliv, Veľká Syrta, Fínsky záliv, Lübecká zátoka, Jamesova zátoka, Veľrybia zátoka, Veľrybí záliv, Foxov záliv, Mackenzieho záliv, Veľký austrálsky záliv, Záliv trpezlivosti, Záliv svätého Juraja, Kotorská boka, Zlatý roh*;

názvy prielivov, napr. *Kandavu, Kostin Šar, Dolphin a Union, Veľký prieliv, Dánsky prieliv, Lamanšský prieliv (La Manche), Štvrtý kurilský prieliv, Foxov prieliv, La Pérousov prieliv, Prieliv desiateho stupňa, Prieliv svätého Juraja*;

názvy morských prieplovov, napr. *Suezský prieplov, Panamský prieplov*;

názvy úžin, napr. *Bospor, Dardanely (Dardanelská úžina), Karské vráta*;

názvy morských prúdov a podmorských útvarov, napr. *Golfský prúd, Severný rovníkový prúd, Mozambická terasa, Buldirský útes, Centrálna výšina, Arabsko-indický chrbát, Lawsonova lavica, Makarovov vrch, Makarovova panva*.

6. Názvy ľudských sídel, ich častí a verejných priestranstiev:

názvy miest, dedín, osád, napr. *Bratislava, Madrid, Washington, Bartošova Lehôtka, Spišské Podhradie, Trenčianske Teplice, Buenos Aires, New York, Dedina Mládeže, Kysucké Nové Mesto, Nové Mesto nad Váhom, Svätý Jur, Šaštín-Stráže, Châlons-sur-Marne*;

názvy častí miest a obcí ako administratívnych jednotiek, napr. *Petržalka, Karlova Ves, Devínska Nová Ves, Staré Mesto, Košická Nová Ves, Závada pod Čiernym vrchom*;

názvy častí miest a obcí ako základných sídelných jednotiek nepredstavujúcich samostatné administratívne jednotky, napr. *Vlčie hrdlo, Sídliisko SNP, Sídliisko osloboditeľov, Sídliisko nad jazerom*;

Poznámka. – Ak druhové označenie *sídliisko* stojace pred vlastným pomenovaním nie je súčasťou vlastného mena, píše sa s malým začiatočným písmenom, napr. *sídliisko Chrenová* (vlastným menom sídliiska je tu iba pomenovanie *Chrenová*).

názvy ulíc a nábreví, napr. *Drevená ulica, Suché mýto, Pekná cesta, Staroturký chodník, Nevský prospekt, Ludová aleja, Jaskový rad, Dostojevského rad, Ulica Jozefa Cigera Hronského, Železničarska ulica, Jesenského ulica, Horná strieborná ulica, Ulica slobody, Aleja vďaky, Ulica gen. M. R. Štefánika, Fajnorovo nábrevie, Pri starom mýte, Na paši, Na vyhládke, Na bôriku*;

názvy námestí, napr. *Mierové námestie, Hviezdoslavovo námestie, Námestie republiky, Námestie Eudovíta Štúra*;

názvy sadov, napr. *Sad slobody, Sad Janka Kráľa*;

názvy záhrad, napr. *Botanická záhrada Prírodovedeckej fakulty UK, Medická záhrada*;

názvy cintorínov, napr. *Ondrejský cintorín, Cintorín hrdinov SNP, Národný cintorín*.

7. Názvy významných stavieb a ich častí:

názvy budov, domov, palácov, napr. *Hofburg, Biely dom, Palác kultúry, Palác vedy a kultúry, Palác republiky, Primaciálny palác, Dom umenia, Domov vedeckých pracovníkov SAV*;

názvy študentských domovov, internátov, napr. *Študentský domov Juraja Hronca, Študentský domov Eudovíta Štúra, Svoradov, Družba*;

názvy štadiónov, napr. *Štadión desaťročia, Olympijský štadión, Ludový štadión*;

názvy amfiteátrov, napr. *Amfiteáter priateľstva národov, Amfiteáter slobody*;

názvy hradov, zámkov, kaštieľov, napr. *Spišský hrad, Oravský zámok, Markušovský kaštieľ, Červený Kameň, Krásna Hôrka*;

názvy kostolov, chrámov, katedrál, bazilík, pagod, kláštorov, napr. *Kostol svätého (sv.) Štefana, Dóm svätého Martina, Chrám svätého Víta (Svätovítsky chrám), Chrám svätého Petra (Svätopeterský chrám), Chrám Vasilija Blaženého, Katedrála svätého Pavla, Konkatedrála svätého Martina, Bazilika svätého Petra, Bazilika Sedembolestnej Panny Márie, Bazilika Božej múdrosti, Veľká pagoda divých husí, Kláštor svätého Emeráma*;

P o z n á m k a. – Označenie kostolov, chrámov, kláštorov a pod. podľa príslušnosti k istej reholi (rádu) nie je vlastným menom a takéto označenie sa píše s malým začiatočným písmenom, napr. *kapucínsky kostol, benediktínsky kostol, kostol klarisiek, kostol uršulínok, františkánsky kláštor, kláštor premonštrátok*.

názvy brán, napr. *Michalská brána, Brána hrdinov*;

názvy múrov, napr. *Berlínsky múr, Múr komunardov, Múr nárekov, Veľký čínsky múr*;

názvy významných siení, dvorán a iných priestorov v budovách a stavbách, napr. *Sieň federácie, Sieň Ladislava Novomeského, Rytierska sieň Bratislavského hradu, Stĺpová sieň Domu odborov, Dvorana predkov*;

názvy mostov, napr. *Prístavný most, Hviezdoslavov most, Most mládeže, Most barikádnikov, Most Lafranconi, Nový most* (v Bratislave);

názvy fontán, napr. *Fontána mieru, Kačacia fontána, Ganymedova fontána*;

názvy besiedok, napr. *Besiedka priateľstva, Besiedka Ludovíta Štúra*;

názvy významných alebo jedinečných železničných spojení, napr. *Považská železnica, Trať mládeže, Transsibírska magistrála, Košicko-bohumínska železnica*;

názvy významných (jedinečných) ciest, autostrád, napr. *Jantárová cesta, Panamerická cesta, Severovýchodná cesta, Tatranská magistrála, Via Appia*;

názvy tunelov, napr. *Kraľoviansky tunel, Simplonský tunel*.

8. Názvy častí chotárov, polí a pod., napr. *Rovienky, Záhumenice, Žiarice, Smrečina, Studničky, Hnilec, Jakubčáková, Košiarec, Rakovec, Stráň, Horné lúčky, Riedky diel, Suchá Siminička, Mútna studňa, Starý laz, Starý Rakovec, Pod skalou, Medzi vrchmi, Za lúčkami, Pri troch duboch, Za kalváriou, Pod Brložným, Pod Močiarkou*.

Poznámka. – Zovšeobecnené pomenovania, ktoré vznikli zo zemepisných názvov, najčastejšie názvov miest, píšeme s malým začiatočným písmenom, napr. *Amerika – amerika* (automobil americkej výroby), *Kanada – kanada* (žart, vtip, zábava), *Panama – panama* (druh tkaniny, slamené pletivo na klobúky a nábytok a iné významy), *Kašmír – kašmír* (mäkká jemná tkanina z česanej ovčej vlny alebo z pravej srsti kašmírkej kozy obyčajne s pestrými vzormi), *Kuba – kuba* (cigara strednej akosti), *Emmenthal – ementál* (kvalitný tvrdý syr s vysokoohrievanou a lisovanou syrovinou), *Cognac – koňak* (vínny destilát), *Manchester – menčester* (pevná bavlnená tkanina s pásikovanou štruktúrou), *Damask – damask* (bavlnená alebo ľanová tkanina na posteľnú bielizeň), *Roquefort – rokfort* (polotvrdý ovčí syr s modrozelenou plesňou), *Angora, teraz Ankara – angora* (vlna z angorských zajacov a angorských kôz a ďalšie významy), *Sterling – šterling* (peňažná jednotka a platidlo vo Veľkej Británii), *Charleston – charleston* (spoločenský tanec severoamerického pôvodu v 4/4 takte a skladba v tomto takte), *Eidam – eidam* (druh polotvrdého syra), *Babylon – babylon* (zmätok, chaos), *Sodoma – sodoma* (nemravný život), *Mekka – mekka* (významné centrum, stredisko, kde sa schádzajú obdivovatelia, priaznivci niečoho).

1.3.3. NÁZVY ĽUDSKÝCH VÝTVOROV, POMENOVANIA ČASOVÝCH ÚSEKOV, DEJINNÝCH UDALOSTÍ, ORGANIZÁCIÍ, INŠTITÚCIÍ, VÝROBKOV, PODNIKOV, SPOLKOV, POLITICKÝCH STRÁN, HNUTÍ, AKCIÍ, VYZNAMENANÍ A CIEN

1. Názvy jedinečných dopravných prostriedkov a spojov:

názvy vlakových spojov (expresov, osobitných spojov), napr. *Tatran, Dargov, Horehronec, Lietajúci Škót, Chopin, Vindobona, Pannonia, Ostravan, Meridian, Modrý šíp, Slovenská strela*;

názvy lodí, napr. *Morava, Košice, Piešťany, Muráň, Profesor Zubrov, Víťaz, Víťazstvo, Devín, Titanic*;

názvy lietadiel, vzducholodí, napr. *Piešťany, Myjava*.

2. Pomenovania významných časových úsekov:

názvy sviatkov, napr. *Nový rok, Vianoce, Štedrý deň, Hromnice, Veľká noc, Kvetná nedeľa, Veľký piatok, Veľkonočná nedeľa, Turíce, Sviatok všetkých svätých, Sviatok práce, Prvý máj (1. máj)*;

názvy pamätných dní, napr. *Deň matiek, Deň víťazstva nad fašizmom, Deň vzniku Slovenskej republiky, Deň železničiarov, Deň zeme, Svetový deň zdravia, Medzinárodný deň detí, Pamiatka zosnulých*.

P o z n á m k a. – 1. Pomenovania *vianočné sviatky, turične sviatky, svätodušné sviatky, veľkonočné sviatky* (spojenia prídavných mien so slovom *sviatky*) píšeme s malým začiatočným písmenom (nechápu sa ako vlastné mená).

2. Rozlišujeme pomenovanie *nový rok* (nových 365, resp. 366 dní, ďalší rok po uplynutí predchádzajúceho roka, napr. *veľa šťastia v novom roku, všetko najlepšie v novom roku, plán práce na nový rok, do nového roka s novými predsavzatiami* a pod.) a *Nový rok* (prvý deň v roku, sviatočný deň).

3. Pomenovania závažných dejinných udalostí:

pomenovania revolúcií a povstaní, napr. *Slovenské národné povstanie (Povstanie), Slovenské povstanie* (r. 1848), *Veľká francúzska revolúcia (Francúzska revolúcia), Októbrová revolúcia, Parížska komúna, Májové povstanie českého ľudu*;

pomenovania vojenských operácií, napr. *Stalingradská bitka, Púštna búrka, Overlord*.

P o z n á m k a. – Iné pomenovania dejinných udalostí sa bežne píše s malým začiatočným písmenom, napr. *tridsaťročná vojna, krymská vojna, prvá svetová vojna, druhá svetová vojna, rusko-japonská vojna, napoleonské vojny, revolučné udalosti na Slovensku (slovenské revolučné udalosti), krompašská vzbura, handlovský štrajk, versailský mier*.

4. Názvy jedinečných úradov a verejných inštitúcií a ich najvyšších súčastí (aj bývalých):

názvy orgánov štátnej moci a ich najvyšších súčastí, napr. *Národná rada Slovenskej republiky, Slovenská národná rada, Predsedníctvo Slovenskej národnej rady, Federálne zhromaždenie, Snemovňa národov Federálneho zhromaždenia* (v bývalej ČSFR), *Poslanecká snemovňa Českej republiky, Národné zhromaždenie* (vo Francúzsku, v Maďarsku), *Veľké národné zhromaždenie, Najvyšší soviety ZSSR* (orgán štátnej moci v bývalom Sovietskom zväze), *Štátna дума* (v Rusku), *Kongres USA, Kancelária prezidenta Slovenskej republiky, Úrad vlády Slovenskej republiky*;

názvy orgánov štátnej správy a samosprávy, napr. *Rada ministrov Poľskej republiky, Rada ľudových komisárov* (názov vlády v bývalom Sovietskom zväze), *Zbor povereníkov* (názov bývalého vládneho orgánu na Slovensku), *Federálne ministerstvo zahraničných vecí* (názov bývalého orgánu), *Ministerstvo kultúry SR, Zväzový sekretariát zahraničných vecí Juhoslovenskej zväzovej republiky, Štátny departement* (ministerstvo zahraničných vecí v USA), *Eudový komisariát zahraničných vecí ZSSR* (názov ministerstva zahraničných vecí v bývalom Sovietskom zväze), *Povereníctvo školstva* (názov niekdajšieho ústredného orgánu štátnej správy na Slovensku), *Úrad geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky, Magistrát hlavného mesta SR Bratislavy, Krajský úrad v Trnave, Okresný úrad v Spišskej Novej Vsi, Okresný úrad Bratislava 5, Mestský úrad v Žiline, Obecný úrad v Budmericiach*;

názvy najvyšších a jedinečných komisií, rád, výborov a pod., napr. *Slovenská komisia pre životné prostredie, Slovenská komisia pre vedecké hodnosti; Akreditačná komisia, poradný orgán vlády Slovenskej republiky; Legislatívna rada vlády Slovenskej republiky, Rada vlády Slovenskej republiky pre národnosť, Ústredná jazyková rada, Ústavnoprávny výbor Národnej rady Slovenskej republiky*;

názvy vedeckých a kultúrnych inštitúcií, vedeckých a výskumných ústavov a zariadení, napr. *Slovenská akadémia vied, Slovinská akadémia vied a umení, Národná akadémia vied* (v USA), *Matica slovenská, Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV, Endokrinologický ústav SAV, Výskumný ústav celulózy a papiera, Mestský ústav ochrany pamiatok v Bratislave*;

názvy škôl, fakúlt, katedrií, rektorátov a dekanátov vysokých škôl, napr. *Univerzita Komenského, Univerzita P. J. Šafárika, Palackého univerzita, Slovenská technická univerzita, Technická univerzita v Košiciach, Vysoká vojenská letecká škola, Vysoká škola dopravy a spojov, Vojenské učilište podjavorinských partizánov, Filozofická fakulta Univerzity Komenského, Strojnícka fakulta Slovenskej technickej univerzity, Katedra jazykov Právnickej fakulty Univerzity Komenského, Rektorát Univerzity Mateja Bela, Dekanát (Dekanstvo) Filozofickej fakulty Univerzity Komenského, Základná škola Jonáša Záborského, Základná škola svätej (sv.) Uršule, Stredné odborné učilište stavebné v Bratislave, Gymnázium v Modre, Vojenské gymnázium Jána Žižku, Priemyselná škola textilná a papiernická v Ružomberku; Materská škola, Astrová ul., Bratislava; Základná škola v Pezinku, Fándlyho ul.*;

názvy knižníc, napr. *Univerzitná knižnica, Štátna vedecká knižnica v Banskej Bystrici, Slovenská technická knižnica, Ústredná knižnica Slovenskej akadémie vied, Mestská knižnica v Bratislave, Kongresová knižnica* (vo Washingtone);

názvy divadiel, napr. *Slovenské národné divadlo, Nová scéna, Divadlo P. O. Hviezdoslava (Hviezdoslavovo divadlo), Divadlo na korze, Divadlo pre deti a mládež, Štátne bábkové divadlo, Divadlo Jonáša Záborského, Divadlo bratov Mrštíkovicov* (v Brne), *Veľké divadlo* (v Moskve), *La Scala* (v Miláne);

názvy operných súborov, napr. *Komorná opera, Komická opera, Národná opera*;

názvy kín, napr. *Hviezda, Tatra, Obzor, Kino mladých, Kino náročného diváka*;

názvy hudobných telies, speváckych a tanečných súborov, napr. *Slovenská filharmónia, Filadelfská filharmónia, Viedenský filharmonici, Symfonický orchester Slovenského rozhlasu v Bratislave, Slovenský komorný orchester, Štátny komorný orchester v Žiline, Košický zábavný orchester, Slovenský filharmonický zbor, Camerata Slovaca, Slovenský ľudový umelecký kolektív, Malokarpatská kapela, Moravanka, Hudci, Modus, Lúčnica, Ekonom*;

názvy múzeí, napr. *Slovenské národné múzeum, Turčianske múzeum Andreja Kmeťa, Technické múzeum v Košiciach, Krajské múzeum, Múzeum histórie Bratislavy, Múzeum Ľudovíta Štúra* (v Modre), *Múzeum historických hodín*;

názvy galérií, napr. *Slovenská národná galéria, Galéria mladých, Galéria Ľudovíta Fullu (Fullova galéria)*;

názvy tlačových agentúr (kancelárií), napr. *Tlačová agentúra Slovenskej republiky, Novosti, Reuter, Associated Press, Prensá Latína, Polska Agencja Prasowa*;

názvy súdov a prokuratúr, napr. *Najvyšší súd SR, Ústavný súd Slovenskej republiky, Generálna prokuratúra Slovenskej republiky*;

názvy nemocníc, napr. *Fakultná nemocnica v Bratislave, Dérerova nemocnica s poliklinikou, Nemocnica svätej Alžbety, Nemocnica s poliklinikou Svätého kríža, Detská fakultná nemocnica*;

iné názvy úradov a verejných inštitúcií, napr. *Všeobecná zdravotná poisťovňa, Slovenská sporiteľňa, a. s., Národná banka Slovenska, Investičná a rozvojová banka, a. s., Ľudová banka, a. s., Poľnobanka, a. s.*;

názvy najvyšších orgánov inštitúcií, názvy prezidií, predstavenstiev a dozorných rád (ak sa uvádza plný názov inštitúcie alebo podniku), napr. *Krajské riaditeľstvo Policajného zboru Slovenskej republiky v Trenčíne, Prezídium Fondu národného majetku Slovenskej republiky, Predstavenstvo a. s. Slovnaft, Dozorná rada Všeobecnej úverovej banky*.

P o z n á m k a. – 1. Slovo *vláda* sa ustálene píše s malým začiatočným písmenom, napr. *vláda Slovenskej republiky, vláda Švajčiarskej konfederácie*.

2. Pomenovania oddelení, odborov, sekcií, rád, komisií a iných podobných organizačných alebo pomocných jednotiek inštitúcií, ústavov, úradov, podnikov atď. ani pomenovania kabinetov škôl sa nepokladajú za vlastné mená, a preto sa píše s malým začiatočným písmenom, napr. *civilnosprávny úsek odboru všeobecnej vnútornej správy Ministerstva vnútra SR, oddelenie jazykovej kultúry Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV, oddelenie dopravy Magistrátu hlavného mesta SR Bratislavy*,

fyzikálny kabinet Gymnázia v Martine, komisia Predsedníctva SAV pre zahraničné styky, útvary noriem Národného centra pre informatiku.

3. Názvy typu *miestny úrad, obecný úrad, okresný úrad, okresný súd, materská škola, základná škola, gymnázium, stredná priemyselná škola elektrotechnická, stredné odborné učilište, filozofická fakulta*, pri ktorých nie je uvedené presné určenie sídla, príslušnosti k istej inštitúcii alebo miesta pôsobnosti a nemajú ani dedikačný prívlastok, sú všeobecné názvy a píšú sa s malým začiatočným písmenom.

4. Názvy študijných odborov (na stredných a vysokých školách) a učebných predmetov píšú sa s malým začiatočným písmenom, napr. *ekonomika zahraničného obchodu, slovenský jazyk a literatúra, matematika, mechanizácia poľnohospodárskej výroby, chemik operátor, strojárstvo – stavba strojov*.

5. Názvy umeleckých a vedeckých diel, dôležitých písomností, publikačných orgánov a pod.:

názvy umeleckých diel (beletrických, dramatických, filmových, výtvarných, hudobných), vedeckých a vedecko-popularizačných prác, rozličných publicistických materiálov (v tlači, rozhlase, televízii, filme), napr. *Tri gaštanové kone, Živý bič, Bratia Karamazovci, Vojna a mier, Hájnikova žena, Hamlet, Višňový sad, Jožko Púčík a jeho kariéra, Pieta, Pamätník víťazstva, Beg Bajazid, Lovci perál, Nedokončená, Baladická suíta, Koncert pre klavír a orchester č. 1 b mol, Morfológia slovenského jazyka, Encyklopédia astronómie, Za rozvoj demokracie, Štart nového raketoplánu, Robíme dosť pre mladé rodiny?*;

názvy dôležitých písomností (dokumentov), najmä historických, kódexov a zákonníkov, napr. *Ústava Slovenskej republiky, Kutnohorský dekrét, Zlatá bula sicílska, Magna charta, Tolerančný patent, Októbrový diplom* (z r. 1860), *Charta Spojených národov, Košický vládny program, Postupimská dohoda, Občiansky súdny poriadok, Kódex kánonického práva, Zákonník práce*;

P o z n á m k a. – 1. Za vlastné mená sa pokladajú iba pomenovania najzávažnejších správ s celospoločenským významom, ktoré bývajú publikované v tlači alebo sú uverejnené ako samostatné publikácie a nadobúdajú ráz závažného dokumentu. Najrozličnejšie správy a iné dokumenty, ktoré majú zvyčajne interný charakter a nemávajú širší dosah, nepokladajú sa za vlastné mená (píšú sa s malým začiatočným písmenom), napr. *správa o činnosti Zväzu slovenských dramatických umelcov za rok 1995*.

2. Názvy zákonov, vyhlášok, vládnych nariadení a pod. sa píšú s malým začiatočným písmenom, napr. *zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 300/1993 Z. z. o mene a priezvisku, vyhláška Ministerstva financií Slovenskej republiky č. 95/1993 Z. z. o kolkových známkach*.

názvy časopisov a zborníkov, denníkov a iných periodických alebo neperiodických tlačových orgánov, napr. *Slovenské pohľady, Romboid, Kultúra slova, Život, Práca, Slovenské národné noviny, Večerník, Nové slovo, Literárny týždenník, Jazykovedné štúdie, Slavica Slovaca, Studia Academica Slovaca, New York Times, Le Monde, Życie Warszawy*;

názvy rubriek v časopisoch, názvy pravidelných relácií v rozhlase a televízii, napr. *Diskusia, Rádiomaják, Listy čitateľov, Krátke informácie, Rádiožurnál, Dialóg, Aktuality, Melodické nokturmo, Sondy, Kroky, Musica Viva*;

názvy edícií, napr. *Naši klasici, Slovenská knižnica, Jantár, Periskop, Nová próza, Knižnica študujúcej mládeže, Pamäti, Malá moderná encyklopédia*.

6. Názvy typov a značiek sériových výrobkov:

názvy technických výrobkov (automobilov, motocyklov, traktorov, poľnohospodárskych strojov, písacích strojov, plniacich pier a iných písacích potrieb, rozhlasových a televíznych prijímačov, gramofónov, videorekordérov, magnetofónov, fotografických prístrojov, hodinárskych výrobkov, chladničiek, práčok atď.), napr. *Tatra 613, Škoda Felícia, Renault, Fiat 1500 P, Volkswagen Passat, Zetor, Jawa 250, Consul, Olivetti, Novátor, Žiak, Pionier, Echo, Domino, Capella, Symfónia, Eroica, Philips, Sony, Praktica TL 5, Flexaret, Opema, Doxa, Omega, Prim, Calex, Perobot, Tatramat, Elektra, Elektrosvit*;

názvy kozmetických výrobkov, napr. *Pořana, Sneženka, Palmadent, Palmador, Nymfa, Chypre, Barbus, Derby, Columbia, Palmolive, Lavandon*;

medzinárodné (zväčša latinské) odborné názvy liekov (farmaceutických výrobkov), rastlín, živočíchov a pod., napr. *Acylpyrin, Dinyl, Streptomycin, Dihydralazin, Moduretic, Neocrystepin, Valeriana officinalis L., Rubus fruticosus L., Lepus europaeus, Falco subbuteo*;

odborné názvy odrôd, sort, kultivarov a pod., napr. *Jonathan, Booskopské červené* (jablká), *Železný kancelár* (broskyňa), *Senga sengana* (jahoda);

názvy najrozličnejších iných výrobkov.

P o z n á m k a. – 1. Pomenovania niektorých výrobkov, ktoré sa bežne používajú, stávajú sa všeobecnými podstatnými menami a píšú sa s malým začiatočným písmenom, napr. *kuba* (druh cigár), *romadúr, rokfort, eidam* (druhy syra), *bukas* (druh drevárskeho výrobku), *rizling* (druh vína), *škoda* (druh auta). V bežnom neoficiálnom vyjadrovaní sa pomenovania najčastejšie používaných liekov upotrebovávajú v poslovenčenej podobe a píšú sa s malým začiatočným písmenom, napr. *aspirín, acylpyrin, dinyl*.

2. Všeobecnými podstatnými menami sa stali aj niektoré slová odvodené od vlastných mien, ktorými sa označujú druhy výrobkov, odrôd, napr. *pragovka, škodovka, fordka, fiatka* (automobily), *tatramatka* (práčka), *jonatánka* (jablko). Sú to často prostriedky hovorového štýlu jazyka.

7. Názvy podnikov a závodov (štátnych, komunálnych, účastinných, odborových, družstevných a i.):

názvy samostatných závodov, podnikov, združení podnikov, vydavateľstiev a pod., napr. *Bratislavské automobilové závody, Tesla, Benzinol, Závody ťažkého strojárstva, Závody 29. augusta, Bane a huty na Slovensku, Palma-Tumys*,

Stavomontáže, Slovenská filmová tvorba, Podnik výpočtovej techniky, Nábytok Žilina, Tatran, Opus, Slovenské pedagogické nakladateľstvo, Mladé letá, Slovenský spisovateľ, Roľnícke družstvo v Stupave, Rozkvet, Pod Kriváňom (roľnícke družstvá);

názvy súčastí združení podnikov, zoskupení podnikov (jednotlivých tlačiarňí, hotelov, kaviarní, samostatných prevádzok a pod.), napr. *Svornosť, Carlton, Kotva, U kráľa Mateja, Pórobotón*.

P o z n á m k a. – Z predajní dostávajú osobitné pomenovania (vlastné mená) iba niektoré špecializované predajne, napr. *Elegancia, Elegán, Pokrok, Jednota, Vitoša, Gladiola, Sneženka*. Označenia predajní druhom predávaného tovaru nepredstavujú vlastné mená, napr. *potraviny* (predajňa potravín), *ryby, mliečne lahôdky, rozličný tovar, víno, papier, elektrospotrebiče*.

8. Názvy spolkov, združení, spoločností, zväzov, politických strán, hnutí, športových, vojenských a iných organizácií, stálych orgánov, cirkevných organizácií a spoločností, napr. *Červený kríž, Slovenský Červený kríž, Slovenská jazykovedná spoločnosť pri SAV, Jednota slovenských matematikov a fyzikov pri SAV, Spolok slovenských spisovateľov, Slovenská spoločnosť prekladateľov umeleckej literatúry, Spolok sv. Vojtecha, Konfederácia odborových zväzov Slovenskej republiky, Hnutie za demokratické Slovensko, Kresťanskodemokratické hnutie, Organizácia Spojených národov, Európska únia, Sociálnodemokratická strana Rakúska, Kresťanskodemokratická únia* (v NSR), *Demokratická strana, Republikánska strana, Ludový front, Front národného oslobodenia, Slovan Bratislava, Slávia STU, Armáda Slovenskej republiky, Konferencia biskupov Slovenska, Slovenská katolícka charita, Evanjelická cirkev augsburského vyznania na Slovensku, Rád maltézskych rytierov*.

P o z n á m k a. – S veľkým začiatočným písmenom sa píše aj názvy niektorých najvyšších súčastí politických strán a celoštátnych organizácií, napr. *Ústredná rada Slovenskej národnej strany*. Názvy nižších organizačných jednotiek sa píše s malým začiatočným písmenom, napr. *odbočka Slovenského zväzu záhradkárov, závodný výbor Odborového zväzu pracovníkov SAV*.

9. Názvy akcií, zjazdov, výstav, súťaží, pretekov, cien, radov, vyznamenaní, ocenení, nadácií, fondov, napr. *Bratislavské hudobné slávnosti, Prešovská hudobná jeseň, Medzinárodná konferencia na obranu detí, Mesiac bezpečnosti práce, Študentská tvorivosť; Klenoty dávnej minulosti, Domácnosť 88* (výstavy), *Hviezdoslavov Kubín, Zlatý krokodíl, Okolo Slovenska, Preteky mieru, Veľká starohájska, Veľká pardubická; Rad M. R. Štefánika, Nobelova cena, Rad SNP, Národná cena SR, Medaila za zásluhy o výstavbu Bratislavy, Cena SAV za vedecko-popularizačnú činnosť, Čestná plaketa SAV Ludovíta Štúra za zásluhy v spoločenských vedách, Nadácia Emílie Kováčovej, Pro Slovákia*.

Poznámka. – 1. Ak sa pred názvom podujatia uvádza radová číslovka označujúca poradie podujatia, vlastným menom je celý názov aj s uvedením poradia podujatia, napr. *Bienále ilustrácií Bratislava – 5. bienále ilustrácií Bratislava (Piate bienále ilustrácií Bratislava)*.

2. S malým písmenom sa píše pomenovania osôb, ktoré sú nositeľmi rozličných (aj bývalých) vyznamenaní, hodností, radov, cien a pod., napr. *laureát Národnej ceny SR, laureát Nobelovej ceny, národný umelec, zaslúžilý umelec, nositeľ vyznamenania Za statočnosť, zaslúžilý majster športu, hrdina SNP, zaslúžilý pracovník SAV*.

3. Z výtvarných dôvodov vlastné mená v titulkoch kníh, časopisov, v názvoch článkov, nadpisoch kapitol, na plagátoch, oznámeniach a podobne sa niekedy píše s malými začiatočnými písmenami. Takéto písanie sa uplatňuje najmä vtedy, ak ide zároveň aj o použitie osobitného, od iného textu odlišného typu písma.

4. V zriedkavých prípadoch sa vlastné mená píše s malými začiatočnými písmenami v modernej poézii, napr. *rytier klingsor zo sedmohraadska / letí navštíviť svoj eisenach*.

2. VEĽKÉ PÍSMENÁ NA ZAČIATKU VIET

Veľké písmená píšeme:

1. na začiatku jednoduchej vety a súvetia, a to:

a) na úplnom začiatku písaného prejavu, napr. *Ludská reč je prostriedok na dorozumievanie. – Na hrad* (nápis na orientačnej tabuľke) – *Vážení priatelia!* (oslovenie v liste);

b) na začiatku vety alebo súvetia po predchádzajúcej vete zakončenej bodkou, výkričníkom alebo otáznikom, napr. *Slovenská republika patrí k popredným strojárskym producentom a vývozcom. Najznámejšie strediská strojárkeho priemyslu sú: Bratislava, Dubnica nad Váhom, Považská Bystrica a Martin. – Prídeš na schôdzku? Bude sa hovoriť o zájazde.*

2. po dvojbodke:

a) na začiatku priamej reči, napr. *Samo Cambel napísal: „Slovenčina môže mať iba jeden rozumný, odôvodniteľný cieľ, a to je: slúžiť za most k vzdelaniu ľudu slovenského.“*

b) ak po nej nasleduje výpočet, v ktorom niektorý člen obsahuje aspoň jednu celú vetu, napr. *Surové železo vyrobené vo vysokých peciach delí sa na dve skupiny: 1. Surové železo zlievarenské, ktoré pretápaním v zlievari málo mení svoje zloženie. 2. Surové železo oceliarenské, kde premenou z nekujného surového železa na kujný materiál oceľ úplne zmení svoje zloženie. Podľa toho budú požiadavky kladené na zlievarenské surové železo celkom iné ako požiadavky kladené na oceliarenské surové železo.*

3. na začiatku odsekov vo výpočtoch, napr.:

Rozlišujeme dva základné typy pohybov:

1. *Pasívny pohyb, keď sa živočíchy nechávajú prenášať buď fyzikálnymi faktormi prostredia (napr. vodou, vzduchom), buď inými živočíchmi (ektoparazity a endoparazity).*

2. *Aktívny pohyb, ktorý je výsledkom aktívnej pohybovej činnosti živočíchov v priestore. Tento typ je všeobecnejší, lebo živočích môže aktívne regulovať polohu tela v zložitých podmienkach prostredia.*

Bielkoviny rozdeľujeme na dve veľké skupiny:

1. *Proteíny – jednoduché bielkoviny; ich molekuly tvoria len aminokyseliny.*

2. *Proteidy – zložené bielkoviny; majú v molekule okrem aminokyselín aj významnú funkčnú skupinu nebielkovinovej povahy – prostetickú skupinu.*

P o z n á m k a. – Na začiatku odsekov vo výpočtoch sa novšie píšu veľmi často malé začiatkové písmená na ich tesnejšie zopätie, napr.:

Antigény rozdeľujeme na tri skupiny:

a) *izoantigény – bielkoviny, ktoré sú antigénmi v rámci jedného živočíšneho druhu,*

b) *autoantigény – antigény v rámci toho istého druhu, napr. bielkoviny šošovky, spermií, hemoglobín,*

c) *heteroantigény – antigény medzi rozdielnymi živočíšnymi druhmi.*

Vývinové zmeny nastávajú dvojakým spôsobom:

a) *mení sa nervová funkcia,*

b) *mení sa organizácia, najmä ústrednej nervovej sústavy.*

K vyššej efektívnosti Bezpečnostnej rady by podľa memoranda mohli prispieť tieto opatrenia:

– *zavedenie užšej spolupráce medzi jej stálymi členmi. Členské krajiny by mohli preštudovať možnosť vypracovať také procedúry a vzájomné záväzky v duchu zdržanlivosti a rešpektovania slobodnej voľby štátov, ktoré by vylučovali zapojenie veľmoci do regionálnych konfliktov;*

– *aktivizácia mechanizmov oficiálnych i neoficiálnych konzultácií členov Bezpečnostnej rady za účasti generálneho tajomníka OSN a v prípade potreby i priamo zainteresovaných krajín;*

– *pravidelné zasadanie Bezpečnostnej rady na úrovni ministrov zahraničných vecí počas valného zhromaždenia alebo pred jeho začatím.*

Malé písmená sa píšu na začiatku odsekov vo výpočtoch, ktoré neobsahujú vety, napr.

Živé sústavy majú:

1. *špecifické chemické zloženie,*

2. *špecifickú štruktúru,*

3. *za základ biochemických procesov enzymatické reakcie,*

4. *vlastnosti autoregujúcej sa sústavy,*

5. *schopnosť reprodukovať sa a súčasne sa vyvíjať (prispôbovať).*

3. VEĽKÉ PÍSMENÁ V SKRATKÁCH A USTÁLENÝCH ZNAČKÁCH

Veľké písmená sa píšu v iníciaľových skratkách a značkách:

1. vlastných mien, napr. **J.** (Ján), **L.** (Ladislav), **J.** (Jesenský), **M. K.** (Martin Kukučín), **SR** (Slovenská republika), **ZŤS** (Závody ťažkého strojárstva), **NR SR** (Národná rada Slovenskej republiky), **SAV** (Slovenská akadémia vied), **UPJŠ** (Univerzita Pavla Jozefa Šafárika), **MDŽ** (Medzinárodný deň žien), **SNP** (Slovenské národné povstanie), **KSSJ** (Krátky slovník slovenského jazyka), **OSN** (Organizácia Spojených národov), **HK** (Hviezdoslavov Kubín), **BHS** (Bratislavské hudobné slávnosti);

2. rozličných všeobecných pomenovaní úradov, inštitúcií, podnikov a pod., napr. **ODÚ** (okresný daňový úrad), **OÚP** (okresný úrad práce), **OÚŽP** (okresný úrad životného prostredia), **RD** (roľnícke družstvo);

3. akademických titulov a vedeckých hodností, napr. **MUDr.** (medicinae universae doctor – doktor medicíny, doktor všeobecného lekárstva), **PhDr.** (philosophiae doctor – doktor filozofie), **Dr.** (doktor), **Ing.** (ingénieur – inžinier), **Mgr.**

(magister), **Bc.** (bakalár), **CSc.** (candidatus scientiarum – kandidát vied), **DrSc.** (doctor scientiarum – doktor vied), **PhD.** (philosophiae doctor – vedecká hodnosť doktora filozofie);

4. chemických prvkov a fyzikálnych veličín, napr. **H** (hydrogenium – vodík), **O** (oxygenium – kyslík), **kW** (kilowatt);
5. durových hudobných stupníc, napr. **D dur**, **C dur** (ale **b mol**, **c mol**);
6. pomenovaní menových jednotiek, napr. **Sk** (slovenská koruna), **Kč** (koruna česká), **Ft** (forint), **L** (líra), **Fr** (frank);
7. svetových strán, pásmových časov a pod., napr. **J** (juh), **Z** (západ), **SV** (severovýchod), **SEČ** (stredo európsky čas);
8. rozličných iných názvov a pomenovaní, napr. **VTR** (vedecko-technická revolúcia), **MP** (mládeži prístupný – v oznamoch filmov).

Zvyčajne sa zapisuje začiatkové písmeno slova, napr. **SNR** (Slovenská národná rada), **SR** (Slovenská reč), **OÚP** (okresný úrad práce), **HK** (Hviezdoslavova knižnica), **SPKK** (Spoločnosť priateľov krásnych kníh), **DPH** (daň z pridanej hodnoty). Niekedy sa priberá aj ďalšie písmeno, napr. **VSŽ** (Východoslovenské železiarne). Slovo **česko-slovenský** sa v starších skratkách zvyčajne skracovalo ako **ČS**, napr. **ČSAV** (Česko-slovenská akadémia vied), **ČSA** (Česko-slovenské aerolínie). V niektorých starších skratkách, ktoré sa ako celok do slovenčiny prevzali z češtiny, zapisovalo sa iba začiatkové písmeno slova **česko-slovenský**, napr. **ČSD** (Česko-slovenské štátné dráhy), **ČSAD** (Česko-slovenská štátna automobilová doprava).

V niektorých prípadoch sa na rozlíšenie skratiek zapisuje aj malé písmeno, napr. **OÚP** (okresný úrad práce) – **ObÚP** (obvodný úrad práce), **ODÚ** (okresný daňový úrad) – **ObDÚ** (obvodný daňový úrad), **STK** (stanica technickej kontroly) – **SITK** (Slovenská technická knižnica). Malé písmená popri veľkých sa píše aj v skratkách akademických titulov a vedeckých hodností, napr. **PhDr.** (philosophiae doctor – doktor filozofie), **DrSc.** (doctor scientiarum – doktor vied), v značkách menových jednotiek, napr. **Ft** (forint), a v iných podobných skratkách.

Slová začínajúce sa písmenami (zložkami) **ch**, **dz**, **dž** skracojeme pomocou celých zložiek **CH**, **DZ**, **DŽ** alebo **Ch**, **Dz**, **Dž**, napr. **CHTF**, **ChTF** (chemickotechnologická fakulta), **BDŽD**, **BDžD** (Bratislavské dážďové dni).

V slabičných skratkách píšeme veľké začiatkové písmená, ak ide o skratky slov, ktoré sa píše s veľkými začiatkovými písmenami, napr. **Lud.** (Ludovít), **Slov. reč** (Slovenská reč), **Slov. nár. divadlo** (Slovenské národné divadlo), **Angl. banka** (Anglická banka), **Lit. týždenník** (Literárny týždenník), **Poľ. inštitút** (Poľský inštitút), **Fín. republika** (Fínska republika).

4. VEĽKÉ PÍSMENÁ V POÉZII NA ZAČIATKU VERŠOV

Veľké písmená sa niekedy píše na začiatku každého verša, napr.

*Jak Fénix plápolá
Večtým ohňom planie
V bezodných studniach tmy
Tá ruža kamenná.* (P. Horov)

Veľké písmená na začiatku každého verša sa bežne používajú v staršej poézii, v súčasnej poézii sa píše iba zriedkavo.

5. VEĽKÉ PÍSMENÁ AKO PROSTRIEDOK NA VYZDVIHNUTIE NIEKTORÝCH SLOV A ČASTÍ SLOV ALEBO ČASTÍ JAZYKOVÉHO PREJAVU

Ako zdôrazňovací prostriedok sa používajú veľké písmená najmä v básňach, napr. *A potom šľahli noci / Krídlami havrana / Čo kráka Never more. / Na slávu môjho ľudu / Čo v smutných údoliach / Nie, nikdy nezahynie / NEVER MORE! NIKDY NIE!* (P. Horov)

Typografické vyzdvihnutie slov alebo častí slov slúži aj na to, aby si čitateľ uvedomil súvislosti medzi podobne znejúcimi slovami alebo náhodnými spojeniami slov, napr. *DO MOJEJ CESTY VKROČÍŠ A UŽ ŤA STÍHA PÁD / pád šiat, pád tvojho tela, pád puta, ktoré boľ / Zdá sa mi, že sa zdvíha spod tvojich bielych šiat / obetný dym a kreslí náhodné epistoly / SMŔŤ PRI MARIÁŠI zvyčajne MÁ RIASY / ako ty: nám v dese zbeľujú a jej sa chy / tá čerň MÁRIA SI posledná, ktorá sa o / nej dozvieš a budeš prvá rozčuča / nými vlasmi starnúť až do korenkov / piat MÁRY ASI a pohrebný voz vytvo / rí kolesami vodivé ohnivo a tam ťa bude / lámať za dažďa a bleskov. Len tvoje ho / rúčky za MÁRIA SI ma vo vyrhnutých / krčoch.* (J. Škamla)

6. VEĽKÉ PÍSMENÁ NA ZNAK ÚCTY

Na znak úcty sa píše veľké začiatkové písmeno:

1. v priamom písomnom styku v tvaroch zámen *Ty, Vy, Tvoj, Váš*, ak sa vzťahujú na adresáta (individuálneho i kolektívneho), napr. *Navštívim Ťa čo najskôr. – Dostal som Tvoj list. – Zasielam Vám svoj príspevok. – Veľmi ma zaujali Vaše osudy. – Vitame Vás* (nápis na transparente);

2. v oficiálnom písomnom styku v niektorých tituloch a osloveniach často historickej povahy, a to:

a) v akademických tituloch a osloveniach, napr. *Vaša Magnificencia* (oslovenie rektora), *Vaša Spektabilita* (oslovenie dekana fakulty);

b) v panovníckych, šľachtických a pod. tituloch, napr. *Vaša Excelencia, Jeho Excelencia, Veličenstvo, Výsosť*;

c) v tituloch vysokých cirkevných hodnostárov, napr. *Svätý Otec, Jeho Svätosť* (tituly pápeža), *Eminencia, Vaša Eminencia* (oslovenie kardinála);

d) v oslovení významných umelcov, napr. *Majstre*.

P o z n á m k a. – 1. Tvary zámen *ty, tvoj, vy, váš* sa v rozličných návodoch, pokynoch, reklamných textoch a pod. zvyčajne píše s malým začiatkovým písmenom.

2. Ak nejde o oficiálny písomný styk, šľachtické a iné tituly sa zvyčajne píše s malým začiatkovým písmenom, napr. *vaše blahorodie, vaša výsosť, vaša kráľovská výsosť, vaša kráľovská milosť, vaša jasnosť, vaša urodzenosť, jeho excelencia, vaše veličenstvo*.

3. S malým začiatkovým písmenom sa píše tvary zvratných zámen *sa, si, svoj* a pomocného slovesa *byť (si, ste)*, napr. *Nezmenili ste svoj názor? – Kedy ste sa vrátili z dovolenky? – Zapamätali ste si to dobre?*

VII. PREPIS Z INÝCH GRAFICKÝCH SÚSTAV

1. BEŽNÝ PREPIS Z CYRILSKÉHO PÍSMÁ

Cyrilské písmo (cyriliku, azbuku) používajú niektoré slovanské národy a väčšina neslovanských národov v bývalom Sovietskom zväze. Cyrilské písmo sa podobne ako latinské čiastočne líši podľa jednotlivých jazykov, v ktorých sa používa.

V pripojených tabuľkách sa uvádza bežný prepis zo slovanských jazykov používajúcich cyrilské písmo do slovenčiny (do latinského písma používaného v slovenčine), a to z ruštiny, ukrajinčiny, bieloruštiny, bulharčiny, macedónčiny. Pri prepise zo srbciny, v ktorej sa používa cyrilika, uplatňujeme písanie, ktoré sa používa v chorvátčine (používajúcej latinku).

1.1. PÍSMENÁ CYRILSKÉHO PÍSMÁ V SLOVANSKÝCH JAZYKOCH, KTORÉ SA PREPISUJÚ VŽDY ROVNAKO

a = a	к = k	с = s
б = b	л = l	т = t
в = v	м = m	у = u
д = d	н = n	ф = f
ж = ž	о = o	ц = c
з = z	п = p	ч = č
й = j	р = r	ш = š

1.2. PÍSMENÁ CYRILSKÉHO PÍSMÁ V SLOVANSKÝCH JAZYKOCH, KTORÉ SA NEPREPISUJÚ VŽDY ROVNAKO

1.2.1. RUŠTINA

Azbuka	Latinka	Poloha	Príklady	
е	е	po spoluhláskach	Тургенев Сергей	Turgenev Sergej
	ie	po ь	Багдатов Васильев Зиновьев Арсеньев	Bagdatiev Vasiliev Zinoviev Arseniev
	je	na začiatku slova po samohláskach po ь	Евгений Достоевский Аникиев съезд	Jevgenij Dostojevskij Anikijev sjezd
ë дë тë нë лë	о	po spoluhláskach <i>ж, ч, ш, щ</i>	Ильичëв	Iľjičov
	ďo ťo ňo ľo		Будëнный Ломтëв Кишинëв Алëша	Bud'onnyj Lomfov Kišiňov Aľoša
	io	po spoluhláskach ostatných	Панфëров Богатырëв Соловьëв	Panfiorov Bogatyriov Soloviov
	jo	po ь na začiatku slova po samohláskach po ь	Ёлкин приём подъём	Jolkin prijom podjom
э	е		Эрмитаж поэзия	Ermitaž poezija
и	і	všade okrem skupiny <i>и</i>	Федин академии	Fedin akademii
	ji	v skupine <i>и</i>	Ильичëв Кондратьич	Iľjičov Kondraťič
ь	-		съезд адъютант	sjezd adjudant
Azbuka	Latinka	Poloha	Príklady	
ь дь,ть, нь,ль	- ď,ť, ň,ľ	okrem polohy pred <i>е, ю, я</i>	Горький Гоголь	Gorkij Gogoľ
ы	у		Быков	Bykov
ю	ju	na začiatku slova po samohláskach po ь	Юшкевич армию адъютант	Juškevič armiju adjudant
	iu	po spoluhláskach okrem <i>д, т, н, л</i> po ь	Рютин Крюков Ильюша	Riutin Kriukov Iľiuša
	ďu ťu ňu ľu		гадюка Тютчев Нюра Милюков	gaďuka Tutčev Ňura Mifukov
	я	ja	na začiatku slova	Яковлев

	ia	po samohláskach po <i>z</i> po spoluhláskach okrem <i>ď, t, n, l</i> po <i>ь</i>	Маяковский академия предъявить Пятаков Мясоедов Цявловский Вася Третьяков Ульянов	Majakovskij akademija predjaviť Piatakov Miasojedov Ciavlovskij Vasia Tretiakov Ulianov
дя тя ня ля	ďa ťa ňa ľa		Володя Катя Тынянов Ляпунов	Volodľa Kaťa Tuňanov Ľapunov
г	g		Горький Гончаров	Gorkij Gončarov
х	ch		Хлебников	Chlebnikov
щ	šč		Щерба	Ščerba
кс	ks x	v ruských slovách na rozhraní morféme v slovách so zreteľným neruským pôvodom	Аксаков саксаул Александр в Алексей Аксельрод	Aksakov saksaul Alexandrov Alexej Axelfrod

1.2.2. UKRAJINČINA

Azbuka	Latinka	Poloha	Príklady	
е	e		Потебня Одеса	Potebňa Odesa
є	je		Єфрем Коломиец	Jefrem Kolomyjec
і	i		Іван Сергій	Ivan Serhij
ї	ji		Україна	Ukrajina
и	y		Жилко Київ	Žylko Kyjiv
'	-		слов'янськи й	slovianskyj
ь		ako v ruštine		
ю	ju iu u	ako v ruštine		
я	ja ia a	ako v ruštine		
г	h		Сергій Галина	Serhij Halyna
х	ch		Хома	Choma
щ	šč		щока	ščoka
кс	ks, x	ako v ruštine		

1.2.3. BIELORUŠTINA

Azbuka	Latinka	Poloha	Príklady	
е	je	na začiatku slova po samohláskach po <i>ў</i> po apostrofe	ем беларускае Іўе з'езд	jem belaruskaje Ivje zjezd

Azbuka	Latinka	Poloha	Príklady
	e	po spoluhláskach	Глебка Тарашкевіч Цвікевіч Hlebka Taraškevič Cvikevič
ě	jo	na začiatku slova po samohláskach po apostrofe	Ёды раён аб'ём Jody rajon abjom
лє нє	ґо ґо		Кавалєў Нєман Kavaľov Ňoman
	io	po spoluhláskach okrem <i>л, н</i>	Мєтлы Пєтр Miotly Piotr
э	e		Багушэвіч Чэрыкаў Bahuševič Čerykav
і	і	na začiatku slova po spoluhláskach	Івацэвічы Вітка Суднік Ivacevičy Vitka Sudnik
	ji	po samohláskach po ь po ў po apostrofe	раіцца Ільіч салаўіха Вераб'і rajicca Iľjič salavjicha Verabji
ы	y		Брыль Bryľ
'	-		Пад'яварка Padjavarka
я	ja	na začiatku slova po samohláskach po ь po apostrofe	Якуб Чарэя Гальяш Пад'якшта Jakub Čareja Haľjaš Padjakšta
	ia	po spoluhláskach okrem <i>л, н</i>	Цягло Ciahlo
ля ня	ґа ґа		Гэля Някляеў Heľa Ňakľajev
ю	ju	na začiatku slova po samohláskach po apostrofe	Юрчанка Дзяюн ад'ютант Цюрлі Jurčanka Dziajun adjuťant Cjurli
лю ню	ґу ґу	po spoluhláskach okrem <i>л, н</i>	Любань Антанюк Lubaň Antaňuk
ў	v		Бычкаўскі Байкоў Byčkovski Bajkov
г	h		Гіль Hiľ

1.2.4. BULHARČINA

Azbuka	Latinka	Poloha	Príklady
е	e		Груев Младен Екатерина Благоевград Gruev Mladen Ekaterina Blagoevgrad
и	i		Митко Miťko
ъ	ǎ		Александър Храбър Сърта Гълка Alexandăr Chrabăr Sărta Gălka
ьо	io		сьомга siomga

ДЪО	ďo		Дъовлен	Ďovlen
ТЪО	ťo		Кръстьо	Kräsťo
НЪО	ňo		Диньо	Diňo
ЛЪО	ľo		Кольо	Koľo
Ю	ju	na začiatku slova po samohláskach po spoluhláskach okrem <i>Ѡ, т, н, л</i>	Юлка	Julka
	iu		Буюклиев	Bujukliev
			Гюрова	Giurova
ДЮ	ďu		Радювене	Raďuvene
ТЮ	ťu		Тютюнджие	Ťutundžiev
НЮ	ňu	в	Ањуша	Aňuša
ЛЮ	ľu		Люба	Ľuba
Я	ja	na začiatku slova po samohláskach po spoluhláskach okrem <i>Ѡ, т, н, л</i>	Яна	Jana
	ia		Българија	Bălgarija
			Дрянновски	Drianovski
ДЯ	ďa		Дяко	Ďako
ТЯ	ťa		Тянчо	Ťančo
НЯ	ňa	Ваня	Vaňa	
ЛЯ	ľa	Галя	Gaľa	
Г	g		Германов	Germanov
			Гроздан	Grozdan
Х	ch		Христо	Christo
Щ	št		баща	bašta
			съкровище	săkrovište
КС	ks, x	ako v ruštine		

| P o z n á m k a. – Písmeno *ă* možno z technických príčin nahradiť písmenom *a*.

1.2.5. MACEDÓNČINA

Azbuka	Latinka	Poloha	Príklady	
е	e		Македонија	Makedonija
и	i		правопис јазик	pravopis jazik
г	g		Благина севгар	Blagina dzevgar
ѓ	ď		Ђаково	Ďakovo
ѓи	di		Ђорѓи меѓи	Ďordi medi
ѓе	de		луѓе	lude
ѕ	dz		ѕвезда Ѕана	dzvezda Dzana
љ	ľ		Љубен Љубомир раља	Ľuben Ľubomir raľa
њ	ň		коњ	koň
ње	ne		лажење	lažene
њи	ni		дињи	dini
ќ	ť		куќа	kuťa
х	ch		Охрид хармонија	Ochrid charmonija
џ	dž		Хоџа	Chodža

1.2.6. SRBČINA

Srbské písmo	Chorvátske písmo	Latinka v slovenčine	Poloha	Príklady	
е	e	e		Београд Загреб	Beograd Zagreb
и	i	i		Сплит	Split
ђ	dj, đ	dj, d		Ђорђе Ђилас	Djordje Djilas
ћ	ć	ć		Милетић	Miletić
њ	nj (ń)	nj (ń)		Бања Цетиње	Banja Cetinje
љ	lj	lj		Краљевица	Kraljevica
г	g	g		Јагић	Jagić
х	h	h		Хвар	Hvar
џ	dž (g´)	dž (g´)		Караџић	Karadžić
кс	ks	ks		Александар	Aleksandar

| P o z n á m k a. – Písmeno ć možno z technických príčin nahradiť písmenom č.

Na vedecké a odborné ciele (pri príprave a redigovaní vedeckých a odborných publikácií, v knihovníctve, bibliografii, dokumentácii a pod.) používa sa transliterácia cyriliky do latinky. Pravidlá transliterácie cyrilických písmen zo súčasných slovanských jazykov, ktoré používajú cyriliku, určujú slovenské technické normy.

2. PREPIS Z GRÉCKEJ ABECEDY

Litera	Názov	Prepis	Poloha	Príklady		
α	A	alfa	a	A	Ἀβέρα	Abdéra
β	B	beta	b	B	Βοιωτία	Boiótia
γ	Γ	gama	g	G	Γόρδιον	Gordion
			n		Ἄγγελος	Angelos
					Ἐγκέλαδος	Enkelados
					Ἀγχίσης	Anchises
					Σφίνξ	Sfinx
δ	Δ	delta	d	D	Δαρεῖος	Dareios
ε	Ε	epsilon	e	E	Ἔφεσος	Efesos
ζ	Ζ	zéta	z	Z	Ζάκυνθος	Zakynthos
η	Η	éta	é	É	Ψυχή	Psyché
			e		Ἀχιλλεύς	Achilleus
					Θάψος	Thapsos
θ	Θ	théta	th	Th	Ἴβυκος	Ibykos
ι	Ι	ióta	i	I	Κύπρος	Kypros
κ	Κ	kapa	k	K	Λήμνος	Lémnos
λ	Λ	lambda	l	L	Μακεδονία	Makedonia
μ	Μ	mí	m	M		
ν	Ν	ní	n	N	Νάξος	Naxos
ξ	Ξ	ksí	x	X	Νάξος	Naxos
ο	Ο	omikron	o	O	Ὀλυμπίας	Olympias
π	Π	pí	p	P	Παλλάς	Pallas
ρ	Ρ	ró	r	R	Ἄρης	Ares
σ, ς	Σ	sigma	s	S	Σαλαμίς	Salamis
τ	Τ	tau	t	T	Τίτανος	Titanos
υ	Υ	ypsilon	y	Y	Μυτιλήνη	Mytiléné
φ	Φ	fí	f	F	Φοινίκη	Foiniké
χ	Χ	chí	ch	Ch	Χάρων	Charón
ψ	Ψ	psí	ps	Ps	Ψυχή	Psyché
ω	Ω	ómega	ó	Ó	Ὠρίων	Órión
			o		Ἑκτώρ	Hektor

Dvojhĺasky *ai, ei, oi, au, eu, ou* sa prepisujú ako *ai, ei, oi, au, eu, ou*.

Ostrý prídych sa prepisuje ako *h* (pred samohláskou *a*, dvojhĺaskou a po *r*): *Αἴμων – Haimón, Ἥλιος – Hélios, Πύρρος – Pyrrhos*.

V úplnosti sa tento spôsob uplatňuje pri prepise na vedecké ciele v textoch z oblasti starovekých dejín, literatúry, filozofie a pod. a v bibliografii. Mnohé starogrécke mená sa však píšu ustáleným domácim spôsobom (podrobnejšie pozri v kapitole Hlavné zásady prispôsobovania starogréckych a latinských mien na s. 43 – 44).

3. PREPIS Z JAZYKOV ĎALEKÉHO VÝCHODU

Uvádame prepis z najdôležitejších jazykov Ďalekého východu, a to z čínštiny, japončiny a kórejšiny. Pre tieto tri jazyky orientalisti vypracovali primerané prepisy, v ktorých sa čo najvernejšie zachytáva ich zvuková podoba. Okrem našich prepisov sa možno stretnúť s viacerými prepismi (transkripciami aj transliteráciami) do latinky, najmä s anglickým, čínskym, japonským a kórejským, ako aj s ruským prepisom do azbuky, ktoré môžu nášho používateľa dezorientovať. Na ľahkú orientáciu i možnosť korekcie uvádzame niekoľko najbežnejších prepisov zo všetkých troch jazykov v prehľadných porovnávacích tabuľkách.

3.1. ČÍNŠTINA

Čínske písmo je pôvodom ideografické; dnes má zmiešanú ideograficko-fonetickú podobu a jednotlivými znakmi sa zapisujú v podstate jednoslabičné morfémy.

Slabika má v čínštine ustálenú štruktúru. Skladá sa zo samohláskovej zložky (z jednoduchej samohlásky, dvojhĺasky, trojhĺasky), ktorá môže byť zakončená nosovými hláskami *-n, -ng*, alebo zo spojenia začiatkovej spoluhlásky (iniciály) s koncovou samohláskovou zložkou (finálou). Ak sú slabiky časťami slova alebo pomenovania, oddeľujú sa spojovníkom.

Jestvuje viacero prepisov z čínštiny. Najznámejšie a najrozšírenejšie sú Wadov-Gilesov (anglický) a oficiálny čínsky transkripčný systém, známy ako *pchin-jin c'-mu* alebo *pchin-jin* (v transliterácii *pinyin zimu* alebo *pinyin*), prijatý v Čínskej ľudovej republike.

U nás sa vypracoval prepis z čínštiny prispôbený našej grafike. Hĺasky sa prepisujú tými písmenami latinky, ktoré vyjadrujú zvukovo zhodné alebo blízke hĺasky. Prepis nezachytáva všetky osobitosti zvukovej sústavy čínštiny (napr. tóny rozlišujúce významy slov, erizáciu, čiže pripojenie koncového *-r* k slovám a i.). Aspirované iniciály (spoluhlásky na začiatku slova) sa v ňom prepisujú pridaním *ch*, teda ako *pch, tch, kch, cch, čch*, neaspirované sa zapisujú neznelými spoluhláskami. V čínskom transkripčnom systéme sa neaspirované hĺasky píšu ako znelé, teda *b, d, g, z*, kým aspirované ako neznelé: *p, t, k, c*. Hĺasky *č, š, ž, ľ* (mäkčeňom ich musíme označovať aj pred *i*, na rozdiel od slabiky *ti*), *čch* v našom prepise sa v čínskom zapisujú ako *zh, sh, r, j, ch*, ďalej *ch* ako *h, j* ako *y*, finála prepisovaná u nás ako ' (apostrofov) sa píše ako *i*. Mäkké *s* a *čch* v našom prepise neoznačujeme (píšeme ich zjednodušene ako *s* a *čch*), v čínskom sa na ich zápis používajú písmená *x* a *q*. Ostatné rozdiely sú nepodstatné. Patrí medzi ne napríklad používanie spojovníka v našom systéme.

Pri písaní osobných mien sa ako prvé uvádza priezvisko. Býva zväčša jednoslabičné (napr. *Kuo*), zriedkavo dvojslabičné (napr. *S'-ma*). Po ňom nasleduje rodné meno, ktoré sa zvyčajne skladá z dvoch slabík (napr. *Ce-tung*), môže však byť aj jednoslabičné (napr. *Te*). Toto poradie nie je vhodné meniť. Číňanky nemenia priezviská ani po sobášii, napr. *Sung Čching-ling* (politická a štátna činiteľka, vdova po Sunjatsenovi).

Niektoré mená a názvy sa u nás používajú v poslovenčenej podobe, napr. *Sunjatsen* (*Sun I-sien, Sun Čung-šan*), *Konfucius* (*Kchung-c'*), *Čankajšek* (*Ťiang Ťie-š'*), zemepisné názvy *Peking* (*Pej-ťing*), *Nanking* (*Nan-ťing*), *Šanghaj* (*Šang-chaj*), *Kanton* (*Kuang-čou*).

Príklady zápisu názvu najväčšej rieky a známej liečivej rastliny:

Čínsky prepis	Slovenský prepis	Anglický prepis	Ruský prepis
Yangzi jiang renshen	Jang-c'-fiang žen-šen	Yang-tzu-chiang jen-shen	Янцзыцзян женьшень

| P o z n á m k a. – Slovo *ženšen* sa v slovenčine píše už bez spojovníka ako zdomácnené, a nie ako cudzie slovo.

Vo svete sa čoraz častejšie presadzuje čínska transkripcia *pchin-jin* (v transliterácii *pinyin*). V Číne sa pokladá za záväznú normu prepisu čínskych znakov do latinky. V r. 1977 bol v OSN prijatý návrh na zavedenie *pchin-jinu* ako medzinárodnej normy na prepis čínskych geografických názvov.

Porovnávacia tabuľka čínskych hlások

Iniciály

Čínsky prepis	Slovenský prepis	Anglický prepis	Ruský prepis
b	p	p	б
p	pch	p'	п
m	m	m	м
f	f	f	ф
d	t	t	д
t	tch	t'	т
n	n	n	н
l	l	l	л
g	k	k	г
k	kch	k'	к
h	ch	h	х
j	ť	ch	цз
q	čch	ch'	ц
x	s	hs	с
zh	č	ch	чж
ch	čch	ch'	ч
sh	š	sh	ш
r	ž	j	ж
z	c	ts	цз
c	cch	tz (pred u)	ц
s	s	ts'	с
		tz' (pred u)	
		s	
		sz (pred u)	
w	w	w	в
y	j	y	(я, е, и, ю)

Finály

V zátvorke sú uvedené finály tvoriace slabiku bez iniciálovej spoluhlásky.

Čínsky prepis	Slovenský prepis	Anglický prepis	Ruský prepis
-a (a)	-a (a)	-a (a)	-а (а)
-o (o)	-o (o)	-o (o)	-о (о)
-e (e)	-e (e)	-e (e)	-э (э)
-e (po i, ü)	-e	-eh	(е)
-i (yi)	-i (i)	-i (i)	-и (и)
-i (po zh...)	-'	-ih	-ы
(po z...)	-'	-u	-ы
-u (wu)	-u (wu)	-u (wu)	-у (у)
-ü (yu)	-ü (jü)	-ü (yü)	-юй (юй)
-ai (ai)	-aj (aj)	-ai (ai)	-ай (ай)
-ei (ei)	-ej (ej)	-ei (ei)	-эй (эй)
-ao (ao)	-ao (ao)	-ao (ao)	-ао (ао)
-ou (ou)	-ou (ou)	-ou (ou)	-оу (оу)
-an (an)	-an (an)	-an (an)	-ань (ань)
-en (en)	-en (en)	-en (en)	-энь (энь)
-ang (ang)	-ang (ang)	-ang (ang)	-ан (ан)
-eng (eng)	-eng (eng)	-eng (eng)	-эн (эн)
-ong (weng)	-ung (weng)	-ung (weng)	-ун (вэн)
-r (er)	-r (er)	-r (erh)	-р (эр)
ia (ya)	-ia (ja)	-ia (ya)	-я (я)
-iao (yao)	-iao (jao)	-iao (yao)	-яо (яо)
-ie (ye)	-ie (jie)	-ieh (yeh)	-е (е)
-iu (you)	-iou (jou)	-iu (yu)	-ю (ю)
-ian (yan)	-ien (jen)	-ien (yen)	-янь (янь)

-in (yin)	-in (jin)	-in (yin)	-инь (инь)
-iang (yang)	-iang (jang)	-iang (yang)	-ян (ян)
-ing (ying)	-ing (jing)	-ing (ying)	-ин (ин)
-iong (yong)	-iung (jung)	-iung (yung)	-юн (юн)
-ua (wa)	-ua (wa)	-ua (wa)	-уа (ва)
-uo (wo)	-uo (wo)	-o (wo)	-о (во)
		-uo (po <i>k, k', h</i>)	
-uai (wai)	-uaj (waj)	-uai (wai)	-уай (вай)
-ui (wei)	-uej (wej)	-ui (wei)	-уй (вэй)
-uan (wan)	-uan (wan)	-uan (wan)	-уань (вань)
-un (wen)	-un (wen)	-un (wen)	-унь (вэнь)
-uang (wang)	-uang (wang)	-uang (wang)	-уан (ван)
-üe (yue)	-üe (jüe)	-üeh (yüeh)	-юэ (юэ)
-üan (yuan)	-üan (jüan)	-üan (yüan)	-юань (юань)
-ün (yun)	-ün (jün)	-ün (yün)	-юн (юн)

3.2. JAPONČINA

V japonskom písme sa používajú znaky, dve slabičné abecedy a príležitostne aj latinka. Čínske písma sa v Japonsku udomácnilo pravdepodobne v 6. storočí n. l. Čínskymi znakmi sa však nedali vyjadriť gramatické prípony. Preto sa utvorili slabičné abecedy: obľavšia hiragana a hranatejšia katakana. Podľa dnešného úzu sa kmene slov zapisujú čínskymi znakmi a gramatické morfémy, citoslovčia a i. hiraganou; katakana sa dnes používa najmä na zápis slov prevzatých z európskych jazykov.

Z viacerých prepisov do latinky je najrozšírenejší anglický, tzv. Hepburnov prepis. V 20. storočí vznikol domáci japonský systém prepisu, ako aj ruský prepis. Ostatné prepisy (portugalský, francúzsky) sa dnes už nepoužívajú.

U nás sa používa prepis založený výlučne na našich grafémach. Vyznačuje sa v ňom dĺžka samohlások, lebo v japončine má rovnakú úlohu ako v slovenčine. V anglickom a ruskom prepise sa označuje ležatou čiarkou nad samohláskou (napr. *ū*), ale často sa vynecháva, v japonskom prepise vokáľom (napr. *ū*). Najfrekvencovanejšie dlhé samohlásky v japončine sú *ū* a *ō*; *é*, *í* sa vyskytujú zriedkavejšie. Pri prepise z japončiny je dôležité aj označovanie zdvojených spoluhlások.

Japonci svoje osobné mená píšu v rovnakom poradí ako Číňania, t. j. najprv priezvisko a potom rodné meno (napr. *Kawabata Jasunari*). Hoci čínske mená sa u nás píšu v pôvodnom poradí, pri japonských menách sa často používa slovosled podľa nášho poradia. Súvisí to so zámerom Japoncov prispôbiť sa západným zvykom – pri styku so zahraničím uvádzajú svoje mená v opačnom poradí. V súčasnosti sa však v Japonsku presadzuje tendencia nemeniť pôvodný japonský slovosled ani pri styku so zahraničím.

Pri preklade zo zahraničných textov (založených zväčša na angličtine) sa často stáva, že písmeno *j* sa netranskribuje ako *dž*. Pritom pôvodné *sh*, *ch* sa správne prepisujú ako *š*, *č*. Ak sa v texte vyskytujú *sh*, *ch*, znamená to, že ide o anglický prepis japončiny, preto písmeno *j* v ňom znamená hlásku *dž*, ktorú treba prepísať ako *dž*. Písmeno *y* sa v tom prípade prepíše ako *j* a *ts* ako *c*. Ak sa v texte vyskytujú písmená s diakritickými znamienkami *š*, *č*, ide o slovenský prepis japončiny. Písmeno *j* potom označuje hlásku *j* a hlásku *dž* sa musí prepísať ako *dž*. Japonská hláška *v*, vo výslovnosti odlišná od slovenskej, prepisuje sa písmenom *w*.

Príklady zápisu názvu japonského mesta a bankového monopolu Japonska, ktorý je na čele najväčšej japonskej podnikateľskej skupiny:

Japonský prepis	Slovenský prepis	Anglický prepis	Ruský prepis
Hirosima	Hirošima	Hiroshima	Хиросима
Mitubisi	Micubiši	Mitsubishi	Мицубиси

P o z n á m k a. – Použitie neslovenského prepisu v slovenských textoch je vhodné iba v prípade slov, ktoré si zachovávajú cudzí a citátový charakter, resp. predstavujú obchodnú značku používanú na celom svete (napr. auto zn. *Toyota*, koncern *Mitsubishi*).

3.3. KÓREJČINA

Kórejské písmo je hláskové. Vzniklo v 15. storočí. Dovtedy sa kórejščina zapisovala čínskymi znakmi. Z prestížnych príčin sa ani potom neodstránili čínske znaky, ale používali sa súběžne tak, že sinokórejské slová sa písali (čínskymi) znakmi, kórejské slová a gramatické častice kórejskou abecedou. Táto prax na juhu (v Kórejskej republike) trvá dodnes. Na severe (v Kórejskej ľudovodemokratickej republike) píše sa len hláskovou abecedou.

Pri prepise kórejských hlások nevystačíme s písmenami bežnými v slovenčine, ale si vypomáhame aj niektorými cudzími znakmi: *ö* (tzv. otvorené o), *ü* (zvuk blízky francúzskemu nemému e), *ü, ö, w*. Z toho prvé dve písmená sa zachovávajú len vo vedeckom prepise, ináč sa zjednodušujú na *o* a *u*.

V kórejščine nejestvuje protiklad znelosti a neznelosti, výslovnosť kolíše podľa postavenia spoluhlásky v slove. Pre naše párové znelé a neznelé spoluhlásky má teda kórejščina len jedno písmeno. To isté platí aj o dvojici *r/l*. V prepise sa pridržame výslovnosti. Vo vedeckej transliterácii zachovávame dvojhlásku *üi*, v bežnom prepise, čiže transkripcii, ju zjednodušujeme na *ui* (napr. názov mesta *Sinüidžu* píšeme ako *Sinuidžu* alebo podľa výslovnosti *Sinidžu*).

Z mnohých prepisov do latinky sme vybrali najpoužívanejší a najpraktickejší McCunov-Reischauerov transkripčný systém (anglický).

Najnovšie sa v anglickom a ruskom prepise začínajú písať druhé zložky mien (osobné mená) bez spojovníka. U nás sa zatiaľ spojovník používa (napr. *Ri Ki-jong*).

Kórejský systém písania osobných mien je kópiou čínskeho, to znamená, že na prvom mieste sa uvádza priezvisko, ktoré býva zväčša jednoslabičné (napr. *Kim*), zriedkavo aj dvojslabičné (napr. *Tok-ko*). Potom nasleduje rodné meno, ktoré býva zväčša dvojslabičné (napr. *Man-džung*), ale môže byť aj jednoslabičné (napr. *Il*).

Príklady zápisu názvov hlavných miest severnej a južnej Kórey:

Kórejský prepis	Slovenský prepis	Anglický prepis	Ruský prepis
Pyeongyang	Pchjongjang	P'jöngyang	Пхеньян
Seoul	Soul	Söul	Сеул

Porovnávací tabuľka prepisu kórejských hlások

Kórejský prepis	Slovenský prepis	Anglický prepis	Ruský prepis
g	k, g	k, g	к, г
gg	kk	kk	кк
n	n	n	н
d	t, d	t, d	т, д
dd	tt	tt	тт
l, r	l, r	l, r	л, р
m	m	m	м
b	p, b	p, b	п, б
bb	pp	pp	пп
s	s	s	с
ss	ss	ss	сс
ng	ng	ng	н
j	č, dž	ch, j	ч, чж
jj	čč	tch	чч
ch	čch	ch'	чх, ц
k	kch	k'	кх
t	tch	t'	тх
p	pch	p'	пх
h	h	h	х
a	a	a	а
ae	ä	ae	э, ай
ya	ja	ya	я
yae	jä	yae	йэ
eo	o	ö	о, е
e	e	e	е
yeo	jo	yö	ё, е
ye	je	ye	е

o	o	o	o
wa	wa	wa	ва
wae	wä	wae	вэ
oe	ö	oe	ой
yo	jo	yo	ё
u	u	u	у
weo	wo	wö	во
we	we	we	ве
wi	ü	wi	ви
yu	ju	yu	ю
eu	u	ÿ	ы
eui	ui, i	ÿi	ый
i	i	i	и

VIII. INTERPUNKCIA

1. INTERPUNKCIA A JEJ FUNKCIE

1. Interpunkcia je sústava príslušných grafických znakov (interpunkčných znamienok), ktoré sa používajú na členenie textu.

1. V slovenčine sa používajú tieto interpunkčné znamienka: bodka (.), výkričník (!), otáznik (?), čiarka (,), bodkočiarka (;), pomlčka (–), tri bodky (...), zátvorky (), dvojbodka (:), úvodzovky („“), lomka (/). V rámci pomenovania sa používa spojovník (-) a apostrof (’).

P o z n á m k a. – Interpunkčné znamienka, ako sú bodka, výkričník, otáznik, čiarka, bodkočiarka, tri bodky, dvojbodka, píše sa bezprostredne za slovom bez vynechania medzery a medzera sa vynecháva až za týmito interpunkčnými znamienkami. Úvodzovky a zátvorky sa píše bez medzery nielen za výrazom, ktorý sa kladie medzi tieto interpunkčné znamienka, ale aj pred ním. Pomlčka sa píše s medzerami, spojovník sa píše bez medzier. Ak sa stretajú dve interpunkčné znamienka, napr. výkričník a otáznik (!?), bodka za skratkou a čiarka (*a pod., Varsik, B.:*), píše sa bez medzery.

3. Interpunkčné znamienka (každé podľa svojej povahy) plnia v členení textu viac funkcií, a to a) vyčleňovaciu, b) pripájaciu, c) odčleňovaciu.

4. Medzi interpunkčné znamienka, ktoré majú v y č l e ň o v a c i u funkciu, patrí bodka, čiarka, pomlčka, dvojbodka, zátvorky a úvodzovky. Bodkou sa najčastejšie označuje zakončenie viet a súvetí, čiarkami sa označujú hranice medzi vetami v súvetí, ako aj hranice medzi samostatnými (rovnorodými) časťami vetných členov. Zátvorky a úvodzovky sa používajú vždy vo dvojici, majú pravú a ľavú stranu, čiarka a pomlčka sa vo vyčleňovacej funkcii takisto uplatňuje vo dvojici (dve čiarky, dve pomlčky), ale ak vyčleňovaný výraz stojí na začiatku vety, ľavú čiarku, resp. pomlčku nahrádza veľké písmeno, ak vyčleňovaný výraz stojí na konci vety, pravú čiarku, resp. pomlčku nahrádza bodka, výkričník alebo otáznik.

5. Interpunkčné znamienka v p r i p á j a c e j funkcii naznačujú, že za výrazom, za ktorým stoja, bude nasledovať ďalší výraz alebo veta. Výraznú pripájaciu funkciu má najmä čiarka, signalizuje priradenie vetného člena, hlavnej alebo vedľajšej vety. Pripájaciu funkciu má aj dvojbodka, pomlčka a bodkočiarka.

6. Viaceré interpunkčné znamienka majú rovnakú funkciu, napr. zakončenie vety (aj ako súčasť súvetia) môže podľa okolností naznačovať bodka, bodkočiarka, otáznik, výkričník alebo čiarka, vypustenie istej časti vety môže naznačovať pomlčka alebo aj tri bodky.

7. Niektoré interpunkčné znamienka (osobitne čiarka, pomlčka a bodka) majú vyčleňovaciu aj pripájaciu funkciu (označuje sa aj ako o d č l e ň o v a c i a funkcia). Vyčleňujú voľné vetné členy, ale zároveň naznačujú ich súvislosti so štruktúrou vety.

8. Viaceré interpunkčné znamienka (najmä výkričník, otáznik, tri bodky, pomlčka) naznačujú alebo zvýrazňujú významovú a modálnu stránku jednotlivých slov alebo iných častí písaného prejavu (signalizujú oznámenie, otázku, rozkaz, želanie, zvolanie). Pomlčka a tri bodky naznačujú vypustenie časti prejavu.

9. Niektoré interpunkčné znamienka majú aj iné funkcie: bodkou sa naznačuje skrátenie slova alebo to, že ide o radovú číslovku (napr. *stor., 2.*); bodkou, pravou zátvorkou, lomkou (spolu s číslicou alebo malým písmenom) alebo pomlčkou sa označuje začiatok nových odsekov alebo jednotlivé body pri vyratúvaní (napr. *I., a, b/*).

10. Apostrofom (odsuvníkom) sa naznačuje vynechanie známej alebo pravidelne sa opakujúcej časti istého, obyčajne číselne vyjadreného znaku (napr. *Bratislavská lýra '89, Taliansko '90*) alebo vynechanie, resp. odsunutie istej hlásky najmä v starších básnických textoch, napr. *kýs', čos', var'*.

11. Niektoré interpunkčné znamienka sa používajú aj na vyjadrovanie rozličných m a t e m a t i c k ý c h v z ť a h o v, napr. bodka označuje násobenie, dvojbodka delenie, pomlčka odčítanie, čiarka odčleňuje desatinné hodnoty od celého čísla, do zátvoriek sa dávajú množiny prvkov, dvojbodka označuje pomer hodnôt (napr. pri výsledkoch v športe).

2. INTERPUNKČNÉ ZNAMIENKA

2. 1. BODKA

Bodka (.) sa píše:

1. na konci oznamovacej vety alebo súvetia, napr. *Slovenská republika je národný štát Slovákov. – Jazyk ako špecificky ľudská psychofyzická schopnosť je tesne zviazaný s celým spoločenským životom, kultúrou a myslením ľudí. – Dnes má veda obrovský vplyv na vývin spoločnosti, takže je nevyhnutné, aby sa sama stala predmetom vedeckého bádania.*

2. za osamostatneným vetným členom, napr. *Na jabloni, naklonenej z brehu, černie sa diera. Na tri metre vysoko. Čistá, vyklázaná.*

3. na konci vety so slovesným tvarom rozkazovacieho spôsobu, ale aj bez neho, ak má veta ráz prosby, žiadosti, rady, pokynu, alebo na konci želacej vety, napr. *Marína, pomáhaj, povedz niečo. – Trecie plochy natierajte minerálnymi olejmi. – Vyhľadajte vo vetách podmet a prísudok. – Bár by bolo po tvojom.*

P o z n á m k a. – Na konci želacej vety sa môže písať nielen bodka, ale aj výkričník (porov. na s. 96).

4. za skratkou, napr. *č., čís.* (číslo), *slov.* (slovenský), *čs.* (česko-slovenský), *nár.* (národný), *ľud.* (ľudový), *kpt.* (kapitán), *gen.* (generál), *genpor.* (generálporučík), *napr.* (napríklad), *porov.* (porovnaj), *resp.* (respektíve), *a pod.* (a podobne), *t. j.* (to jest), *hod.* (hodina), *PhDr.* (philosophiae doctor – doktor filozofie), *MUDr.* (medicinae universae doctor – doktor medicíny), *Ing.* (ingénieur – inžinier), *CSc.* (candidatus scientiarum – kandidát vied), *DrSc.* (doctor scientiarum – doktor vied), *PhD.* (philosophiae doctor – vedecká hodnosť doktora filozofie), *doc.* (docent), *prof.* (profesor);

P o z n á m k a. – Bodka sa píše za skratkou rodného mena a priezviska alebo za skratkou iného mena osoby, napr. *A. Bernolák* (Anton Bernolák), *J. M. Hurban* (Jozef Miloslav Hurban), *M. K.* (Martin Kukučín), ako aj za skratkou zemepisného názvu alebo jeho časti, napr. *B. B., B. Bystrica* (Banská Bystrica).

5. za číslicami, ktoré sa píšú namiesto radovej číslovky, napr. *1.* (prvý), *22.* (dvadsiaty druhý), *105.* (stopyaty), *1. januára 1993* (prvého januára 1993), *1. január 1993* (prvý január 1993), *Mojmír II.* (Mojmír Druhý), *Karol V.* (Karol Piaty), *III. zjazd kardiológov* (Tretí zjazd kardiológov), *7. §* (siedmy paragraf);

P o z n á m k a. – Bodka sa píše aj za číslicami zastupujúcimi vyjadrenia po prvé, po druhé atď., napr.

I. slovesné vety:

- 1. dvojčlenné – jednočlenné vety,*
- 2. slovesné – slovesno-menné vety,*
- 3. agentné – deagentné vety,*
- 4. vety s jedným, dvoma, tromi, štyrmi obligátnymi aktantmi,*

II. neslovesné vety.

V spisovnej slovenčine je šesť pádov: 1. nominatív, 2. genitív, 3. datív, 4. akuzatív, 5. lokál, 6. inštrumentál.

6. za veľkým písmenom, ktoré sa používa na označenie skupiny alebo podskupiny (podobne ako za arabskými alebo rímskymi číslicami), napr.

I. Úvod do biológie

A. Biológia a jej miesto v systéme vied

B. Všeobecné metódy poznávania prírody

7. za číslicami na oddelenie skupiny alebo podskupiny, napr. *1.I.* (prvá skupina, prvá podskupina), *1.II.* (prvá skupina, jedenásta podskupina) alebo *1.I.I.II* (bez bodky na konci); na konci sa bodka píše, ak za takýmito číslicami nasleduje výraz alebo veta, napr. *5. Vyhotovenie matrice činností, 5.1. Všeobecná matica činností, 5.2. Identifikácia činností, 5.3. Postupy pri vyhotovovaní matrice, 5.3.1. Registrácia organizačných jednotiek, 5.3.2. Priradenie činností k organizačným jednotkám;*

8. ako znamienko na označenie násobenia (tu sa medzera vynecháva aj pred bodkou), napr. *5 . 4* (päťkrát štyri), *a . b* (a krát b);

9. ako znamienko na odčlenenie hodín a minút vyjadrených číslicami (tu sa za bodkou medzera nevynecháva), napr. *v utorok o 15.30 hod.*

Bodka sa nepíše:

1. za menom autora a názvom knihy alebo článku, za nadpisom, za názvom školskej úlohy, za názvom slohového útvaru v školskej úlohe, ktorý sa uvádza v zátvorke, za nápisom, za pomenovaním ulice, námestia, nábřežia a pod. (na uličnej tabuľke), za krátkym oznamom, upozornením, názvom budovy, miestnosti a pod., napr.

Martin Kukučín

Dom v stráni

Filozofia a riešenie problémov súčasného sveta

Výročie založenia Slovenskej akadémie vied

Diktát

Moji rodičia

(Opis)

Človek a kultúra

(Úvaha)

Námestie republiky
Predajňa pre rekonštrukciu zavretá
Dom umenia
Sieň Ladislava Novomeského
Slovenské národné divadlo
Galéria mesta Bratislavy

P o z n á m k a. – Za názvom článku, správy, kapitoly a pod., ktorý je súčasťou textu (hneď za ním sa začína vlastný text), sa bodka píše (názov býva zvyčajne odlišný aj typograficky, napr. polotučným typom písma, alebo je od ostatného textu odčlenený ešte aj pomlčkou), napr.

Konferencia MAAE. – Vo viedenskom kongresovom centre včera pokračovala 32. generálna konferencia Medzinárodnej agentúry pre atómovú energiu (MAAE).

2. za určením miesta a dátumu (časového údaj), ktoré sú umiestnené osobitne (v osobitnom riadku), napr.

Bratislava 28. 10. 1918
Košice október 1990

3. za doplneným údajom v úradnom tlačive, triednej knihe, na vysvedčení, v dotazníku a pod., napr.

Rodné meno a priezvisko: Stanislav Kováč
Dátum narodenia: 20. 8. 1950
Miesto narodenia: Myjava

4. za iniciálovou skratkou, napr. **MS** (Matica slovenská), **STV** (Slovenská televízia), **SNR** (Slovenská národná rada), **NBS** (Národná banka Slovenska), **BAZ** (Bratislavské automobilové závody), **USA** (United States of America), **DPOH** (Divadlo Pavla Országha Hviezdoslava), **OÚP** (okresný úrad práce), **ODÚ** (okresný daňový úrad), **DÚ** (daňový úrad), **RD** (roľnícke družstvo), **SEČ** (stredoeurópsky čas);

5. za číslicou, ktorá označuje základnú číslovku stojacu za nadradeným menom, napr. **v bode č. 2** (v bode číslo dva), **uznesenie č. 5** (uznesenie číslo päť), **§ 7 ods. 2** (paragraf sedem odsek dva), **Sputnik 2** (Sputnik dva), **Mercury 4** (Mercury štyri), **OS Bratislava I** (Okresný súd Bratislava jeden), **na s. 5** (na strane päť);

6. za značkou (ustáleným dohovorovým symbolom) pozostávajúcou z jedného alebo niekoľkých písmen, hlások, číslic alebo z ich kombinácie, ktorá slúži na označenie rozličnej hodnoty alebo veci; sú to:

a) meracie jednotky, napr. **m** (meter), **l** (liter), **cm** (centimeter), **cm²** (štvorcový centimeter), **t** (tona), **bm** (bežný meter), **i** (hustota difúzneho toku), **h** (hodina), **s** (sekunda), **kW** (kilowatt), **dB** (decibel), **J** (joule), **Hz** (hertz),

b) chemické značky, napr. **O** (oxygenium – kyslík), **Cu** (cuprum – meď), **Fe** (ferrum – železo),

c) medzinárodné značky súhvezdí, napr. **Scor** (Scorpio – Škorpión), **Tau** (Taurus – Býk),

d) hudobné značky, napr. **f** (forte), **ff** (fortissimo), **pp** (pianissimo),

e) značky menových jednotiek, napr. **Sk** (slovenská koruna; v kurzových listoch **SKK**), **L** (líra), **Ft** (forint), **DM** (deutsche Mark),

f) evidenčné čísla motorových vozidiel, napr. **BA-138AB**, **BAB 33-44**.

P o z n á m k a. – Bodka sa používa aj ako diakritické (rozlišovacie) znamienko, napr. **ż** (písmeno v poľskej abecede).

2.2. VÝKRIČNÍK

Výkričník (!) sa píše:

1. na konci rozkazovacích a želacích viet a súvetí, najmä s formou zvolacích viet, a to:

a) na konci samostatných viet, napr. **Utekajte!** – „**Zahraj, chlapče,**“ **rozkáže**, „**nech svet počuje, že sa mi vrátil syn!**“ – **Nech sa vám všetko podarí!** – **Aká je tá voda studená!**

b) na konci menných výrazov, citosloviec a oslovení s platnosťou jednočlennej vety, napr. **Neuveriteľné!** – **To, to!** – **Jaj!** – **Pssst!** – **Pozor!** – **Janko!**

P o z n á m k a. – 1. Na začiatku listov sa namiesto výkričníka bežnejšie po oslovení píše čiarka a pokračuje sa na novom riadku, napr.

Janko,
včera som dostal Tvoj list a hneď naň aj odpovedám.

2. V silne expresívnom prejave, pri dôraznom zvolaní alebo rozkaze sa často používajú dva alebo aj tri výkričníky, napr. **Podliak!!** – **Dost!!** – **To je lož!!!** – **Ticho!!!** – **Stá!!!**

3. Za zvolacími vetami, ktoré majú povahu opytovacích viet, často sa píše otáznik aj výkričník, napr. **Ako si to predstavujete?!** – **Čo je to tu za poriadok?!** – **Máme sa na to azda nečinne pozerať?!**

4. Keď je viac výrazov, ktoré vyžadujú výkričník, píše sa výkričník iba za posledným z nich, napr. **Chlapci, dievčatá!** – **Choď už, choď!**

2. vnútri vety v zátvorkách za jednotlivým slovom alebo výrazom, keď je potrebné čitateľa osobitne upozorniť, že je to tak, ako sa uvádza vo výklade, hoci sa to môže zdať nepravdepodobné, sporné, problematické a pod., napr. **Tento jeho „nový prístup“ (tak!) nie je v nijakom prípade nový.**

Výkričník sa nepíše:

1. za vetou s tvarom rozkazovacieho spôsobu v prísudku, keď nejde o striktný rozkaz, ale iba o ponúknuť, pobádanie, napr. **Priateľsky ho zval: „Poďte dnu, poďte.“**

2. za vetou s takýmto tvarom, keď ide o návod, pokyn, napr. **Napište jednotlivé tvary slova hrdina. – Nepotrebné slová vynechajte. – Pokúste sa zistiť všetky rozmery. – Prechádzajte iba na vyznačených miestach. – Dodržiavajte všetky pokyny. – Uvoľnite miesta starším.**

2.3. OTÁZNIK

Otáznik (?) sa píše:

1. na konci opytovacích viet, a to:

a) na konci samostatnej vety, napr. **Čo robíš? – Kedy ste sa vrátili zo zájazdu? – Bol si na prednáške? – Mám sa vrátiť, nemám sa vrátiť?**

b) na konci výrazu použitého vo vetnej platnosti, napr. **Skutočne? – Áno? – Teda o piatej? – Päťdesiatpäť? – Ten nový?**

2. na konci podradovacieho súvetia, keď hlavná veta je opytovacia, napr. **Nevieš, že na svete sa nič nestáva bez príčiny? – Počuli ste, že sa chystá ďalšie vydanie? – Hovorili o tom, čo by sa malo predovšetkým robiť?**

3. na konci priraďovacieho súvetia, keď je na konci súvetia opytovacia veta, napr. **Prídeme na kraj hory a čo nevidíme?**

P o z n á m k a. – Za zvolacími vetami, ktoré majú povahu opytovacích viet, píše sa často otáznik aj výkričník, napr. **Ako si to predstavujete?!**

4. vnútri vety v zátvorkách za jednotlivým slovom alebo výrazom, keď chceme naznačiť pochybnosti o správnom použití alebo správnom znení výrazu, pochybnosti o správnosti alebo vhodnosti istého prístupu, postupu a pod., napr. **Zmieňoval sa o nevyhnutnosti (?) takéhoto riešenia ťažkostí, ktoré vznikli pri výrobe nového prístroja. – Niet času (?) na oddych.**

Otáznik sa nepíše:

ak má ráz opytovacej vety iba podradená vedľajšia veta, napr. **Pýtal sa ho, ako dlho bol na dovolenke. – Mohli by sme sa pýtať, či má zmysel rok čo rok sa takto stretávať.**

2.4. ČIARKA

Čiarka (,) ako interpunkčné znamienko má vo významovej a gramatickej stavbe vety, resp. textu tri základné funkcie: 1. vyčleňovaciú, 2. pripájaciú, 3. odčleňovaciú.

2.4.1. VYČLEŇOVACIA FUNKCIA ČIARKY

Čiarkami sa vyčleňujú tie výrazy, ktoré nie sú vetnými členmi (citoslovčia, oslovenia, hodnotiace častice, kontaktové výrazy a vsuvky), ako aj uvádzacie vety vsunuté do reči postáv, rozvité výrazy v platnosti vetných členov, hodnotiace konštrukcie s trpným prídastím, rozvité prechodníkové konštrukcie a vety v podradovacom súvetí.

1. Čiarkami sa vyčleňujú citoslovčia: **Beda, do dediny sme prišli veľmi neskoro. – Ach, nešťastník si ty nad nešťastníkov. – Som sám a sám, ako tu, hľa, stojím. – Tento hlas, ach, to je lepší svet budúcnosti. – Keď chceme, hm, zistiť, ako sa začína, hm, abeceda, musíme začať... od Adama... – To je teda zima, brrr! – Už aby som ťa tu nevidel, marš! – Počuli ste všetci, há?**

Skupinu citosloviev a prípadne častíc na začiatku alebo na konci vety vyčleňujeme ako celok, napr. **Ej veru, bolo to tak. – Ach bože, ako to len mohol urobiť!**

P o z n á m k a. – Citoslovčia (obyčajne zvukomalebné), ktoré vo vete zastupujú sloveso v prísudku, čiarkami nevyčleňujeme, napr.: **Na „tri“ d r c hlavou do lopty. – Chytí čugaňu a p r a s k po mátohe.**

2. Čiarkami sa vyčleňujú oslovenia: **Janko, žiadam ťa o rýchlu pomoc. – Neboj sa, Malka, ja ti neublížim. – S ním si, bratku, nepomôžeš. – Naskáče sa, deti, do sýtosti. – Čo len s tebou bude, chúd'a moje! – Nehnevajte sa na mňa, teta. – Obed je už pripravený, vaša excelencia!**

Oslovenie vyčleňujeme čiarkami aj vtedy, keď pred ním predchádza zámeno 2. osoby sg. alebo pl. (*ty, vy*), napr. *Na večeru pozývam aj vás, milí priatelia. – Nezabudni na to ani ty, brat môj. – Ty, vážny kolega, musíš ísť príkladom. – A ty, človeče, potom tráp sa!*

Čiarkami sa vyčleňujú aj citovo hodnotiace (zvolacie) výrazy, ktoré vznikli posunom oslovenia do inej (tretej alebo prvej) gramatickej osoby, napr. *Prišlo, chudá, celé utrúpené. – A ja, blázon, som ti uveril. – Všetci sa oni, chudáci, dost s tebou natrápili.*

3. Čiarkami sa vyčleňujú hodnotiace častice, ak sa nimi vyjadruje postoj hovoriaceho k obsahu celej výpovede, napr. *Pravda, nie každý druh organizmu je schopný pútať na seba akýkoľvek materiál. – Bohužiaľ, teraz sa musíme rozlúčiť. – Tohoročná úroda pšenice bola, chvalabohu, nad všetko očakávanie. – Listiny sú, prirodzene, písané v rozličných jazykoch. – Bude to, naopak, pre nás veľké potešenie. – Poklesky netreba zamlčovať, zaiste.*

Hodnotiace častice sa vyčleňujú čiarkami aj vtedy, keď stoja tesne za spájacím výrazom, napr. *Všetci prideme, ak, pravda, budeme zdraví. – Prišla aj matka, ktorá, žiaľ, o tom ešte nevedela.*

Hodnotiace častice sa vyčleňujú čiarkami aj za spojkou *a*: *Žiaci sa pripravia ešte večer a, prirodzene, všetci prídu načas.*

P o z n á m k a. – 1. Častice, ktoré sa vzťahujú iba na jeden vetný člen, sa čiarkami nevyčleňujú: *Iste bude mať z teba radosť. – Hádám nebudeš taký zlý. – Bol zrejme veľmi vzrušený. – Chodil som ta veru často. – Počasie sa vari už umúdi.*

2. Spojenia *po prvé, po druhé* atď. sa obyčajne nevyčleňujú čiarkami, napr. *Po prvé nie je to pravda a po druhé by to znamenalo porušenie našich zásad.* Pri zdôraznení sa môžu chápať ako samostatný výraz a vtedy sa vyčleňujú čiarkou, napr. *Po prvé, prejavuje sa tu postupné odumieranie organizmu. Po druhé, odumierajúci organizmus nemá dost obranných síl.*

4. Čiarkami sa vyčleňujú kontaktové výrazy *viš, viete, rozumieš, rozumiete, chápeš, chápete, cháp(te), prosím, prosím ťa (vás), pochop(te), predstav(te) si, (ne)povedz(te), ako vidíš (vidíme, vidíte), však(že), všakver, hej(že), naozaj, pravda(že)* a pod.: *Ako vidíme, všade rastú ovocné stromy. – Prosím ťa, pomôž mi, je to voľajaké ťažké. – Predstavte si, všetko sa dalo do poriadku. – Chápte, nemôžem to urobiť bez zreteľa na danú situáciu. – Vieš, to sa teraz nepatrí. – Pomôžte mi, prosím vás, už nevládzem. – Nejde to, všakže! – Tebe sa to nechcelo urobiť, pravdaže. – Už budeme zadobre, hej?*

5. Čiarkami sa vyčleňujú vsuvky (parentézy), ktoré síce prinášajú významovo závažnú (najmä subjektívne hodnotiacu) informáciu, ale na porozumenie vety nie sú nevyhnutné, napr. *Madva, a to bola v tých časoch zvláštnosť, si pred lekárskeym zákrokom umyl ruky. – Vaša práca, to sa nebojím povedať, má veľkú budúcnosť. – A práve toto, robiť a nezarobiť, trápi Štefana Duvalu.*

P o z n á m k a. – Zložitejšie vsuvky sa častejšie vyčleňujú zátvorkami alebo pomlčkami.

6. Čiarkami sa vyčleňujú uvádzacia veta vsunutá do reči postavy alebo autora: *Pijete málo, povedal Lemnitzer, my sme navyknuli na inakšie tempo. – Nezdá sa, že by ste sa aj držali v tom tempe, povedal Marek. – Jeden múdry človek napísal, národ nie sú len spoločne odžití dejiny.*

Ak sa reč postavy alebo autora uvádza v úvodzovkách, ľavá čiarka uvádzacej vety sa dáva pred úvodzovky (podobne ako otáznik a výkričník), napr. *„Keď má takú dobrú hlavu, bude učencom,“ vyhlásila mať. – „Tvoje šťastie, že sa ponáhľam,“ povedal dirigent.* (Podobne ako v prípadoch: *„Už sa aj prac!“ skríkol na syna v rozrušení. – „Budeme ešte dlho čakať?“ spýtala sa Irena.*)

7. Čiarkami sa vyčleňujú tieto voľné vetné členy:

a) voľný prívlastok: *Dievčence, opásané bielymi zásterami, roznášali jedlá. – Kráčal popod brezy, zaprášené inovaťou. – Vo dvore ležal zelený súmrak, presýtený voňou surovej zeme.*

P o z n á m k a. – Čiarkami sa nevyčleňuje tesný prívlastok stojaci za nadradeným členom (tesný postponovaný prívlastok), ktorý je významovo úzko spätý s obsahom celej vety (ak má mať veta daný význam, nemožno ho z nej vypustiť), napr. *Dom postavený na piesku sa ľahko zrúti.* Čiarkami sa nevyčleňuje tesný prívlastok so spojkou *ako*, napr. *Jazyky ako slovenčina a čeština sú západoslovenské. – Z takých bylín ako mäta, ľubovník sa varí čaj,* ako ani prívlastok typu *my Slováci*, napr. *My Slováci od vekov žijeme medzi Tatrami a Dunajom.*

b) voľne pripojený rozvitý doplnok (porov. aj bod 9): *Vtáky vyletovali zo skalísk, vyplašené ťahavým hvizdom vlaku. – Pobehne synovi naproti, otvoriac náruč. – Tobiáš už aj pohnal kone, ani nečakajúc na úctivý pozdrav. – Sedí, hlava pochovaná v dlaniach. – Hnaná touto túžbou, Krista Dominová začala myslieť na žandárov. – Našiel ho doma, ležiaceho na dlážke.*

c) prístavok: *Chlapci, synovia, kráčali za ním. – Kohút, veľký jarabáč, rozkikírkal sa na celý dvor. – Spomenul vtedy ešte dosť novú vec, kybernetizáciu. – RNDr. Ján Dubovský, DrSc., sa stal vedúcim oddelenia. – Váhostav, a. s., Žilina patrí medzi najväčšie stavebné podniky u nás.*

Prístavok sa často uvádza vysvetľovacími, rektifikačnými a inými podobnými výrazmi, ako *t. j., napr., resp., ako, ináč, čiže, nazývaný, zvaný, rodená, dnes, kedysi, vlastným menom, alias* a pod., napr. *Výtvarné umenie, napr. maliarstvo, má veľký vplyv na rozvoj umeleckého cítenia. – Vývin poznania od predstavy k pojmu, resp. od abstraktného ku konkrétnemu, je sprostredkovaný súdom a úsudkom. – U nás rastú ihličnaté stromy, ako smrek, jedľa, borovica. – Mezoterapiu, čiže vstrekovanie liekov do kĺbových spojov, nemožno použiť častejšie ako tri razy*

ročne. – *Rezno, dnes Regensburg, sa spomína už v časoch Veľkej Moravy.* – *Mária Sopková, rodená Mačugová, prišla neskôr.* – *Ján Smrek, vlastným menom Ján Čietek, je významný slovenský básnik.* – *Trnava, kedysi kráľovské mesto, mala v našich dejinách významnú úlohu.*

P o z n á m k a. – Ak za rektifikačnými výrazmi *respektíve (resp.), eventuálne, prípadne* nasleduje iba jeden vetný člen (holý alebo rozvitý zhodný prívlastok), za týmto členom sa čiarka nepíše, napr. *Kúpime si ojazdené, resp. aj nové auto.*

8. Čiarkami sa vyčleňujú konštrukcie s trpným prídavným vyjadrujúce isté postoje, hodnotenie, napr. *Prvá sa, schematicky vyslovené, koncentrovala na vonkajšie deje.* – *To je, stručne povedané, poriadna blamáž.* – *Logicky vzaté, tento prípad nie je nič mimoriadne.*

9. Čiarkou sa vyčleňujú rozvité prechodníkové konštrukcie (porov. aj bod 7b): *To vedeli, pravdu povediac, všetci naokolo.* – *Nadväzujúc na včerajšiu diskusiu, budeme sa venovať problému mestskej hromadnej dopravy.*

10. Čiarkami sa vyčleňujú vety v podradovacom súvetí (jednoduchom i zloženom).

a) V podradovacom súvetí sa čiarkami vyčleňuje vedľajšia veta z hlavnej, prípadne nadradenej vety. Ľavá čiarka sa píše pred podradovacou spojku, resp. pred výrazom s takouto funkciou. Ak je vedľajšia veta vsunutá do hlavnej, prípadne nadradenej vety, vyčleňuje sa čiarkami pred podradovacou spojku, resp. spájacím výrazom, a na konci, napr. *Oznámili, že prídu.* – *Je príjemné, že ste sa k nám unúvali.* – *Hneval sa, lebo mu ušiel vlak.* – *Čo nejdeš, keď ťa volá?* – *Večer, keď sa vracali domov, začalo pršať.* – *Môžete si predstaviť, ako sa mama naplašila, keď som jej povedal túto novinu.* – *Všetci, ktorí robotu skončili, môžu sa ísť umyť.* – *Dôkladné expertízy, ktoré dal urobiť, ukázali, že je to nápoj veľmi zdravý.*

Čiarka sa za vsunutou vedľajšou vetou píše aj vtedy, ak za touto vetou nasleduje spojka *a* pripájajúca ďalšiu hlavnú alebo nadradenú vetu, alebo viacnásobný vetný člen, napr. *Rozkázal, aby mu priviedli koňa, a vydal povely.* – *Brat, ktorý sa práve vrátil, ale sestra sa pustili do čistenia.*

b) Vedľajšia veta vložená za priraďovaciu spojku (*a, i, ale, alebo*) ľavou čiarkou sa osobitne nevyčleňuje, ale čiarka sa píše pred priraďovacou spojku, napr. *Vystúpili sme na vrchol, a keď sme sa rozhládli, nevedeli sme nájsť ani slovo obdivu.* – *Neviem, aké tam máte povinnosti, ale ak kvôli Magdaléne, darmo sa budete ustávať.*

c) Vedľajšia veta vložená za podradovaciu spojku tak, že sa k sebe dostávajú dve podradovacie spojky (*že keď, že ak, ktorý keď, lebo keby* a pod.), ľavou čiarkou sa osobitne nevyčleňuje: *Povedal, že ak bude vhodné počasie, pôjdeme na výlet.* – *Boli si obaja v tom istí, že kto prvý prekoná prekážku, vyhrá.*

d) Vedľajšia veta sa vyčleňuje ľavou čiarkou, aj keď je uvedená porovnávacími podradovacími spojkami *ako, než, sťa, ani*, napr. *Je tu lepšie, ako som čakal.* – *Leskne sa, sťa by bola zo zlata.* – *Nehlási sa ku mne, ani čo by moja nebola.*

P o z n á m k a. – V nevetnom porovnaní sa pred spojkami *ako, než, sťa, ani* čiarka nepíše: *Je to lepšie ako (než) vlani.* – *Je rovný ani (sťa) jedľa.*

e) Čiarka sa píše aj pred zámenom *ako* vo funkcii spájacieho výrazu, keď uvádza jednočlennú vetu vyjadrenú neurčitkom a prípadným ďalším vetným členom, napr. *Nevedel, ako sa zachovať.* – *Prišiel na to, ako prispôbiť telo chladu.*

P o z n á m k a. – 1. Čiarka sa pred zámennými spojovacími výrazmi (*kto, čo, ktorý, aký, ako, kde, prečo* a pod.) nepíše vtedy, keď stoja za hlavnou vetou izolovane bez vedľajšej vety, napr. *Nevedel ako.* – *Nepýtaj sa prečo.* – *Nepovedal komu.*

2. Čiarka sa nepíše ani pred zámenami *čo, kde, kto* a pod. v konštrukciách typu *Mám kde bývať.* – *Nemám kde spať.* – *Nieto čo jesť.* – *Je čo piť.* – *Nebolo čo robiť.* – *Niet kde sa uložiť.* – *Nemal kto pomôcť.*

2.4.2. PRIPÁJACIA FUNKCIA ČIARKY

Čiarkou sa naznačuje, že bude nasledovať rovnorodý vetný člen, rovnocenná hlavná veta alebo rovnocenná vedľajšia veta.

1. Čiarka vo viacnásobnom vetnom člene:

a) Čiarkou sa naznačuje pripojenie rovnorodých priradených častí viacnásobného vetného člena:

aa) viacnásobného podmetu: *Podmet, prísudok, predmet, príslovkové určenie a prívlastok tvoria štruktúru vety.* – *Vo výklade boli vyložené bábiky, detské kočíky, zvieratká, stavebnice, autička, lopty...*

bb) viacnásobného predmetu: *Chlapec zhľadával fľašky, fľaštičky, tégly a voňavé vrecúška.* – *Hľadel na dedinu, na dymiace komíny, na úzke uličky.* – *Neurčité zámenná vyjadrujú približnosť, neurčitosť, ľubovoľnosť.*

cc) viacnásobného prívlastku: *Zastihlo nás sychravé, daždivé, neprívetivé počasie.* – *Tu sa dočítate o skromných, obetavých, ale aj hrdinských, nepokorených a víťaziach ľuďoch.*

P o z n á m k a. – Postupne rozvíjacie prívlastky (významovo nerovnocenné) sa nepripájajú čiarkou, napr. *moja rodná dedina, náš prvý slovenský romantický básnik.*

dd) viacnásobného príslovkového určenia: *Poriadok panuje v dome, na dvore, pred domom, v záhrade, všade.* – *Pieseň znie mohutne, ale čisto, zreteľne.*

P o z n á m k a. – 1. Príslovkové určenia rozličného druhu alebo toho istého druhu so širším a užším určením sa nepripájajú čiarkou, napr. *Richtár hľadel chvíľku oblokom do tmavej noci. – Do dediny nikdy na zábavy nechodieval. – Prišiel v nedeľu večer o desiatej hodine. – Sedel pri peci na lavici so založenými rukami. – Bežal od potoka cez lúku až k lesu. V sobotu 25. 5. 1997 bola premiéra nového naštudovania opery.*

2. Čiarkou sa neoddeľujú ani príslovkové určenia v administratívnom údaji dátumu s určením miesta, napr. *Bratislava 1. septembra 1991, Bratislava júl 1991.*

ee) viacnásobného doplnku: *Každý deň vychádzal z domu oholený, učesaný, čisto oblečený a s aktovkou v ruke. – Po pretekoch sme ho našli ešte udychčaného, vysileného, spoteného, ale šťastného.*

ff) viacnásobnej mennej časti slovesno-menného prísudku: *Staňme sa lepšími, dokonalejšími, ľudskejšími. – Na stažbe bol nosičom, murárom, lešenárom i omietkarom.*

b) Čiarka sa píše pred všetkými stupňovacími a odporovacími priraďovacími spojkami okrem spojok *a, i, aj, ani* a pred spojkami z nepravého priraďovania, napr. *potrebný, ba (aj) nevyhnutný krok; ťažká, ale záslužná práca; mladý, a preto (a tak, a teda) nerozvážny.*

c) Čiarkou sa pripájajú aj časti viacnásobného vetného člena uvádzané dvoma protikladnými zdôrazňovacími výrazmi (napr. *tak – ako aj (i), nie tak – ako, ako – tak aj, síce – ale, nielen – ale aj*) alebo aj dvoma tými istými spájacími výrazmi (*vše – vše, hneď – hneď, tu – tu, z jednej strany – z druhej strany, jednak – jednak* a pod.), napr. *ako jeden, tak aj druhý; Nie tak rosa, ako pot zúrodňuje polia. – Uvažovali sme jednak o nových témach, jednak o nových úlohách; raz jeden, raz druhý; vše matka, vše dcéra povzbudzovala otca.*

Čiarka sa píše aj pred spojkovým výrazom *a to*, ktorý má zvyčajne stupňovací význam, napr. *Nastáva nečakaný, a to až revolučný zlom v myslení.*

d) Ak sa vo viacnásobnom vetnom člene opakuje tá istá zlučovacia alebo vylučovacia spojka viac ráz, pred druhou a každou nasledujúcou spojkou sa píše čiarka. Ide o tzv. dvojité, trojité atď. priraďovacie spojky *i – i – i, aj – aj – aj, ani – ani, či – alebo, buď – alebo*, napr. *I hrobár, i zvonár, i poštár, aj pána notára ja holiavam... – Musíš všetko sám, aj z voza nosiť, aj dávať pozor, aj voda, aj mlyn... – Ktovie, v čom to bolo, či v oblečení, alebo v reči... – Ani pre jedno, ani pre druhé sa však netrápil.*

e) Čiarka sa píše aj v lexikalizovaných a frazeologizovaných spojeniach, ktoré ako celok nadobúdajú nový význam, napr. *ani večer, ani ráno; ani sem, ani tam; ani z voza, ani na voz; ani vtáčika, ani letáčika; ani hlavy, ani päty; ani umrieť, ani žiť.*

f) Čiarka sa píše medzi jednotlivými údajmi v adrese uvádzanej v jednom riadku, napr. *Ján Novák, Pekná cesta č. 5, Bratislava.*

P o z n á m k a. – Ak spojka *a* pripája časť viacnásobného vetného člena so zreteľne iným významovým vzťahom ako zlučovacím (napr. stupňovacím, odporovacím, dôsledkovým, prípustkovým), čiarka sa pred spojkou *a* nemusí písať, lebo nie je na signalizovanie tohto vzťahu potrebná; písanie čiarky v takom prípade sa však nevylučuje, napr. *malý a nebezpečný – malý, a (= ale) nebezpečný; prísny a láskavý – prísny, a (= hoci) láskavý.*

2. Čiarka v priraďovacom súvetí:

a) Čiarkou sa pripájajú hlavné vety v bezspojkovom priraďovacom súvetí, napr. *Taxík zastal, Anna zaplatila. – Hľadá do neba, mesiac sa mu uškŕňa, hviezdy padajú do hľbokej tmy.*

b) Čiarkou sa pripájajú hlavné vety, ktoré nie sú priradené spojkami *a, i, aj, ani, alebo, či*, napr. *Bolí by zajaca chytili, ale mal krátky chvost. – Zbadala, lež nedala to najavo. – Bránka nebola zamknutá, len sa ťažko otvárala. – Tam vládne ticho, iba čo vietor povieva korunami stromov. – Usmeje sa na mňa, ba aj ma pohladká po ruke. – On to vie, však je vysokoškôľák. – Len choď, veď ja vydržím. – Musíš pracovať, ináč tu nemôžeš zostať.*

P o z n á m k a. – Pred spojkami *a, i, aj, ani, alebo, či*, ak medzi hlavnými alebo rovnocennými vetami je zreteľný stupňovací, odporovací alebo vylučovací významový vzťah, čiarka sa nemusí písať, lebo na signalizovanie tohto vzťahu nie je potrebná; písanie čiarky v uvedených prípadoch sa však nevylučuje, napr. *Jergušova tvár sa vyjasnila aj slabý zvláštny úsmev ňou preletel. / Jergušova tvár sa vyjasnila, aj slabý zvláštny úsmev ňou preletel. – Koniec fašiangov tu a zima nepopúšťa. / Koniec fašiangov tu, a zima nepopúšťa.*

c) Čiarkami sa pripájajú hlavné alebo rovnocenné vety aj vtedy, keď ich uvádzajú dvojité, resp. trojité atď. priraďovacie spojky *aj – aj, i – i, ani – ani, alebo – alebo, buď – alebo, či – či* a pod.: *Aj dom má od železnice, aj uhlie mu dáva železnica. – Ani sa ty neboj, ani sa ty netras. – Buď budeš poslúchať, alebo sa rozídeme. – Tereza vtisla Artúra do jarma, či sa mu to páčilo, či nie.*

d) Čiarka sa píše pred spojkami a spojkovými výrazmi, ktorých súčasťou je spojka *a* a ktoré majú iný ako zlučovací význam, napr. *a preto, a tak, a teda, a predsa, a jednako, a pritom*, napr. *Bolo sa treba starať o lúky, a preto ich rozdelili občanom. – Nenašiel som nikoho doma, a tak som odišiel. – Nemusel, a predsa prišiel.*

e) Čiarka sa píše pred spojkovým výrazom *a to* s vysvetľovacím (dôvodovým) významom, napr. *Ledva sme sa pomestili do autobusu, a to ešte neprišli všetci.*

P o z n á m k a. – Spojkový výraz *a to* treba odlišovať od spojenia spojky *a* s ukazovacím zámenom *to* vo funkcii vetného člena, napr. *Chlapci sa za tmy pustili cez les a to sa im veru neoplatilo.*

2.4.3. ODČLEŇOVACIA FUNKCIA ČIARKY

Čiarkou sa odčleňuje:

1. vytýčený vetný člen: *Cesta na rebriniaku do hôr, to bola moja starodávna túžba. – V Tatrách, tam je krásne. – Otec, ten to vedel zaspievať najlepšie. – Uvažovať o východiskách, to je najlepšia cesta aj pre vás. – Dobré rady, tie by sme teraz potrebovali najväčšmi. – To asi potrebovala, vyrozdávať sa.*
2. osamostatnený vetný člen (najčastejšie sa uvádza na konci vety): *Výskum nám priniesol množstvo nových poznatkov, zaujímavých a nepoznaných. – Konečne prišli, obaja. – V zime nepočujeme, v lete hej, cez otvorené obloky.*
3. pričlenený vetný člen alebo vetná konštrukcia: *Zahrá, a zadarmo. – Mohol žiť z nich celý rok, a nie chudobne. – Keď ti líce len tak horí, aké je to líčko.*

2.4.4. INÉ FUNKCIE ČIARKY

1. Čiarkou sa naznačuje obrátené poradie v menách a v terminologických spojeniach, a to najmä v abecedných registroch, napr.

<i>Veselý, Jozef</i>	<i>rovnicá, číselná</i>
<i>Veselý, Viliam</i>	<i>rovnicá, kvadratická</i>
	<i>rovnicá, matricová</i>

2. Čiarkou sa oddeľujú desatinné hodnoty od celých čísel (za desatinnou čiarkou sa medzera nevynecháva), napr. *10,25; 0,4; 30,50 Sk.*

3. Čiarkou sa oddeľujú jednotlivé hodnoty v radoch čísel alebo iných symbolov, napr. *3, 8, 9, 15; A, B, C, D...*

2.5. BODKOČIARKA

Bodkočiarka (;) sa píše:

1. v jednoduchej vete alebo súvetí pred tou ich časťou, ktorá podáva vysvetlenie predchádzajúcej časti, napr. *Plodom života nemusí byť dielo; život sám môže byť dielom.*

2. v jednoduchej vete na oddelenie vysvetľovacieho prístavku, napr. *Bolí sme pohraničníkmi jednej civilizácie; Chodovia Európy.*

3. na oddelenie častí výpočtov, ak ide o skupiny, ktorých členy významovo tesnejšie súvisia, napr. *Podľa Pavlova rozoznávame štyri základné typy vyššej nervovej činnosti: typ silný, pohyblivý, vyrovnaný; typ silný, pohyblivý, nevyrovnaný; typ silný, málo pohyblivý, vyrovnaný; typ slabý. Kritériom pritom je sila, pohyblivosť a vyrovnanosť základných nervových procesov, t. j. dráždenia a útľmu. – K stavovcom patria: kôň, vól, pes, orol, sokol; hlavátka, kapor a pod.*

4. v súvetiach na oddelenie väčších častí na dosiahnutie prehľadnosti, napr. *Tento systém sa označuje ako jazyk (langue) na rozdiel od reči (parole); tieto dve zložky vytvárajú language – ľudskú reč. – Vstala, zažala lampáš; keď sa ozval vonku prvý človek, vybehla aj ona.*

5. vo výpočtoch uvádzaných ako samostatné odseky, napr.

Pokiaľ ide o spôsoby a systémy zavlažovania vinohradov, môžeme u nás perspektívne počítať s týmito smermi vývoja:

1. *stabilná sieť kostry a detailu so samovysúvateľnými hydrantmi, nadstavcami i s postrekovačmi;*
2. *stabilná sieť detailu na oporných konštrukciách pre vinohrad s drôtenkovým vedením (systém kovových rúr, polyetylénových rozvodov a fixné linky);*
3. *brázdový podmok (pomocou panelových náhonov a podpovrchovým rozvodom);*
4. *podpovrchové závlahy (s detailom lineárnych zavlažovačov z polyetylénu a s podpovrchovým detailom);*
5. *kvapková závlaha.*

| P o z n á m k a. – Namiesto bodkočiarky sa vo výpočtoch uvádzaných v kratších samostatných odsekoch používa aj čiarka.

2.6. DVOJBODKA

Dvojbodka (:) sa píše:

1. za vetou alebo výrazom, ktoré uvádzajú priamu reč, napr. *Povedali mu: „Bojujeme za slobodu, za rovnosť a spravodlivosť medzi ľuďmi.“*

2. v jednoduchej vete alebo súvetí pred časťou, ktorá predchádzajúcu časť objasňuje, rozvádza, dopĺňa alebo vysvetľuje, napr. *Ak je politika umením alternatívny, my sme mali len dve: žiť alebo umrieť. – Mal podobu (presnejšie: bol zobrazovaný v podobe) zvieratá.*

3. vo vetnej perióde na oddelenie jej častí (predvetia a závetia), napr. *Čo sú to sakury, dozvedela som sa až od Adelky: sú to japonské čerešňové stromy, pestované pre krásne kvety. – Jej hlas, hoci nebol silný, niesol sa ďaleko v tichom súmraku ponad tably zrejúceho žita a slová piesne hovorili práve to, čo stará mať vtedy hovorila: hovorila o zelenom majoráne, ktorý nadarmo vädne na hriadke pod oknami, pretože dievča nemá komu uvíť z neho pierko. – Žena privrela oči: usilovala sa pochopiť kostrbatú záplavu viet. – Slovenský brat, objím si mať, ľúb verne objatú: zem slovenská je tvoja mať, miluj zem tú svätú.*

P o z n á m k a. – Zriedkavejšie sa časti periódy oddeľujú bodkočiarkou, čiarkou a niekedy bodkou ako príznakovým interpunkčným znamienkom.

4. pred výpočtom niektorých členov výrazu, najmä ak veta uvádzajúca výpočet sama osebe nemá zmysel, napr. *Kolesá rozoznávame: diskové, hviezdicové, lúčové a drôtové.*

Šalátové uhorky zadeľujeme do troch tried:

I. trieda: uhorky zdravé, čerstvo zobraťé, neprestarnuté, nezakrpatené, bez škvŕn, zodpovedajúce odrode šalátových uhoriek,

II. trieda: plody nerovnako vyspelé, vzhľadom na dĺžku neúmerne hrubé, nezožltnuté, tvrdé, neprezreté,

III. trieda: uhorky bachraté, zakrpatené.

5. na vyjadrenie pomeru (medzera sa vynecháva pred dvojbodkou aj za ňou), napr. *Slovensko – Francúzsko 0 : 0, cement miešame so štrkom v pomere 1 : 4;*

6. v bibliografických údajoch za menom autora, napr. *VILČEK, F.: Naše vtáky. Dravce, sovy, kury a iné. Bratislava 1964. – SPAUSZUS, S.: Chémia denného života. Prel. J. Vido. Martin 1958. – Kolektív autorov pod vedením K. Rosenbauma: Encyklopédia slovenských spisovateľov. 1 – 2. Bratislava 1984.*

2.7. ÚVODZOVKY

Úvodzovky („“) sa píše:

1. na začiatku a na konci priamej reči alebo na začiatku a na konci jednotlivých úsekov priamej reči oddelených od seba uvádzacou vetou, napr.

„A či to musí byť?“ ozval sa jeden.

„Musí.“

„A kde ideš?“ volá ona už za ním. „Najedz sa skôr a potom choď, kde chceš ísť.“

P o z n á m k a. – Na začiatku a na konci priamej reči sa novšie namiesto úvodzoviek používajú pomlčky.

2. na začiatku a na konci doslovných citátov, napr. *V knihe sa píše: „Vlk žije v opustených tichých krajoch a divočinách, najmä v hustých tmavých lesoch, na močiaroch s trasoviskovými aj suchými miestami a na juhu v stepiach.“*

3. pri uvádzaní výrazov príznačných pre isté prostredie alebo ľudí, napr. *Rodičia mu doniesli „jarmočňô“.*

4. pri uvádzaní výrazov, od ktorých sa hovoriaci dištancuje, používa ich s iróniou alebo v akomkoľvek inom zmysle, než sa používajú zvyčajne, napr. *Oprávnené sa možno pýtať, či tento jeho „nový prístup“ je skutočne nový. – Je načase rozlišovať literatúru a „literatúru“.*

5. v jazykovedných prácach pri uvádzaní výrazov hodnotených ako nesprávne alebo nevhodné, napr. *„mesto-hrdina“ – hrdinské mesto; tkanivo, nie „tkáň, tkáne“; weimarský, nie „výmarský“.*

P o z n á m k a. – 1. V tlačенých jazykových prejavoch sa vo funkcii úvodzoviek používa niekedy čiarka a obrátená čiarka umiestnená vyššie, napr. *Tvorivý, nie ,tvorčí‘.* Čiarka a obrátená čiarka sa namiesto úvodzoviek používa najmä na vyznačenie citátu vnútri iného citátu, napr. *„Hm,“ odvetil Harhovský, „sotva slová pána Zápoľu ,povedz pánu Torhalovi, aby Červeňa na každý spôsob zadržal hľadeli, a keď inak nie, teda mocou‘ – dačo iné znamenajú; a keď Zápoľa hovorí ,mocou‘, to u neho priateľstvo nikdy neznačí.“*

2. Názvy kníh, časopisov, umeleckých a vedeckých diel a pod. píšeme zvyčajne bez úvodzoviek. V prípade potreby (napr. ak je názov prídlhý a nie je jasné, kde sa končí) možno však použiť úvodzovky.

Ak je v úvodzovkách celá veta, píše sa bodka, výkričník alebo otáznik na konci tejto vety pred koncovými úvodzovkami, napr. *Eudovít Štúr povedal: „Naspäť cesta nemožná, napred sa ísť musí.“ – „Ideme dnu či nejdeme?“ spýtal sa ho. – „Čo!?“ pýtala sa celá preľaknutá.*

Ak je v úvodzovkách priama reč a za ňou nasleduje uvádzacia veta, čiarka sa píše pred koncovými úvodzovkami, napr. *„Večer neprídem,“ povedal a odišiel.*

Ak je uvádzacia veta vložená do priamej reči alebo citátu, označujeme úvodzovkami každý jednotlivý úsek priamej reči alebo citátu. Koncové úvodzovky sa aj tu píše za inými rozdeľovacími znamienkami (bodkou, výkričníkom, otáznikom

alebo čiarkou), napr. „*Nepochybujeme,“ hovoril, „že sa nám celý plán podarí.“ „Neprisadneš si?“ on na to. „Trochu si o tom pohovoríme.“ – „Človeče, hore sa! Čo sa bojíš?“ udril ho po pleci. „Železo sa kuje, kým je horúce.“*

Ak je v úvodzovkách len slovo alebo výraz, píšeme koncové úvodzovky pred bodkou, výkričníkom, otáznikom, čiarkou alebo bodkočiarkou, napr. *Bol to skutočne „impozantný výkon“, ako sa o tom dlho hovorilo. – Bol to skutočne, ako sa o tom dlho hovorilo, „impozantný výkon“.*

2.8. POMLČKA

Pomlčka (–) sa píše:

1. vo vete s menným prísudkom namiesto sponového slovesa (v prísloviach, heslách, nadpisoch, nápisoch a pod.), napr. *Mladosť – radosť, staroba – choroba. – Zdravie – najcennejšie bohatstvo. – Čas – štvrtý objektívny rozmer. – Sebauspokojenie – brzda pokroku.*

2. pri dôraznom naznačení, že nasleduje niečo neočakávané, prekvapujúce, mimoriadne, napr. *Odpad je predsa – surovina. – Kto nepozná Tatry – nepozná Slovensko.*

3. pred samostatnou vetou, ktorá podáva vysvetlenie k predchádzajúcemu výkladu, napr. *Koloniálne rozdelenie krajín zabrzdiло až zahatalo prirodzený vývoj formovania národov – koloniálne štáty vznikli bez zreteľa na etnické zloženie obyvateľstva.*

P o z n á m k a. – Namiesto pomlčky sa môže písať aj bodkočiarka, resp. dvojbodka, alebo sa veta môže písať ako samostatná s veľkým začiatočným písmenom po predchádzajúcej časti zakončenej bodkou.

4. pri naznačení nedokončenia reči:

a) keď sa hovoriaci úmyselne odmlčí (pretože si náhle uvedomí nevhodnosť toho, čo chcel pôvodne povedať, nenachádza vhodný výraz, stratil svoju myšlienku, nevie, ako pokračovať v jazykovom prejave, náhle ho preruší nečakaná udalosť, napr. príchod ďalšej osoby, nečakaný zvuk a pod.), napr. *Povedal som, že –*

b) keď hovoriaceho náhle niekto preruší v reči, napr.

Dora: A aj ty si už len vina, voľačo si –

Zuzana: Ja uznávam, že som, ale –

Dora: Neuznávaš...

P o z n á m k a. – Namiesto pomlčky sa v tomto prípade píše aj tri bodky.

5. pri oddeľovaní vsuviek (slov alebo spojení slov, celých viet, zriedkavejšie aj súvetí), napr. *Nemáme zatiaľ – prirodzene – študijné výsledky. – Žilinskí stavbári – ako je známe – budujú školské stavby aj v ďalších okresoch. – Jednotlivé roviny jazyka – hoci sú časťou jedného systému – nie sú jednoducho priradené systémy, nie sú vybudované na rovnakých princípoch.*

P o z n á m k a. – 1. Často sa vsuvky oddeľujú čiarkami alebo zátvorkami.

2. Ak je vetná vsuvka oddelená pomlčkami vložená na konci nadradenej vety, pred podradenou vetou za pravou pomlčkou sa dáva čiarka, napr. – *Keď išiel vozík popri nás, videl som – bol som celkom blízko, takže som rukou drabiny chytil –, že má na sebe košeľu, spod ktorej bolo vidno holý chrbát, celý počerný a skrvavený.*

6. pri naznačení vzrušenej, prerývanej reči; takto sa prestávka vo vete vyznačuje dôraznejšie než čiarkou, napr. *Vysoké Tatry – vlasť moja – zem krásna...*

7. pri zdvojovaní alebo zopakovaní slova alebo celých výrazov a viet, ak chceme dosiahnuť väčší dôraz, napr. *Nie som vinný – nie som vinný. – Vedť už – vedť už...*

8. pri oddeľovaní priamej reči jednej osoby od priamej reči druhej osoby, ak sa neuvádzajú v osobitných odsekoch, ale v súvislom texte jedna za druhou, napr. *Sľubuješ? – Sľubujem.*

P o z n á m k a. – Pomlčka sa nepíše, ak je priama reč každej osoby v úvodzovkách, napr. „*Pôjdeš?*“ „*Pôjdem.*“

9. za otázkou, na ktorú si hovoriaci sám hneď odpovedá, napr. *Dalo sa niečo v tejto situácii robiť? – Áno, dalo sa.*

10. pri oddeľovaní priamej reči, ktorá sa uvádza v samostatnom odseku, napr.

– *Ty si chlap, ako má byť. Vieš nejaké remeslo?*

– *Som kováč, a to dobrý. Tak ti koňa nikto nepodkuje ako ja.*

– *Rozviažte mu povrazy, – rozkázal rytier svojim zbrojnošom.*

– *Tak čo je nové?*

– *Prichádzam so žiadosťou.*

– *Nuž čujme s akou?*

11. pri vypočítavaní jednotlivých bodov uvádzaných v samostatných riadkoch, napr.

Konferencia sa uzniesla:

- **konať novú voľbu o dva roky,**
- **venovať viac financií na sociálne potreby členov,**
- **svojpomocne vybudovať ihrisko.**

P o z n á m k a. – V tlačených jazykových prejavoch sa pri vypočítavaní namiesto pomlčky používajú aj iné grafické značky, napr. ●, ■, ▲, * (plný krúžok, štvorček, trojuholník, hviezdica), ○, □, △ (prázdny krúžok, štvorček, trojuholník).

12. v súvislom texte za názvom príspevku (článku, správy, kapitoly a pod.) po bodke, napr.

Dohoda o pobrežných vodách. – Ministri zahraničných vecí v pondelok podpísali dohodu o pobrežných vodách. Skončili tak dlhotrvajúci spor o práve na hospodárske využitie pobrežného šelfu medzi oboma krajinami, predovšetkým pokiaľ ide o hľadanie a ťažbu najrozličnejších nerastov a surovín.

Pravopis a výslovnosť anglických zložených slov s druhou časťou -man. – V príspevku venujeme pozornosť pravopisu a výslovnosti starších a novších slov cudzieho pôvodu zakončených na -man, ktoré boli prevzaté do slovenčiny.

13. za výrazom, ktorý sa uvádza samostatne a bližšie sa vysvetľuje, napr.

hipodróom – miesto pretekov na koňoch alebo na vozoch so záprahom;

14. za vetami, ktoré sa ako príklady uvádzajú súvisle za sebou, napr.

Vo dvore privítalo ich ozrutné psisko, valach popolavej srsti. – Chlapci, synovia, kráčali s ním. – Sparta, v staroveku skôr tábor viacerých osád než mesto, bola poľnohospodárskym a vojenským strediskom.

15. v odbornom texte niekedy medzi takými pojmami alebo termínmi, ktoré sú spojené protikladovým vzťahom, napr.

Katégoria odcudziteľnosti – neodcudziteľnosti nie je prítomná iba v týchto jazykoch.

P o z n á m k a. – Častejšie sa namiesto pomlčky v takýchto prípadoch používa lomka: **katégoria odcudziteľnosti/neodcudziteľnosti.**

16. na naznačenie rozpätia alebo vzťahu rovnocennosti medzi dvoma, prípadne viacerými bodmi, a to:

a) časového a miestneho rozpätia a rozpätia v počte, pričom nahrádza výraz **až**, napr. **1980 – 1990, január – február, strana 5 – 12,**

b) staníc alebo zastávok na trati, najdôležitejších miest na trase, napr. **Praha – Bratislava – Budapešť – Belehrad** (stanice železničnej trate); **Rača – Račianske mýto – Námestie Ludovíta Štúra – Račianske mýto – Rača** (zastávky električky); **Balt – Tatry – Balaton – Adria** (hlavné miesta motoristickej trasy),

c) súťažiacich športovcov alebo športových družstiev, napr. **Kučera – Becker, ŠK Slovan Bratislava – Spartak Trnava, Slovensko – Španielsko,**

d) partnerov v rokovaní, rozhovoroch, napr. **Gorbačov – Reagan** (rokovanie Gorbačova a Reagana), **Irán – Irak** (rokovanie zástupcov Iránu a Iraku),

e) spoluautorov, spoluusporiadateľov, spojencov, napr. **Kant – Laplace, Ilf – Petrov, Paulíny – Ružička – Štolc, Spojené štáty – Veľká Británia, Slovensko – Poľsko, Paríž – Madrid,**

f) umiestnenia podniku na dvoch alebo viacerých miestach, vydania knihy v dvoch alebo viacerých mestách, napr. **Česko-slovenská grafická únia Praha – Prešov, Bratislava – Veľký Šariš, Mannheim – Wien – Zürich,**

g) vzťahov medzi rozličnými inými pojmami alebo javmi, napr. **ť – ň, s – z, š – ž...** (dvojice foném podľa znelosti), **vojna – mier, dobro – zlo, priateľstvo – nepriateľstvo** (protikladné pojmy);

17. v jazykovedných prácach na vyjadrenie vzťahov medzi rozličnými pomenovaniami alebo ich tvarmi, prípadne odvodenými slovami a pod., napr. **žena – gen. pl. žien** (tvar gen. pl. slova **žena**), **ryba – rybár** (slovo odvodené od pomenovania **ryba**), **zemepis – geografia** (slovo domáceho a slovo cudzieho pôvodu s rovnakým významom), **kapesník – vreckovka** (nesprávne slovo a jeho správny ekvivalent);

18. v matematike ako znamienko odčítania, napr. **5 – 3** (päť mínus tri), **a – b** (*a* mínus *b*).

P o z n á m k a. – 1. Pomlčka sa niekedy nevhodne používa pri písaní názvov inštitúcií s prívlastkom stojacim za nadradeným podstatným menom, napr. **stredné odborné učilište – stavebné** namiesto **stredné odborné učilište stavebné.**

2. Pomlčka sa odlišuje od spojovníka. Pomlčka je dlhšia ako spojovník a od slov alebo grafických znakov sa oddeľuje medzerou. (Pri písaní na niektorých písacích strojoch sa namiesto pomlčky píše spojovník a od slov sa takisto oddeľuje medzerou.)

2.9. SPOJOVNÍK

Spojovník (-) sa píše:

1. na vyjadrenie zlučovacieho vzťahu:

a) v zložených vlastných menách:

aa) v osobných menách (cudzích rodných menách, priezviskách) napr. *Jean-Paul, Hans-Dietrich* (rodné mená), *Meliš-Čuga, Šteller-Šteliar, Joliot-Curie, Rázusová-Martáková, Curie-Skłodowska, Lacková-Zora* (zložené priezviská),

bb) v zemepisných názvoch, napr. *Česko-Slovensko, Rakúsko-Uhorsko* (názvy dvoch krajín spojených do jedného celku), *Šaštín-Stráže* (názvy pôvodne samostatných obcí spojených do jednej),

b) v zložených všeobecných podstatných menách, napr. *propán-bután*,

c) v zložených prídavných menách na vyjadrenie zreteľne vydelených zložiek (častí), napr. *bielo-modro-červený (bielo-modro-červená zástava, t. j. zástava s bielym, modrým a červeným pruhom ako samostatnými plochami), bielo-žltó-červený, žltó-zelený* (žltý a zelený), *literárno-hudobný* (literárny a hudobný), *vedecko-technický* (vedecký a technický), *vedecko-popularizačný* (vedecký a popularizačný), *cisársko-kráľovský* (cisársky a kráľovský), *cyrilo-metodský* (týkajúci sa Cyrila a Metoda),

d) v zložených privlastňovacích prídavných menách utvorených od vlastných mien, napr. *Geigerov-Müllerov (počítač), Rayleighov-Jeansov (zákon), Boylov-Mariottov (zákon)*;

2. na označenie obaplnosti, vzájomnosti, napr. *česko-slovenský (česko-slovenský slovník), slovensko-český (slovensko-české literárne vzťahy), slovensko-ruský (slovensko-ruský slovník), slovensko-poľský (slovensko-poľské styky), britsko-francúzsky (britsko-francúzske rozhovory)*;

3. v spojeniach s bližším určením, napr. *Poprad-Tatry* (označenie železničnej stanice alebo letiska v Poprade, ktoré leží v blízkosti Tatier), *Bratislava-mesto* (vlastné mesto), *Bratislava-vidiek* (najbližšie okolie Bratislavy), *Guinea-Bissau* (štát Guinea s hlavným mestom Bissau);

4. v spojeniach, v ktorých prvá časť označuje celok a druhá jej súčasť, napr. *Bratislava-Devínska Nová Ves* (mestská časť Bratislavy), *Častá-Papiernička* (časť obce Častá);

5. na vyjadrenie približnosti (približnej miery), neurčitosti v kvantitatívnych spojeniach, napr. *dva-tri (dva-tri týždne), dnes-zajtra, dlhší-kraší, väčší-menší, viac-menej*;

6. v spojeniach, ktoré vyjadrujú úplnosť, vysokú alebo neurčitú mieru niečoho, vyčerpanie všetkých možností a pod. a vyznačujú sa hláskovou podobnosťou alebo významovou súvzťažnosťou častí, napr. *hory-doly, krížom-krážom, zoči-voči, telom-dušou, rad-radom, sprava-zľava, líhajúc-vstávajúc, sem-tam, rukami-nohami, sčista-jasna, zubami-nechtami, zôkol-vôkol, aký-taký, čosi-kamsi, deň-noc, dňom-nocou* (bez prestania, stále);

7. v spojeniach, ktorých zložky stoja v protiklade (so záporom v druhej časti), napr. *kamarát-nekamarát, satira-nesatira, cesta-necesta, Maďar-Nemaďar, Španielsko-Nešpanielsko* (či ide o Španielsko, alebo nejde o Španielsko, ale o inú krajinu), *rád-nerád, voľky-nevoľky, chtiac-nechtiac, cestou-necestou*;

8. v spojeniach na vyjadrenie stupňovania, intenzity:

a) s opakovaním výrazu, napr. *ešte-ešte, ledva-ledva, pomaly-pomaly, teraz-teraz, vysoko-vysoko, už-už, len tak-tak, isto-iste* (so spájacím vokálom o),

b) s pripojením toho istého výrazu so stupňovacou predponou, príponou alebo predponou i príponou, napr. *dlhý-predlhý, ukrutný-preukrutný, šťastný-prešťastný, dlho-predlho, šťastne-prešťastne, dávno-pradávno, trocha-trošička, hrá-vyhráva*;

9. v synonymných spojeniach na spresnenie, zvýšenie zrozumiteľnosti alebo jednoznačnosti, napr. *šťastný-blažený, nasnívať-navymýšľať, nevedomky-nenazdajky, zle-nedobre, horko-ťažko*;

10. v expresívnych výrazoch onomatopoického pôvodu, ktorých jednotlivé zložky sa samostatne zväčša nepoužívajú a vyznačujú sa hláskovou podobnosťou, napr. *kuca-paca, tresky-plesky, štrng-brnk, dínom-dánom, cingí-lingí, lárom-fárom, trma-vrma*; môže ísť aj o opakované výrazy, napr. *bum-bum, ťuk-ťuk, buch-buch*;

11. na spojenie častí slov zapísaných číslicami a písmenami, napr. *7-tisíc* (sedemtisíc), *3-izbový* (trojizbový), *3 1/2-izbový* (triapolizbový), *7,5-percentný* (sedemapolpercentný), *45-ročný* (štyridsaťpäťročný), *20-kilogramový* (dvadsaťkilogramový), *2- a 5-litrový* (dvoj- a päťlitrový), *4-násobný* (štvornásobný), *10-násobok* (desaťnásobok), *25-krát* (dvadsaťpäťkrát);

12. pri rozdeľovaní slov na konci riadka, napr. *pra-covať, prac-ovník* (prvá časť so spojovníkom na konci prvého riadka, druhá časť na začiatku ďalšieho riadka). Ak sa slovo písané so spojovníkom rozdeľuje na mieste spojovníka, spojovník sa zopakuje na začiatku ďalšieho riadka, napr. *Rakúsko-Uhorsko – Rakúsko-* (na konci prvého riadka) a *-Uhorsko* (na začiatku ďalšieho riadka), *česko-slovenský – česko-* a *-slovenský, Česko-Slovensko – Česko-* a *-Slovensko*;

13. v jazykovedných výkladoch na označenie nesamostatných súčastí, na ktoré možno slovo rozdeliť, napr. *h-á-dž-e* (rozdelenie slova na hlásky), *slo-ven-ský* (rozdelenie na slabiky), *ryb-ár-stv-o* (rozdelenie na morfémy), *predpona vy-, odvodzovacia prípona -ka, pádová prípona -a, základ -žen- v slove oženit*;

14. namiesto časti slova, ak za ním nasleduje slovo s rovnakou druhou časťou, napr. *troj- až štvornásobok* (trojnásobok až štvornásobok), *troj- až štvormiestny* (trojmiestny až štvormiestny);

15. na pripojenie pádovej alebo slovotvornej prípony k iniciálovým skratkám, napr. *SLUK – SLUK-u, BEZ – BEZ-ka*;

16. na označenie prerývanej výslovnosti vnútri slov, napr. *Ne-ve-ríš? Sku-toč-ne? Dvakrát sa ponížila, po-ní-ži-la, slabikovala potichu*;

1. na spájanie symbolov so slovami, napr. *D-glukóza, 2-fenantyl*;

P o z n á m k a. – Ak sa z úsporných alebo iných dôvodov v texte obyčajne namiesto prídavného mena použije skratka alebo značka, oddeľuje sa medzerou, napr. *rtg. snímka, TV program*.

18. v cudzích vlastných menách podľa pôvodného stavu (podľa toho, ako sa vlastné meno píše v jazyku, odkiaľ sa preberá na použitie v našom jazyku), napr. *Aix-en-Provence, Châlons-sur-Marne, Johann-Strauss-Gasse*;

19. podľa staršieho úzu v čínskych a kórejských vlastných menách, napr. *Li Čching-čao, Tchao Jüan-ming, Jao I-ling, Jüan-ťiang, Čchung-čching, Jang-c'-ťiang, Tchüing-tchie-tche, Song Jo-wan*. V zdomácnených podobách sa spojovník nepíše, napr. *Čankajšek, Sunjatsen, Nanking, Peking, Čunking*. Novšie sa v latinke používanej v Číne na prepis z čínskeho písma spojovník v menách nepíše (pozri aj časť o prepise z čínštiny, s. 84 – 87).

P o z n á m k a. – Spojovník sa odlišuje od pomlčky. Spojovník je kratší ako pomlčka a neoddeľuje sa medzerami.

Spojovník sa nepíše:

1. v zložených prídavných menách:

a) keď prídavné mená vyjadrujú jednotu, celistvosť, napr. *žltozelený* (zelený dožltá), *bledomodrý, staroružový; indoeurópsky*;

b) keď sú prídavné mená utvorené od združených pomenovaní (spojení podstatných mien s určujúcimi prídavnými menami alebo číslovkami), napr. *vedecký výskum – vedeckovýskumný, literárna veda – literárnovedný, sociálna demokracia – sociálnodemokratický, Malá Fatra – malofatranský, Blízky východ – blízkovýchodný, Čierne more – čiernomorský, Červený kríž – červenokrížsky, druhý stupeň – druhostupňový*;

P o z n á m k a. – Písaním alebo nepísaním spojovníka sa naznačuje, či ide o vyjadrenie samostatnosti významov, alebo o vyjadrenie jednoty, celistvosti a o tvorenie od združených pomenovaní, napr. *grécko-rímsky* (*grécko-rímske vzťahy*, t. j. vzťahy Grékov a Rimanov) – *gréckorímsky* (*gréckorímsky zápas*, t. j. športová disciplína), *politicko-ekonomický* (politický a ekonomický) – *politickoekonomický* (týkajúci sa politickej ekonomie), *kultúrno-politický* (kultúrny a politický) – *kultúr-nopolitický* (týkajúci sa kultúrnej politiky), *anglo-americký* (anglický a americký) – *angloamerický* (týkajúci sa Angličanov a Američanov ako jedného celku).

2. v pomenovaniach, v ktorých ide o vyjadrenie bližšieho vymedzenia, napr. *člen korešpondent, minister predsedu*.

2.10. TRI BODKY

Tri bodky (...) sa píše:

1. na označenie vzrušenej, prerušovanej alebo prerývanej reči, napr. *Prekliati... Perún vás skára... Tisíc rokov budete otrokmi... Zanikne moja ríša. Žobrákmi budete bez vlasti...*

2. na konci samostatnej vety alebo súvetia:

a) keď autor jazykového prejavu úmyselne nedokončí svoj prejav, lebo sa mu zdá niektorý výraz nevhodný, nepresný, nevie, ako v jazykovom prejave pokračovať, atď., napr. *Keby niečo, pripravte nový... – Myslím, že... – Povedal by som, že táto... táto forma nie je najvhodnejšia. – Odišiel do mesta a... – To už azda...*

b) keď autora jazykového prejavu náhle preruší nejaká udalosť alebo osoba, napr. *Povedal si mu to? Po... – Mne sa však zdá, že si s ním nehovoril, že to bolo celkom inak...*

P o z n á m k a. – V oboch prípadoch sa namiesto troch bodiek môžu používať aj pomlčky.

3. v citáte na označenie vypustenia takej časti, ktorá v danej situácii alebo kontexte nie je dôležitá, napr. *„Morfológia slovenského jazyka... je súčasťou niekoľkozväzkového diela venovaného všestrannému synchrónnemu opisu slovenčiny.“*

4. na označenie vypustených slov vo všeobecne známych vyjadreniach a výrokoch, najmä v prísloviach a porekadlách, napr. *Kde nechodí slnko... – Čo stačilo včera... – Nemému dieťaťu ani...*

5. v odborných textoch pri označovaní postupnosti veličín, napr. a_1, \dots, a_n .

P o z n á m k a. – 1. Ak sú tri bodky na konci neúplnej vety (citátu), od ostatnej vety sa neoddeľujú medzerou, napr. *Namiesto toho, aby sa s nami tešili, závidia, že...*

2. Ak sú tri bodky na začiatku neúplnej vety (citátu), od ostatnej vety sa oddeľujú medzerou, napr. ... *chcela dať bodku za svojim účinkovaním.*

3. Ak tri bodky nahrádzajú vynechanú časť uprostred vety, oddeľujú sa medzerou pred druhou časťou vety (citátu), napr. *Morfológia... je náuka o tvaroch slov.*

2.11. APOSTROF

Apostrof (') sa píše:

1. ako znamienko vynechania hlásky, napr. *čosi – čos', ktosi – ktos'*. Ak po takomto vynechaní v jednoslabičnom slove (najmä v zámene *si*) ostáva iba jedna hláska, pripája sa k predchádzajúcemu slovu, napr. *bol si – bols'*;

2. ako znamienko skrátenia údajov o rokoch vyjadrených číslicami v názvoch rozličných podujatí, v blahoželaniach a pod. Apostrofom sa nahrádzajú prvé dve číslice z označenia tisícročia a storočia, napr. *BIB '89* (Bienále ilustrácií Bratislava 1989); *INCHEBA '89; Pf '91*;

3. pri prepise z cudzích grafických systémov podľa písmen (pri transliterácii) namiesto písmen, za ktoré nemáme v našom písme ekvivalenty, napr. pri prepise z azbuky do latinky na označenie tvrdého znaku *ѣ*: *сѣезд – s'jezd*. Pri prepise čínskeho písma sa apostrofom označuje neurčitá samohláska: *Jang-c'-fiang*.

P o z n á m k a. – V odbornej literatúre sa apostrof niekedy používa ako diakritické znamienko na označenie palatalizovanej spoluhlásky, napr. *s', t'*, alebo na označenie prízvuku (apostrof stojí pred prízvučnou slabikou), napr. *'sloboda*.

2.12. ZÁTVORKY

Zátvorky sú: 1. okrúhle (), 2. hranaté [], 3. lomené $\langle \rangle$, 4. zložené { }.

Najčastejšie sa používajú okrúhle zátvorky. Do o k r ú h l y c h zátvoriek sa kladú:

1. vložené slovo alebo výraz, ktorým vysvetľujeme, objasňujeme, rozvádzame alebo dopĺňame a spresňujeme hlavnú myšlienku jazykového prejavu, napr. *Ak má národ svoj osobitný jazyk, uzná sa za národ a ako takému patrí mu právo udržať si isté postavenie vo svete (L. Štúr). – Literárna činnosť v týchto obdobiach mala často charakter písomného prejavu, ktorý zohrával dôležitú úlohu pri rozvoji kultúry, no nemal vyhranenú literárnoestetickú podobu, pretože sa dotýkal iných oblastí kultúrnej aktivity alebo tvoril priamo ich súčasť (historiografia, filozofia, jazykoveda, etnografia a pod.). – Medzi tieto disciplíny patrí aj zemepis (geografia).*

P o z n á m k a. – Namiesto zátvoriek možno použiť aj čiarky, alebo ak je vsuvka dlhá, i pomlčky.

2. meno autora za citátom alebo aj meno autora a názov práce, prípadne aj s ďalšími presnejšími údajmi, napr. *Einstein zovšeobecnil Newtonovu gravitačnú teóriu, pripojil k pojmu priestor i ďalší rozhodujúci pojem – čas – a ukázal, že vlastnosti časopriestoru závisia priamo od množstva hmoty, ktorá je v štvorrozmernom časopriestore (Hajduk, A. – Štohl, J.: K horizontom vesmíru. Bratislava, Obzor 1974, s. 225).*

3. časový alebo iný údaj za menom osoby alebo názvom, napr. *I. Newton (1643 – 1727). – Pochádza z Nového Sadu (Juhoslávia).*

4. údaje, ktoré tvoria jeden celok a s ktorými sa narába ako s jedným celkom, napr. $(a + b)$, $(a + b)^2$;

5. prvky, medzi ktorými sú isté vzťahy, napr. $R(a, b)$;

6. fakultatívne prvky, napr. *blí(n)kať, pozerať (sa), drobu(li)nký*;

7. rozličné symboly a výrazy umiestnené v texte, napr. *(!)*, *(tak)*;

8. číselné údaje v súvislosti s triedením, členením na skupiny, napr. *V spisovnom jazyku majú takéto tvary najmä: (1) pomenovania aritmetických pojmov fungujúce ako mužské životné podstatné mená, napr. napísať činiteľa, menovateľa, sčítanca, (2) niektoré iné pomenovania, napr. tancovať kozáčka, mať bojového ducha. – Lamarck zhrnul svoju teóriu o evolúcii organizmu do štyroch zákonov. Rozlišuje: (1) zákon rastu, (2) zákon funkčnej reakcie, (3) zákon používania a nepoužívania orgánov, (4) zákon dedičnosti získaných vlastností;*

9. v odborných textoch odkazy na literatúru, napr. *(Novák, 1935, s. 30).*

Do h r a n a t ý c h zátvoriek sa kladú:

1. najmä v odborných prácach časti textu, ktoré v pôvodnom texte omylom chýbajú, vysvetlivky skratiek použitých v citovanom texte, autorove poznámky k citovanému textu atď., napr. *Rozdiel medzi ním a dnes žijúcim človekom spočíva v stupni rozvoja [vyššej] nervovej činnosti. – Podľa Soľnohradských letopisov sa pri B. [Bratislave] odohrala roku 907 bitka medzi Maďarmi a Bavormi. – Okolo polovice 2. tisícročia pred naším letopočtom sa k. p. [klínovým písmom] písala na celom Blízkom východe diplomatická korešpondencia a klinopis prenikol aj na dvor egyptských faraónov. – Príspevok je podpísaný skratkou J. Š. [Ján Šarišský]. – Autor píše: „Ak existujú takéto formy [vari autor pochybuje, že takéto formy existujú?], je ich existencia vyvolaná významovou potrebou.“*

2. v odborných jazykovedných výkladoch údaje o výslovnosti, napr. *dievča* [dĕuĕča], *včela* [fĕĕla], *Mozart* [mócart];

3. v bibliografiách preklady cudzojazyčných názvov, napr. *Childe Harold's Pilgrimage* [Putovanie Childa Harolda]. Niekedy sa preklady dávajú do okrúhlych zátvoriek, napr. *Dielo poľského astronóma Mikuláša Kopernika De revolutionibus orbium coelestium libri VI (O pohyboch nebeských sfér, I. – VI. zv.)*.

L o m e n é zátvorky sa môžu používať podobne ako hranaté zátvorky. Využívajú sa aj vtedy, keď sa v texte, ktorý je v zátvorkách, vyskytuje časť, ktorá je takisto v zátvorkách, napr. (*Patrí sem napríklad aj sloveso priblížiť <sa>*)

V z l o ž e n ý c h zátvorkách sa uvádzajú množiny, napr. $S = \{A, B, C\}$,

$$Sg = \left\{ \begin{array}{l} -m \\ -š \\ -\emptyset \end{array} \right\}$$

(t. j. prípona v slovesnom tvare v jednotnom čísle môže byť *-m*, *-š* alebo ide o nulovú príponu).

Ako zátvorky sa používajú aj lomky (/). Lomky sa používajú najmä pri písaní na písacích strojoch, na ktorých nie sú okrúhle zátvorky. Okrem toho sa používajú aj zvislé čiary. Medzi zvislé čiary sa píše absolútne hodnoty, napr. *lal*.

Ak sa v zátvorkách uvádza celá veta alebo sa v zátvorkách uvádzajú výrazy, ktoré majú samostatné postavenie, píše sa najprv bodka, výkričník alebo otáznik a za nimi druhá (pravá) zátvorka, napr. *V piatok bude prednáška o tvorbe Janka Kráľa. (Prednáška bude v zasadačej miestnosti na prvom poschodí.)*

2.13. LOMKA

Lomka (/) sa píše:

1. v odborných textoch medzi variantnými alebo protikladnými výrazmi, napr. *príbuzné/nepříbuzné jazyky* (príbuzné alebo nepříbuzné jazyky, príbuzné a nepříbuzné jazyky), *katégória odcudziteľnosti/neodcudziteľnosti, -mi/-ami* (pádová prípona so základnou podobou *-mi* a s variantom *-ami*), *-ár/-ar/-iar* (slovotvorná prípona so základnou podobou *-ár* a variantmi *-ar* a *-iar*), *umyl/umývať* (sloveso s dokonavou podobou *umyl* a nedokonavou podobou *umývať*);

P o z n á m k a. – Variantný výraz sa zvyčajne uvádza po spojke alebo sa uvádza v zátvorkách, napr. *príbuzné a nepříbuzné jazyky, príbuzné alebo nepříbuzné jazyky, príbuzné (nepříbuzné) jazyky; pádová prípona -mi a jej variant -ami, pádová prípona -mi (-ami)*.

2. na vyjadrenie podielového alebo pomerného vzťahu dvoch veličín, napr. $\frac{1}{3}$, $\frac{2}{5}$ (jedna tretina, dve pätiny); *spotreba 6 l/100 km* (šesť litrov na sto kilometrov); *Rýchlosť hviezdy je 120 000 km/s* (120 000 kilometrov za sekundu);

3. na zaznačenie školského roka, napr. *1999/2000, 2000/01*;

4. na oddelenie veršov v súvislom texte (tu sa pred lomkou aj za ňou vynecháva medzera), napr. *V diaľke sa trasie. Vysoká. / Číhajú na ňu. – Byť samým sebou je byť / najmä keď si v množstve / plnom teplých ľudských dychov.*

P o z n á m k a. – Lomka sa používa aj ako diakritické znamienko, ktorým je prekrížené písmeno, napr. *ø* (písmeno v dánskej, resp. nórskej abecede).

PREHĽAD SKLOŇOVANIA A ČASOVANIA

V tabuľkách sa uvádza stručný prehľad skloňovania podstatných mien, prídavných mien a privlastňovacích zámen a časovania sloviess. Pri podstatných menách sa uvádzajú základné tvary. Variantné tvary, nepravidelné tvary, ako aj tvary tvorené vkladnými hláskami používateľ Pravidiel slovenského pravopisu nájde v časti *Pravopisný a gramatický slovník* pri konkrétnych slovách.

Skloňovanie podstatných mien

M u ž s k ý r o d

		Životné podstatné mená		Neživotné podstatné mená	
Jedn. č.	N	chlap	hrdin-a	dub	stroj
	G	chlap-a	hrdin-u	dub-a	stroj-a
	D	chlap-ovi	hrdin-ovi	dub-u	stroj-u
	A	chlap-a	hrdin-u	dub	stroj
	L	chlap-ovi	hrdin-ovi	dub-e	stroj-i
	I	chlap-om	hrdin-om	dub-om	stroj-om
Mn. č.	N	chlap-i	hrdin-ovia	dub-y	stroj-e
	G	chlap-ov	hrdin-ov	dub-ov	stroj-ov
	D	chlap-om	hrdin-om	dub-om	stroj-om
	A	chlap-ov	hrdin-ov	dub-y	stroj-e
	L	chlap-och	hrdin-och	dub-och	stroj-och
	I	chlap-mi	hrdin-ami	dub-mi	stroj-mi

P o z n á m k a. – 1. Zvieracie podstatné mená mužského rodu sa v jednotnom čísle skloňujú podľa vzoru **chlap**, v množnom čísle podľa vzorov **dub** alebo **stroj** v závislosti od zakončenia.

2. V genitíve jednotného čísla pri niektorých neživotných podstatných menách býva namiesto základnej prípony **-a** variantná prípona **-u**. Tvary genitívu sa vždy uvádzajú v pravopisnom a gramatickom slovníku.

3. Neživotné podstatné mená zakončené na spoluhlásky **g, h, ch, k** majú v lokáli jednotného čísla príponu **-u**, napr. **glgu, behu, mechu, vlaku**.

Životné podstatné mená a zvieracie podstatné mená cudzieho pôvodu zakončené na samohlásky **i** (písanej aj ako **y**), **í, e, é, ä**

Jedn. č.	N	kuli	Mn. č.	N	kuli-ovia
	G	kuli-ho		G	kuli-ov
	D	kuli-mu		D	kuli-om
	A	kuli-ho		A	kuli-ov
	L	kuli-m		L	kuli-och
	I	kuli-m		I	kuli-ami

Ž e n s k ý r o d

Jedn. č.	N	žen-a	ulic-a	dlaň	kosť
	G	žen-y	ulic-e	dlan-e	kost-i
	D	žen-e	ulic-i	dlan-i	kost-i
	A	žen-u	ulic-u	dlaň	kosť
	L	žen-e	ulic-i	dlan-i	kost-i
	I	žen-ou	ulic-ou	dlaň-ou	kosť-ou
Mn. č.	N	žen-y	ulic-e	dlan-e	kost-i
	G	žien	ulíc	dlan-í	kost-í
	D	žen-ám	ulic-iam	dlan-iam	kost-iam
	A	žen-y	ulic-e	dlan-e	kost-i
	L	žen-ách	ulic-iach	dlan-iach	kost-iach
	I	žen-ami	ulic-ami	dlaň-ami	kosť-ami
	Jedn. č.	Mn. č.	Jedn. č.	Mn. č.	
	N	gazdin-á	gazdin-é	ide-a	ide-y
	G	gazdin-ej	gazdín	ide-y	ide-í
	D	gazdin-ej	gazdin-ám	ide-i	ide-ám
	A	gazdin-ú	gazdin-é	ide-u	ide-y
	L	gazdin-ej	gazdin-ách	ide-i	ide-ách
	I	gazdin-ou	gazdin-ami	ide-ou	ide-ami

P o z n á m k a. – 1. Podstatné mená zakončené na **-dza, -dža, -ďa, -ťa, -ja, -ča, -ľa, -ňa, -ša, -ža, -ia, -ya**, ktoré sa skloňujú podľa vzoru **ulica**, majú v genitíve množného čísla spravidla pádovú príponu **-í**, napr. **sadzí, gundží, kadí, Nastí, šijí, bagančí, roklí, vaní, duší, koží, edícií, harpyí**.

2. Podstatné mená zakončené na **-ia, -ya** majú v datíve a lokáli množného čísla dlhé prípony **-ám, -ách**, napr. **edíciám, harpyám, edíciách, harpyách**.

3. Dlhé prípony **-ám, -ách** v datíve a lokáli množného čísla sa po predchádzajúcej dlhej slabike skracojú, napr. **básňam, sviecam, básňach, sviecach**.

4. Podstatné mená zakončené na **-ja** majú v datíve a lokáli množného čísla krátke prípony **-am, -ach**, napr. **alejам, alejach**.

Stredný rod

Jedn. č.	N	mest-o	srdc-e	vysvedčen-ie	dievč-a
	G	mest-a	srdc-a	vysvedčen-ia	dievč-aťa
	D	mest-u	srdc-u	vysvedčen-iu	dievč-aťu
	A	mest-o	srdc-e	vysvedčen-ie	dievč-a
	L	mest-e	srdc-i	vysvedčen-í	dievč-atí
	I	mest-om	srdc-om	vysvedčen-ím	dievč-aťom
Mn. č.	N	mest-á	srdc-ia	vysvedčen-ia	dievč-atá/-ence
	G	miest	srdc	vysvedčen-í	dievč-at/-eniec
	D	mest-ám	srdc-iam	vysvedčen-iam	dievč-atám/-encom
	A	mest-á	srdc-ia	vysvedčen-ia	dievč-atá/-ence
	L	mest-ách	srdc-iach	vysvedčen-iach	dievč-atách/-encoch
	I	mest-ami	srdc-ami	vysvedčen-iami	dievč-atami/-encami

P o z n á m k a. – 1. Podstatné mená zakončené na **-o** s predchádzajúcou tvrdou spoluhláskou **g, h, ch, k** majú v lokáli jednotného čísla príponu **-u**, napr. **tangu, blahu, tichu, mlieku**.

2. Podstatné mená zakončené na **-o, -on, -um** s predchádzajúcou samohláskou, ktoré sa skloňujú podľa vzoru **mesto** (koncové **-on** a **-um** sa pri skloňovaní odsúva), majú v lokáli jednotného čísla príponu **-u** a v genitíve množného čísla príponu **-í**, napr. **štúdio – o štúdiu – štúdií, gymnázium – o gymnázium – gymnázií**.

3. Dlhé prípony v nominatíve, datíve, akuzatíve a lokáli množného čísla pri vzoroch **mesto** a **srdce** sa po predchádzajúcej dlhej slabike skracojú, napr. **stáda – stádam – stáda – stádach, miesta – miestam – miesta – miestach, líca – lícam – líca – lícach, okienca – okienam – okienca – okienkach**. Rovnako sa tieto prípony v uvedených pádoch skracojú aj po spoluhláske **j**, napr. **oja – ojam – oja – ojach**.

Skloňovanie prídavných mien

Vlastnostné prídavné mená

Jednotné číslo

	Muž. rod	Žen. rod	Str. rod	Muž. rod	Žen. rod	Str. rod
N	pekn-ý	pekn-á	pekn-é	cudz-í	cudz-ia	cudz-ie
G	pekn-ého	pekn-ej	pekn-ého	cudz-ieho	cudz-ej	cudz-ieho
D	pekn-ému	pekn-ej	pekn-ému	cudz-iemu	cudz-ej	cudz-iemu
A	pekn-ého (živ.) pekn-ý (neživ.)	pekn-ú	pekn-é	cudz-ieho (živ.) cudz-í (neživ.)	cudz-iu	cudz-ie
L	pekn-om	pekn-ej	pekn-om	cudz-om	cudz-ej	cudz-om
I	pekn-ým	pekn-ou	pekn-ým	cudz-ím	cudz-ou	cudz-ím

Množné číslo

	Muž. rod živ.	Muž. rod neživ., žen. a str. rod živ.	Muž. rod žen. a str. rod	Muž. rod neživ., žen. a str. rod
N	pekn-í	pekn-é	cudz-í	cudz-ie
G	pekn-ých	pekn-ých	cudz-ích	cudz-ích
D	pekn-ým	pekn-ým	cudz-ím	cudz-ím
A	pekn-ých	pekn-é	cudz-ích	cudz-ie
L	pekn-ých	pekn-ých	cudz-ích	cudz-ích
I	pekn-ými	pekn-ými	cudz-ími	cudz-ími

P o z n á m k a. – Pri skloňovaní prídavných mien podľa vzorov **pekný** a **cudzí** sa dlhé prípony po predchádzajúcej dlhej slabike skracojú, napr. **krásny, krásneho, krásnemu, krásnym, krásni, krásne, krásnych, krásnymi, krásna, krásnu; rýdži, rýdžeho, rýdžemu, rýdžim, rýdže, rýdžich, rýdžimi, rýdza, rýdzu**.

Jednotné číslo			Množné číslo	
Muž. rod	Žen. rod	Str. rod	Muž. rod osobné	Muž. rod neos., žen. a str. rod
N páv-í	pávia	páv-ie	páv-í	páv-ie
G páv-ieho	páv-ej	páv-ieho	páv-ích	páv-ích
D páv-iemu	páv-ej	páv-iemu	páv-ím	páv-ím
A páv-ieho (živ.) páv-í (neživ.)	páv-iu	páv-ie	páv-ích	páv-ie
L páv-om	páv-ej	páv-om	páv-ích	páv-ích
I páv-ím	páv-ou	páv-ím	páv-ími	páv-ími

P o z n á m k a. – Pri skloňovaní prídavných mien podľa vzoru **páví** sa pravidlo o rytmickom krátení neuplatňuje.

Privlastňovacie prídavné mená

Jednotné číslo

Muž. rod	Žen. rod	Str. rod	Muž. rod	Žen. rod	Str. rod
N otcov	otcov-a	otcov-o	matkin	matkin-a	matkin-o
G otcov-ho	otcov-ej	otcov-ho	matkin-ho	matkin-ej	matkin-ho
D otcov-mu	otcov-ej	otcov-mu	matkin-mu	matkin-ej	matkin-mu
A otcov-ho (živ.) otcov (neživ.)	otcov-u	otcov-o	matkin-ho (živ.) matkin (neživ.)	matkin-u	matkin-o
L otcov-om	otcov-ej	otcov-om	matkin-om	matkin-ej	matkin-om
I otcov-ým	otcov-ou	otcov-ým	matkin-ým	matkin-ej	matkin-ým

Množné číslo

Muž. rod osobné	Muž. rod neos., žen. a str. rod	Muž. rod osobné	Muž. rod neos., žen. a str. rod
N otcov-i	otcov-e	matkin-i	matkin-e
G otcov-ých	otcov-ých	matkin-ých	matkin-ých
D otcov-ým	otcov-ým	matkin-ým	matkin-ým
A otcov-ých	otcov-e	matkin-ých	matkin-e
L otcov-ých	otcov-ých	matkin-ých	matkin-ých
I otcov-ými	otcov-ými	matkin-ými	matkin-ými

Skloňovanie prívlastňovacích zámen

	Jednotné číslo			Množné číslo	
	Muž. rod	Žen. rod	Str. rod	Muž. rod	Muž. rod neos., žen. a str. rod
N	môj	moj-a	moj-e	moj-i	moj-e
G	môj-ho	moj-ej	môj-ho	moj-ich	moj-ich
D	môj-mu	moj-ej	môj-mu	moj-im	moj-im
A	môj-ho (živ.) môj (neživ.)	moj-u	moj-e	moj-ich	moj-e
L	moj-om	moj-ej	moj-om	moj-ich	moj-ich
I	moj-ím	moj-ou	moj-ím	moj-imi	moj-imi

P o z n á m k a. – 1. V inštrumentáli jednotného čísla mužského a stredného rodu je tvar **mojím** s dlhým *í*, kým v datíve množného čísla je tvar **mojim** s krátkym *i*.

2. Skloňovanie osobných a ukazovacích zámen sa uvádza v pravopisnom a gramatickom slovníku pri jednotlivých základných zámenných heslách.

Časovanie slovíes

Neurčitok	Prítomný čas			Množné číslo			2. os. jedn. č.	3. os. jedn. č.
	Jednotné číslo							
	1. os.	2. os.	3. os.	1. os.	2. os.	3. os.	rozk. spôs.	min. času
chyt-ať	chyt-ám	-áš	-á	-áme	-áte	-ajú	chyt-aj!	chyt-al
rozum-ieť	rozum-iem	-ieš	-ie	-ieme	-iete	-ejú	rozum-ej!	rozum-el
nies-ť	nes-iem	-ieš	-ie	-ieme	-iete	-ú	nes!	nies-ol
tr-ieť	tr-iem	-ieš	-ie	-ieme	-iete	-ú	tr-i!	tr-el
hyn-úť	hyn-iem	-ieš	-ie	-ieme	-iete	-ú	hyň!	hyn-ul
br-ať	ber-iem	-ieš	-ie	-ieme	-iete	-ú	ber!	br-al
čes-ať	češ-em	-eš	-e	-eme	-ete	-ú	češ!	čes-al
ž-ať	žn-em	-eš	-e	-eme	-ete	-ú	žn-i!	ža-l
chudn-úť	chudn-em	-eš	-e	-eme	-ete	-ú	chudn-i!	chud-ol
žu-ť	žu-j-em	-eš	-e	-eme	-ete	-ú	žu-j!	žu-l
prac-ovať	prac-ujem	-ujeteš	-ujete	-ujeme	-ujete	-ujú	prac-uj!	prac-oval
rob-iť	rob-ím	-íš	-í	-íme	-íte	-ia	rob!	rob-il
vid-ieť	vid-ím	-íš	-í	-íme	-íte	-ia	vid!	vid-el
krič-ať	krič-ím	-íš	-í	-íme	-íte	-ia	krič!	krič-al

P o z n á m k a. – Pri časovaní slovíes sa uplatňuje pravidlo o rytmickom krátení okrem prípadov, ktoré sa uvádzajú medzi výnimkami z tohto pravidla, t. j. v tvaroch neurčitku a prítomného času slovíes vzoru **rozumieť**, napr. **krásnieť – krásniem – krásnieš – krásnie – krásnieme – krásniete**, a v prípone **-ia** tretej osoby množného čísla vzoru **robiť**, napr. **chránia, cítia, fúbia, krmia, hľbia, žiaria, kriesia** (porov. aj výnimky z pravidla o rytmickom krátení na s. 125–126).

PREHĽAD UPLATŇOVANIA PRAVIDLA O RYTMICKOM KRÁTENÍ A VÝNIMIEK Z NEHO

1. PRAVIDLO O RYTMICKOM KRÁTENÍ

V spisovnej slovenčine nebývajú dve dlhé slabiky bezprostredne za sebou. Ak sa tvarotvorný alebo odvodzovací základ končí na dlhú slabiku, ohýbacie prípony (pri skloňovaní a časovaní) alebo slovotvorné prípony s dlhou slabikou sa v rámci slova skracujú. Za dlhé slabiky sa pokladajú slabiky s dlhou samohláskou, s dvojhláskou a s dlhým *í, ř*. Pri skracovaní sa dlhé samohlásky a dvojhlásky menia na príslušné krátke samohlásky, pričom dvojhlásky sa striedajú takto: **ia – a, ie – e, iu – u, ô – o**.

Pravidlo o rytmickom krátení sa uplatňuje v týchto prípadoch:

1. V pádových príponách podstatných mien, a to:

a) v datíve a lokáli množného čísla podstatných mien ženského rodu, napr. **úradníckam – úradníčkach, riekam – riekach, hrádzam – hrádzach, čítárňam – čítárňach, sviecam – sviecach** (ale **ženám – ženách, uliciam – uliciach, dlaniam – dlaniach, kostiam – kostiach**);

7. V prípone minulého činného prídavia *-vši, -všia, -všie* po predchádzajúcej dvojhláske *ia*, napr. *vyliavší, vyliavšia, vyliavšie; zakliavší, zakliavšia, zakliavšie; udiavší sa, udiavšia sa, udiavšie sa*.

8. V tvaroch opakovacích slovies zakončených na *-ievať* (dvojhláska *ie* sa neskracuje), napr. *blúdiavať – blúdiavam – blúdiavaš – blúdiava – blúdiaval, chválievať, krmievať, pálievať, slávievať, trápievať*.

9. V príponách *-iar, -iareň* (dvojhláska *ia* sa neskracuje), napr. *miliar, múciar, bieliareň, rýchliareň, triediareň*.

10. V zložených slovách, napr. *tisíc násobný, tisíckrát, druhýkrát, tretýkrát, viacmiestny, šéftrener*.

11. V tvaroch neurčitých zámen s časticami *nie-, bár-, bárs-, bohvie-, čertvie-, ktovie-, neviem-,* napr. *niekým, niečím; niečí, niečia, niečie, niečieho, niečiemu, niečím, niečiu, niečich, niečimi, bárcím, bárským, bohviekým, čertviečím, ktoviekým, neviemčia, neviemčiu, neviemčie*.

12. V slovách s predponami *ná-, zá-, sú-,* napr. *nádielka, námietka, nátierka, zásielka, súčiastka*.

PREHLAD TVORENIA ŽENSKÝCH PRIEZVISK

1. DOMÁCE PRIEZVISKÁ

1.1. Od domácich mužských priezvisk, ktoré majú formu podstatného mena a sú zakončené na spoluhlásku, ženské priezviská sa pravidelne tvoria príponou *-ová*, napr. *Novák – Nováková, Rybár – Rybárová, Janák – Janáková, Svetlák – Svetlíková, Kuchár – Kuchárová, Vlk – Vlková, Švec – Švecová*.

1.2. Pri tvorení ženských priezvisk od mužských priezvisk zakončených na *-ec, -ek, -ok* vkladná samohláska *e*, resp. *o* niekedy vypadáva, a to podľa toho, či vypadáva alebo nevypadáva pri skloňovaní mužského priezviska.

a) Vkladná samohláska vypadáva, ak sa živo pociťuje súvislosť priezviska so všeobecným podstatným menom alebo s iným vlastným menom, napr. *Klínec (Klinca) – Klincová, Škorec (Škorca) – Škorcová, Nemeč (Nemca) – Nemcová, Adamec (Adamca) – Adamcová, Komárek (Komárka) – Komárková, Vlček (Vlčka) – Vlčková, Ďuríček (Ďuríčka) – Ďuríčková, Petrášek (Petráška) – Petrášková, Svítok (Svitka) – Svítková, Pastorok (Pastorka) – Pastorková*.

b) Vkladná samohláska nevypadáva, ak sa živo nepociťuje súvislosť priezviska so všeobecným podstatným menom alebo s iným vlastným menom, napr. *Perec (Pereca) – Perecová, Fusek (Fuseka) – Fuseková*. Vkladná samohláska spravidla nevypadáva ani pri domácich (pôvodom slovanských) priezviskách písaných cudzím pravopisom, napr. *Jellinek (Jellineka) – Jellinekova, Kubitschek (Kubitscheka) – Kubitscheková*.

P o z n á m k a. – V niektorých ženských priezviskách sa vkladné samohlásky *e, o* na rozdiel od všeobecnej zásady zachovávajú, resp. vypadávajú, ak ide o zachovanie rodinnej tradície v používaní príslušnej podoby ženského priezviska, napr. *Hudec – Hudcová i Hudecová, Svitek – Svítová i Svítoková, Dudok – Dudková i Dudoková*. Vkladné samohlásky *e, o* sa vždy zachovávajú pri tvorení ženských priezvisk od mužských priezvisk zakončených na *-ček a -čok* s predchádzajúcou spoluhláskou a od priezvisk zakončených na *-štek*, napr. *Stanček (Stančeka) – Stančeková, Turček (Turčeka) – Turčeková, Kopček (Kopčeka) – Kopčeková, Urbanček (Urbančeka) – Urbančeková, Pištek (Pišteka) – Pišteková, Meštek (Mešteka) – Mešteková*.

1.3. Od domácich mužských priezvisk zakončených na samohlásky *-a, -o* sa ženské priezviská tvoria príponou *-ová*, pričom sa koncová samohláska z mužského priezviska vynecháva, napr. *Ryba – Rybová, Hrdina – Hrdinová, Knieža – Kniežová, Kurča – Kurčová, Lacko – Lacková, Krno – Krnová, Bartko – Bartková*.

1.4. Od mužských priezvisk zakončených na *-ov (-uv)* sa ženské priezviská takisto tvoria príponou *-ová*, pričom prípona *-ová* sa pripája k celému mužskému priezvisku (zakončenie *-ov, -uv* v mužskom priezvisku sa nevynecháva), napr. *Horov – Horovová, Matejov – Matejovová, Ondrejov – Ondrejovová, Pavlov – Pavlovová, Miškov – Miškovová*.

1.5. Od mužských priezvisk zakončených na *-iech, -ech, -ých* (pôvodne to boli rodinné privlastňovacie prídavné mená) sa ženské priezviská spravidla tvoria príponou *-ová*, napr. *Balažoviech – Balažoviechová, Minaroviech – Minaroviechová, Jankech – Jankechová, Miškech – Miškechová, Jurových – Jurovýchová, Mikulášových – Mikulášovýchová*.

P o z n á m k a. – Pri týchto priezviskách sú ženské priezviská niekedy totožné s mužskými priezviskami (prípona *-ová* sa nepridáva), napr. *Mikulášových – Anna Mikulášových, Balažoviech – Zlatica Balažoviech, Maleckých – Zuzana Maleckých*.

1.6. Od mužských priezvisk zakončených na *-eje, -oje, -e* (pôvodne to boli takisto rodinné privlastňovacie prídavné mená) sa ženské priezviská tvoria príponou *-ová* alebo zostávajú bez tejto prípony, napr. *Miškejeová i Miškeje, Petrejeová i Petreje, Kováčejeová i Kováčeje, Mišejeová i Mišeje, Šovdojeová i Šovdoje, Krnáčeová i Krnáče*.

1.7. Mužské priezviská zakončené na *-ovie* sa neprechyľujú, čiže ženské priezviská zostávajú bez prípony *-ová*, napr. *Jakubovie – Alžbeta Jakubovie, Brezikovie – Žofia Brezikovie*.

1.8. Od mužských priezvisk domáceho pôvodu zakončených na *-i* sa ženské priezviská tvoria pravidelne príponou *-ová*, napr. *Piovarči – Piovarčiová, Krajči – Krajčiová*.

1.9. Od mužských priezvisk, ktoré majú formu prídavných mien, ženské priezviská sa tvoria tak ako prídavné mená ženského rodu, teda príponami *-á, -a, -ia*, napr. *Pekný – Pecná, Kusý – Kusá, Maličský – Maličká, Jesenský – Jesenská, Ilavský – Ilavská, Rýchly – Rýchla, Turčiansky – Turčianska, Starší – Staršia*.

1.10. Od pôvodne domácich priezvisk, ktoré majú formu prídavného mena, ale sú zapísané cudzím pravopisom, a tým sa stráca súvislosť s domácim slovom, ženské priezviská sa tvoria tak ako prídavné mená ženského rodu alebo sa tvoria príponou *-ová*, napr. *Suhi – Suhá i Suhiová, Suhy – Suhá i Suhyová*.

2. PRIEZVISKÁ CUDZIEHO PÔVODU

2.1. Od mužských priezvisk cudzieho pôvodu, ktoré sú zakončené na spoluhlásku, ženské priezviská sa tvoria príponou *-ová* tak ako pri domácich priezviskách, napr. *Hummel – Hummelová, Fischer – Fischerová, Berger – Bergerová, Pardel – Pardelová, Gottfried – Gottfriedová, Szücs – Szücsová*.

2.2. Od mužských priezvisk cudzieho pôvodu zakončených na samohlásky *-a, -o* sa ženské priezviská tvoria príponou *-ová*, pričom koncová samohláska z mužského priezviska vypadáva, napr. *Varga – Vargová, Fuksa – Fuksová, Csóka – Csóková, Bulla – Bullová, Korolenko – Korolenková, Tkačenko – Tkačenková, Szabo – Szabová, Szanto – Szantová, Sólya – Sólyová, Kónya – Kónyová*.

2.3. Od mužských priezvisk cudzieho pôvodu zakončených na samohlásky *e, é, ä, ó, ö (ő), u, ú, ü, y, i*, na skupiny *ee* [výsl. *í*], *ey* [výsl. *í*], ako aj od polatinčených, pôvodne domácich priezvisk na *-i, -y* sa ženské priezviská tvoria príponou *-ová*, pričom sa prípona *-ová* pridáva k celému mužskému priezvisku, napr. *Fekete – Feketeová, Rotté – Rottéová, Sillanpää – Sillanpääová, László – Lászlóová, Szabó – Szabóová, Gerö – Geröová, Hajdu – Hajduová, Lassu – Lassuová, Laššu – Laššuová, Krčméry – Krčméryová, Dulay – Dulayová, Ládi – Ládiová, Ladányi – Ladányiová, Lévai – Lévaiová*.

P o z n á m k a. – 1. Pri tvorení ženských priezvisk od mužských priezvisk rumunského, albánskeho a tureckého pôvodu, ktoré sú zakončené na samohlásku *-u*, táto koncová samohláska sa spravidla vynecháva, napr. *Olteanu – Olteanová, Dumitrescu – Dumitrescová*.

2. Od mužských priezvisk anglického a francúzskeho pôvodu zakončených na *-e*, ktoré sa nevyslovuje, toto tzv. nemé *e* sa pri tvorení ženských priezvisk vynecháva aj v písme, napr. *Stone* [stoun] – *Stonová* [stounová], *Wilde* [vajld] – *Wildová* [vajldová]. V menách na *-ce, -ge, -che* sa toto *e* zachováva, lebo naznačuje výslovnosť predchádzajúceho písmena *c* ako *s*, *g* ako *dž* (v angličtine), ako *ž* (vo francúzštine), *ch* ako *š*, napr. *Laplace* [lapas] – *Laplaceová* [lapasová], *Lagrange* [lagránž] – *Lagrangeová* [lagránžová], *Malebranche* [malbránš] – *Malebrancheová* [malbránšová].

2.4. Od mužských priezvisk slovanského pôvodu zakončených na *-ev* alebo *-ov* sa ženské priezviská tvoria tak, že prípona *-ová* sa pridáva k celému mužskému priezvisku ako pri domácich priezviskách tohto typu, napr. *Malcev – Malceová, Stojanov – Stojanová, Stojkov – Stojkovová*.

2.5. Od mužských priezvisk slovanského pôvodu, ktoré majú formu prídavných mien, tvoria sa ženské priezviská tak ako domáce priezviská tohto typu, napr. *Radecki – Radecká, Kowalski – Kowalská, Nikitinskij – Nikitinská*.

2.6. Od mužských priezvisk českého pôvodu zakončených na samohlásku *-ě*, resp. *-e* sa ženské priezviská tvoria tak, že prípona *-ová* sa pridáva k základu, ktorý zostáva po vynechaní koncovej samohlásky *-ě*, resp. *-e*, napr. *Bičíšť – Bičíšťová, Purkyně – Purkyněová, Večeře – Večeřová, Homole – Homolová*.

Od mužských priezvisk typu *Dítě* sa ženské priezviská niekedy tvoria aj s rozšíreným základom, ktorý je aj pri skloňovaní mužského priezviska, napr. *Dítě – Dítová i Dítětová*.

2.7. Pri mužských priezviskách českého pôvodu zakončených na *-ů* zostávajú ženské priezviská bez prípony *-ová*, napr. *Jirků – Jana Jirků, Janů – Petra Janů, Paulů – Blanka Paulů*.

P o z n á m k a. – Niekedy sa ženské priezviská od mužských priezvisk zakončených na *-ů* tvoria aj príponou *-ová*, pričom sa toto koncové *-ů* vynecháva, napr. *Tomšů i Tomšová*.

2.8. Od mužských priezvisk zakončených na *-í*, ktoré sú zväčša českého pôvodu, ženské priezviská sa tvoria spravidla príponou *-ová*, napr. *Kočí – Kočíová, Krajčí – Krajčíová, Krejčí – Krejčíová*.

P o z n á m k a. – Cudzie priezviská známych umelkyn sa môžu (najmä vo vetnej súvislosti vyžadujúcej nominatív) ponechať v neprechýlenej podobe, napr. *Gina Lollobrigida, Giulietta Masina, Nastasia Kinski, Grace Kelly, Claudia Cardinale*.

NÁZVY OBCÍ NA SLOVENSKU

Táto časť Pravidiel slovenského pravopisu obsahuje názvy obcí na Slovensku podľa zoznamu obcí, ktorý vydalo Ministerstvo vnútra SR v roku 1996 a ktorý je rozšírený o ďalšie názvy administratívne osamostatnených obcí a niektorých mestských častí a častí obcí. Tento zoznam nenahrádza Štatistický lexikón obcí Slovenskej republiky ani oficiálne zoznamy obcí uverejňované v Zbierke zákonov Slovenskej republiky. Pri každom názve obce sa uvádza prípona genitívu, prípadne aj lokálu, rodové zaradenie názvu, príslušné obyvateľské meno v mužskom a ženskom rode, ako aj príslušné prídavné meno. Všetky tri deriváty sú utvorené na základe súčasne platných slovotvorných postupov tak, aby sa v nich zreteľne odrážal celý názov obce. Preto sa v tomto zozname nevyskytujú skrátene živé hovorové ani nárečové podoby, ktoré sa používajú v bežnom jazykovom úze, kde príslušnosť obyvateľského mena a prídavného mena k názvu obce je zreteľná z mimojazykových (miestnych) súvislostí, napr. *Bystričan*, *Bystričanka*, *bystrický*, *Lieskovčan*, *Lieskovčanka*, *lieskovský* namiesto *Banskobystričan*, *Banskobystričanka*, *banskobystrický*, *Považskobystričan*, *Považskobystričanka*, *považskobystrický*, *Dolnolieskovčan*, *Dolnolieskovčanka*, *dolnolieskovský*, *Hornolieskovčan*, *Hornolieskovčanka*, *hornolieskovský*. Skrátene podoby sú hovorové, a teda spisovné. Pri zložených názvoch obcí s predložkovými spojeniami sa popri bežných podobách obyvateľských a prídavných mien uvádzajú aj rozšírené podoby, napr. *Hliník nad Hronom* – *Hliničan* i *Hronskohlíčan*, *Hliničanka* i *Hronskohlíčanica*, *hlinický* i *hronskohlínický*.

Porovnávací tabuľka prepisu japonských slabík

Japonský prepis	Slovenský prepis	Anglický prepis	Ruský prepis
a i u e o ka ki ku ke ko sa si su se so ta ti tu te to na ni nu ne no ha hi hu he ho ma mi mu me mo ya yu yo ra ri ru re ro wa (wo)	a i u e o ka ki ku ke ko sa ši su se so ta či cu te to na ni nu ne no ha hi fu he ho ma mi mu me mo ja ju jo ra ri ru re ro wa (wo)	a i u e o ka ki ku ke ko sa shi su se so ta chi tsu te to na ni nu ne no ha hi fu he ho ma mi mu me mo ya yu yo ra ri ru re ro wa (wo)	а и у э о ка ки ку кэ ко са си су сэ со та ти цу тэ то на ни ну нэ но ха хи фу хэ хо ма ми му мэ мо я ю ё ра ри ру рэ ро ва (во)
ga gi gu ge go za zi zu ze zo da di zu ze do ba bi bu be bo pa pi pu pe po	ga gi gu ge go za dží zu ze zo da dží zu de do ba bi bu be bo pa pí pu pe po	ga gi gu ge go za jí zu ze zo da jí zu de do ba bi bu be bo pa pí pu pe po	га ги гу гэ го дза дзи дзу дзэ дзо да ди ду дэ до ба би бу бэ бо па пи пу пэ по
kya kyu kyo sya syu syo tya tyu tyo nya nyu nyo hya hyu hyo rya ryu ryo	kja kju kjo ša šu šo ča ču čo nja nju njo hja hju hjo rja rju rjo	kya kyu kyo sha shu sho cha chu cho nya nyu nyo hya hyu hyo rya ryu ryo	кя кю кё ся сю сё тя тю тё ня ню нё хя хю хё ря рю рё
gya gyu gyo zya zyu zyo dya dyu dyo bya byu byo pya pyu pyo	gja gjú gjo dža džú džo dža džú džo bja bju bjo pja pju pjo	gya gyú gyo ja jú jo ja jú jo bya byu byo pya pyu pyo	гя гю гё дзя дзю дзё дзя дзю дзё бя бю бё пя пю пё
n	n	n	н